Присвячую

книгу

Григорію Федоровичу

Квітці-Основ'яненку

першому прозаїку

України

видатному українському письменнику

до 235-ї річниці

від дня народження

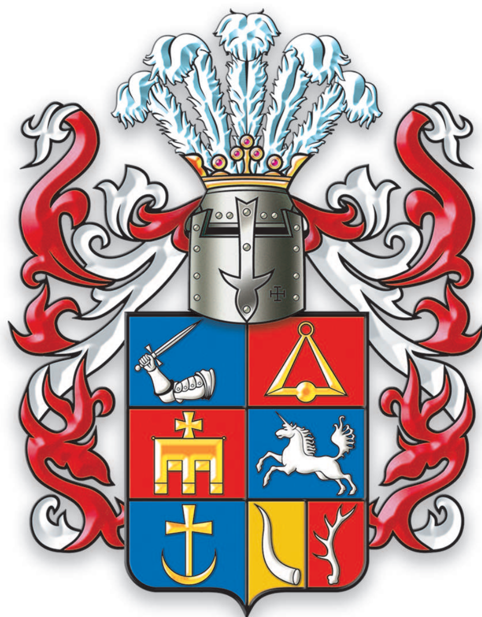
та до 170-ї річниці

від дня смерті

Харківський приватний музей міської садиби
Центральний Державний історичний архів України м. КИЇВ

А. Ф. Парамонов

Історія роду Квіток

ХАРКІВ

Переклад: *Ольга Черемська*

А. Ф. Парамонов.
П18
Історія роду Квіток. – Х.: Харківський приватний музей міської садиби, 2013. – 152 с.

Ця книга – збірник про видатну родину української історії та культури, рід Квіток. До цього роду належали козацькі старшини, чиновники, історики, однак найвидатнішою постаттю є родоначальник української прози Григорій Квітка-Основ'яненко. Наводиться на сьогодні найповніша генеалогія Квіток з важливими екскурсами в тогочасний побут, історія родового «гнізда» роду – села Основи, перша велика біографія українського класика пера Григорія Данилевського. Зазначено бібліографічний опис книжок XVII – XVIII ст., що належали родині, прижиттєва бібліографія творів Григорія Квітки-Основ'яненка. Також публікуються наявні витяги із «Літопису Квіток» – важливого джерела з історії України.

Для істориків, літературознавців, краєзнавців, широкого кола читачів.

Квітки, Квітки, Квітки

Загадкове коріння

Для особи шляхетної крові генеалогія не розважання і не дозвілля, а основний доказ зайняття посад, підтвердження володінь, визнання заслуг, а отже і місця в суспільній ієрархії. Така статусна роль історії насправді є великим плюсом для сучасного дослідника минулого, часто родинний архів, літопис, генеалогічне дерево залишаються єдиним джерелом для пояснення історичних подій і процесів.

Родина Квіток є напевно ж однією із найвизначніших у історії Харкова і Слобідської України, хоча діяльність представників цього роду певно ж долає вузький регіональний аспект і буде значною у ширших контекстах. Найперші асоціації звісно ж виникають у зв'язку із засновником нової української прози, прози живою народною мовою із моралізаторськими настановами, Григорієм Федоровичем Квіткою-Основ'яненком. Але до Григорія Квітки і після нього можна помітити розгалужену і поволі збіднілу родину, незаперечно заслужену і цікаву.

Розповідь з походження і складання родоводу починається у слобідсько-української еліти від часу утвердження на керівних посадах представників певних родин, що передають політичну владу і земельні володіння у спадок, тобто з початку XVIII ст., та найбільшого розквіту цей процес набуває з 60-х рр. XVIII ст., коли після скасування полкового устрою слобідських полків місцева старшина прагне довести свою знатність, стати частиною загальноросійського дворянства, найпривілейованішого прошарку імперії.

Історія Квіток[1] – історія місцевого дворянства, від стрімкого злету родоначальників, неймовірної подвижницької праці першої третини XIX ст., до розгалуження і зубожіння роду і врешті сумного фіналу верстви на початку XX ст., що залишає поодиноких нащадків.

Походження Квіток – привід для низки легенд, саме прізвище досить своєрідне і помітне, немає поширення. Поширена ж Квітками генеалогічна історія геть не має документального підтвердження, йдеться про Панаса Квітку, що мешкав в Умані, потім із родиною переселився в Гадяч, був Гадяцьким полковником[2]. Є відомості про Олексія Квітку, посланця гетьмана Івана Брюховецького 1665–1666 рр.[3], тут слід визнати, що гетьманською столицею на той час було місто Гадяч. Сама біографія дуже яскраво відбиває колонізаційний потік із Умані в Гадяч, із Гадяча до Харкова. Онук Панаса Квітки – Григорій Семенович взяв заміж Василину Єреміївну Красновську, про її батька (свого діда) Ярему Мартиновича Красновського, Іван Григорович Квітка

[1] Про генеалогію Квіток також неповні відомості подає російський генеалог Лобанов-Ростовський (Русская родословная книга. – Спб, 1895. – Т.1. – С. 261–262, 445–447) .

[2] (Квитка) Записки о слободских полках с начала их поселения по 1766 год. – Харьков,1812. – С. 77. Тут йдеться про те, що Панас Квітка «из шляхетства польського» вийшов під час царювання Олексія Михайловича із «Польського королівства» й вступив у російське підданство, служив у Гадяцькому полку полковником. Цей полковник невідомий. Хоча преосвященний Філарет, користуючись щоденником батька історика Івана Григоровича Квітки, наводить родовід, зазначаючи, що Семен Панасович народився «на тогобочной Украине», за Дніпром, у славному «козацком городе» Умані (Филарет. Историко-статистическое описание Харьковской епархии – Харьков, 2004. – Т. 1. – С. 28.).

[3] Акты, относящиеся к истории Южной и Западной России, собранные и изданные археографическою комиссией. – Спб., 1869. – Т. 6. – С. 33, 144, 153.

зазначав, що той жив років сто, народився на Волині, був на війнах при гетьмані Богдані Хмельницькому, а помер у Полтаві[4]. Знову ж таки незаперечний для української історії колонізаційний момент переселення із Волині до Полтави, коли діти виїжджають уже на слободи.

Початок діяльності Квіток у Харкові також прихований. Дані, що Семен Панасович з'явився в Харкові 1666 р., не підтверджені. При доказах на дворянство у 1786 р. родина надала «Приказ о назначении Семена Афанасьева Квитки в Харьковский козачий полк сотником 7181 г.»[5]. Але ані щодо 1673, ні щодо подальших років аж до 90-х рр. XVII ст. інформація про родоначальника Квіток відсутня. З огляду на ротацію кадрів та існування демократичних процедур вибору старшин, цілком можливо, що Семен Панасович «загубився у реєстрах», це була б цікава тема для студій.

Перша згадка про Семена Панасовича уже як харківського полкового суддю датована аж 1697 р.[6] певно ж його зростання пов'язане із полковником Федором Донець-Захаржевським, з цим полковником Квітки і поріднилися і, вочевидь, були у доволі близьких стосунках. Від цього часу Харків та Квітки, Квітки та Слобідська Україна стають пов'язаними з історіографічного погляду дуже щільно. Семен Панасович відомий опікою над Курязьким монастирем. Обов'язки полкового судді були дуже широкими і часто стосувалися земельних справ, завірення спадку та купівель, за свої служби отримав певні винагороди, зокрема село Лозове[7]. Найцікавіше, що не трапляється, щоб він підписувався Квіткою, всюди по батькові, а в російській документації винятково «Афанасьев», так підписували і його синів. Напевно, цей родоначальник був освіченим і сприяв непоганій освіті дітей.

Зростання і розгалуження

Блискучу кар'єру ще за життя батька здійснив Григорій Семенович. Постать з хорошою освітою, був писарем Харківського полку, осавулом, а потім і полковником. Сюжети пов'язані з Григорієм Квіткою-Афанасьєвим доволі цікаві. Саме він додав до патронімного прізвища Квітку[8]. Починав кар'єру з посади полкового писаря, потім став осавулом. Скориставшись нагодою, у 1713 р. після смерті полковника Прокофія Куликовського був обраним старшинами харківським полковником[9]. Полковникування припало на надто непростий час: набіги запорожців (власне, початок гайдамаччини), далекі відрядження слобідських козаків та старшин: на будівництво Ладозького каналу, на розмежування кордонів із Кримським ханством, до фортеці Святого Хреста разом із гетьманцями, а під кінець його урядування, ще й на будівництво Української

[4] Филарет. – Т. 1. – С. 29.

[5] Родословная книга потомственных дворян Харьковской губернии. – Харьков, 2010. – С. 349.

[6] Національна бібліотека України ім. В.Вернадського Інститут рукопису (далі НБУВ ІР). – Ф. XXIX, спр. 151. – Арк. 317

[7] ЦДІАК України. – Ф. 1638, оп. 2, спр.2. – Арк. 2.

[8] Маслійчук В. Л. «Шляхетськість» слобідсько-українських козацьких старшин другої половини XVII – XVIII ст. (Ономастика, геральдика, «генеалогія»)// Записки наукового товариства ім. Т. Шевченка. – Львів, 2000. – Т. CCXL. Праці Комісії спеціальних (допоміжних) історичних дисциплін. – С. 236–246.

[9] Це викликало велике нарікання колишнього харківського полковника Лаврентія Шидловського, усуненого від влади в 1711 р., що нарікав разом із подарунком в тисячу червонців Азовському губернатору Петру Апраксіну 30 серпня 1713 р. на Квітку, що «обрали сами себе на оное харковское полковничество» (Шидловский С.). Материалы для очерка служебной деятельности Шидловских в Слободской Украйне 1696–1727 гг., собранные и изданные С. И. Шидловским. – СПб., 1896. – С. 219.

лінії. Прийшовши до влади унаслідок вибору старшинської корпорації, Григорій Квітка доклав усіх зусиль для спорідненості з провідними родинами Харківського полку і Гетьманщини, непотично закріпивши владу роздавши посади родичам та наближеним. Брати полковника Петро та Олексій займали сотницькі посади в Хорошеві та Деркачах, це при тому, що полковницький батько Семен до своєї смерті (десь до 1723 р.) займав посаду полкового судді. Старшого сина Романа (в майбутньому золочівського сотника та полкового суддю) оженено на доньці покійного полковника Федора Донець-Захаржевського – Марфі (слід визнати, що Донець-Захаржевські володіли найбільшими маєтностями і мали великий вплив у полку). Наступний син Іван отримав валківське сотництво. Стефан Григорович, що рано помер, став ротмістром, очолив знатну групу підпрапорних, до цієї групи занесено двоюрідних його братів Дробицьких. А коли почалося реформування слобідських полків князем Олексієм Шаховським 1733 р. і було наказано у кожному полку утворити регулярні роти, то таке утворення у Харківському полку очолив полковницький племінник Прокіп, отримавши пізніше регулярний чин капітана.

Підкресленням впливу родини і невід'ємною рисою тогочасного побуту була підтримка керівними родами слобідських полків церков та монастирів. Особливо у даному разі Хорошівської жіночої обителі і Курязького Спасо-Преображенського монастиря. Сам Григорій Квітка помер під час своєї подорожі до Києво-Печерської лаври 1734 р.

Однак саме полковник Григорій Квітка, вважаю, заклав досить вагомі особливості побутування Квіток у подальшому. Насамперед, що саме він, а не його син Іван, як гадають, почав вести щоденник чи «літопис», чимало даних із якого стосуються передусім самого початку XVIII ст., зокрема згадка про те, що 1712 р. молдавський емігрант Дмитро Кантемир, просив для свого управління у царя усю «Україну», але Олександр Меншиков пояснив Петру Першому, що управління «волоських» начальників: «сурово, малоумно и деспотично»[10], це важливо було підкреслити Квітці, що змінював «волоха»-полковника.

Нащадки Квітки немов переймали високий статус і майбутнє полковництво. Найвидатнішим сином полковника виявився Іван Григорович Квітка, власне, успадкувати полковництво мав би найстарший син Роман, однак він помер ще за життя батька у 1733 р.[11] Приведений у даній книжці у переліку книжок Квіток напис, на подарованій Тимофієм Голуховичем книзі молодому «полковниченку», уже засвідчує, що Іван Григорович отримав на той час дуже хорошу освіту, додамо писав щоденника, збирав книжки. Це прикметна постать тієї доби.

Основний сюжет відображений і в щоденнику Квіток, що повністю, на жаль до нас не дійшов – участь у Гилянському поході і перебування у фортеці Святого Хреста разом із гетьманською старшиною. Проводячи час за картярством[12], саме у цьому поході Івана Квітку 1727 р. засватали за тринадцятилітню доньку гетьманського старшини Андрія Горленка (прилуцького полковника теж учасника тих походів) – Параскеву. Це був досить вдалий шлюб, зважаючи на подальші події. Але на Горленках лежала велика пляма біографії, батько і дід нареченої Параскеви були разом із гетьманом Іваном

[10] Филарет. – Т. 1. – С. 142.

[11] Про смерть Романа Григоровича дізнаємося з купчих на володіння пізнішого часу: ЦДІАК. – Ф. 1892, оп. 1, спр. 297. – Арк. 13.

[12] Див. Маркович Я. Дневник генерального подскарбия Якова Марковича (1717–1767 гг.). Издание Киевской старины. Под ред. А. М. Лазаревского. – К., 1893. – Т. 1. – 1723–1725 гг. – С. 310.

Мазепою під час переходу того на бік Карла XII восени 1708 р. , а другий дід Параскеви Горленківни був Данило Апостол, гетьман 1727–1734 рр., теж свого часу пов'язаний із відомим гетьманом[13]. Так Іван Квітка став гетьманським родичем причетним до великої трагедії минулого. Однак дане споріднення пов'язало не лише з провідними родами Гетьманщини, брат дружини Йоасаф (Яким) розпочав духовну кар'єру і 1748 р. став білгородським єпископом, прагнучи провести низку уніфікаційних реформ, що нівелювали місцеві церковні звичаї на Слобожанщині, при цьому блаженний Йоасаф, канонізований 1911 р., був досить помітним письменником і проповідником[14]. Саме він мав щонайбільший вплив на своїх племінників, часто навідуючи їх і проживаючи у сестри в селі Основі.

З козацькою кар'єрою Івану Григоровичу не зовсім пощастило, хоча він і був на багатьох баталіях і навіть допомагав реформувати слобідські полки в 30-х рр. XVIII ст., смерть батька і нові реформи не посприяли успадкуванню уряду в Харкові, і лише аж 1743 р. Івана Григоровича призначено полковником в Ізюмський полк[15], 1744 р. Квітка від слобідських старшин зустрічав імператрицю Єлизавету Петрівну під час її подорожі на Україну, досить вагома подія для нащадків. Лише частково ці події Іван Григорович Квітка відобразив у «Літописі»[16]. Та взимку 1751 р., залишивши чималу родину, полковник помер. Вихованням дітей зайнялася мати та дядько, єпископ Йоасаф.

Розквіт під «колесами просвітницьких ідеалів»[17]

Для родини Квіток великий філософсько-культурний напрямок, що справив значний вплив на людство, Просвітництво мабуть буде великим ключем для пояснень

[13] Про діяльність мазепинців та Дмитра Горленка див. найбільш сучасну й вже напевно хрестоматійну роботу Субтельний Орест. Мазепинці. – Київ: Либідь,1994; Про Горленків: Святитель Іоасаф Горленко, епископ белгородский и обоянский. Материалы для биографии, собранные и изданные князем Н. Д. Жеваховым. – Ч. 1 Предки святителя Іоасафа. – Киев, 1907; Павленко С. Оточення гетьмана Мазепи: соратники та прибічники. – К.: КМ Академія, 2004. – С. 43–47. Див. ще про Горленків та їх «виправдання»: (Горленко В.) Записки Іоасафа Горленка // Чтения в историческом обществе Нестора Летописца. – Киев, 1892. – кн. 6. – Отд. 3. – С. 84–87.

[14] Про Йоасафа існує багата література: див. Українські письменники. Біо-бібліографічний словник. – К.,1960. – Т. 1. Давня українська література (XI – XVIII ст.ст.). – С. 293–296.

[15] НБУВ ІР. – Ф.XXIX, спр.8. – Арк.66 зворот. Тут Квітка скаржиться, що у нього в Ізюмському полку не те що маєтностей, але навіть «жилого двора немає».

[16] Багато відомостей для своїх «Записок о слободских полках» з цього Щоденника взяв пізніше Ілля Квітка. Сюжет для оповідання «Пані Сотниківна» з цитаткою взяв Г. Ф. Квітка-Основ'яненко (див. Квітка-Основ'яненко Г. Ф. Зібрання творів у семи томах. – т. 4. – Київ: Наукова думка, 1979. – С. 320.). Використовували «Літопис» Квіток і наступні історики слобідських полків Амвросій Метлинський, Ізмаїл Срезнєвський, преосв.Філарет (Метлинский А. Л. Материалы к истории Малороссии // Прибавление к Харьковским губернским ведомостям. – 1840. – №9. – С. 94.; Срезневский И. И. Историческое обозрение гражданского устроения Слободской Украины со времени ея заселения до преобразования в Харьковскую губернию. – Харьков, 1883. – С. 8; Извлечения Преосвященного Филарета Харьковского из фамильных записок Квиток (окрема відбитка без року і місця, основна публікація Д.І. Багалія в «Харьковском сборнике» (Харьков, 1889. – Вып. 3. – С. 189–195)). Певну характеристику цьому твору дає В. Пассек, зазначаючи, що розпочатий він 1706 р. й закінчується 1788 р., своїм знайомством з "літописом" на початку 30-х рр. XIX ст. Пассек завдячує Андрію Федоровичу Квітці (Путевые записки Вадима–С. 83, 102, 111) . Тобто даний твір авторства в основному Івана Григоровича та Івана Івановича Квіток мав вагомий вплив на зображення минулого зі своїми симпатіями та антипатіями.

[17] Цю назву запозичую з відомого есею-рецензії Наталі Яковенко: Гетьманська Україна під колесами просвітницьких ідеалів // Сучасність. – 1997 – №9.

поведінки і дій. Раціоналізація і уніфікація, створення добрекерованої держави, особлива увага на освіту і поширення знань, боротьба з церковним «мракобісям» та забобонами, гуманне судочинство супроводжує цей напрямок. Та важливішим буде моральний і моралізаторський чинник, просвітителі переконані, що людину можна змінити шляхом виховань і напучувань. У той же час для місцевого шляхетства існував спадковий статус, тісно пов'язаний із минулим, закріплений володіннями та кріпосними (від якого аж ніяк не втекти), церковна набожність і книжна барокова вченість (мотивації поведінки і моралізаторства). Просвітництво і старі звичаї – ці протиріччя супроводжуватимуть діяльність представників роду.

Прихід до влади освіченої монархині Катерини Другої 1762 р. визначив долю автономних окраїн і нащадки покійного Івана Григоровича потрапили у вир експериментів та вчень. Синам Івана Григоровича Квітки через його ранню смерть, довелося самим робити кар'єру. Але йшлося не лише про тяжку втрату батька, але і великі реформи, зокрема скасування слобідських полків і залучення старшинських дітей до регулярної військової чи цивільної служби в імперських установах.

Доля усіх дітей Івана Григоровича Квітки по своєму химерна і несподівана. Найстарший син Микола, не без впливу Йоасафа Горленка, 1751 р. (чи не після смерті батька) став послушником у монастирі, продовжив чернецьке життя, став прикладом для родини. Наступний син Іван, власне, і продовжив «Літопис», зваливши на себе господарські клопоти, інші сини почали службу в Харківському полку, а потому в реформованих структурах. Найцікавішою виявиться доля двох наймолодших синів: Іллі та Федора.

Ілля Квітка виявиться одним із перших регіональних істориків, досить цікавих, другорядних і забутих[18]. Хотілося б дещо висвітлити дані про батька відомого письменника Федора Івановича Квітку. Після скасування козацького устрою Квітка, досить успішно продовжив цивільну кар'єру в судових установах. Та справжній розквіт його діяльності припадає на 80-ті – 90-ті рр. XVIII ст. Унаслідок Губернської реформи, що почала запроваджуватися на Слобідській Україні лише на початку 80-х рр. і регламентування прав дворянства, у новоствореному Харківському намісництві запроваджувалися нові судові установи та істотно змінювалася роль дворянського самоуправління. Федір Квітка на тривалий час став з 1783 р. повітовим предводителем дворянства, а з 1790 р. обраний засідати у совісному суді. Совісний суд – установа до компетенції якого належали справи щодо майнових суперечок між родичами, примирення сторін, справи про неповнолітніх, божевільних, чаклунів, дана установа не залежала від інших інстанцій і лише контролювалася вищими губернськими органами. Суд мав високу просвітницьку мету моралізаторства і боротьби із забобонами[19]. І Федір Квітка, і пізніше його син були засідателями у цьому суді і виносили відповідно вироки по масі побутових справ. Не вдаючись до цікавих деталей[20], зазначу, що участь у органах

[18] Я досліджував життя і творчість цієї постаті: Маслійчук В. Ілля Іванович Квітка – малознаний історик XVIII– початку XIX ст. // Український археографічний щорічник. – Нова серія. – К., 2006. – Вип.10/11. – С. 318–342 (передрук: Маслійчук В. Провінція на перехресті культур. – Харків, 2007. – С. 256–288). Хоча зараз дана стаття потребує певних уточнень і доповнень.

[19] Про цей суд дивися монографію Валентини Шандри: Шандра В. Совісний суд в Україні (остання чверть XVIII – перша половина XIX ст.) – Київ, 2011.

[20] Хоча б про те, що Федір Квітка сам був учасником судового процесу у совісному суді 1788 р. і не хотів миритися із позивачем, якого ображав, харківським міщанином Іваном Довгополим, захищаючи своїх селян Державний архів Харківської області. – Ф. 56, оп. 1, спр. 355. – Арк. 9, 26, 34 і зв.

дворянського самоуправління і в совісному суді – основне джерело черпання сюжетів для майбутнього українського класика. До всього, як постать Просвітництва, Федір Квітка вочевидь був схильний до певної авантюрності, зокрема, він збирав охочих до Чорноморського козацького війська, незважаючи на протести харківських поміщиків[21].

Говорячи про дітей Федора Квітки, слід визнати, що у першій третині XIX ст., значно помітнішим за свого брата відомого письменника був Андрій Федорович Квітка, у якого власне і зберігалася основна документація і маєтності Квіток, і що тривалий час був губернським предводителем дворянства причетного до всіх великих проектів у Харкові і губернії.

І лише декілька фраз про українського класика. Наявність великого дослідницького доробку щодо Григорія Квітки-Основ'яненка аж ніяк не знімає полуду загадковості з цієї постаті. Напевно ж у цій людині співживалися складні перипетії доби. Зокрема важливий секуляризаційний момент переходу від церковного всевладдя до світського, момент доволі знаковий для родини Квіток, що опікується церквою, чиї представники займають керівні посади в монастирях. Сам класик української літератури проходить його в своїй біографії, відмовившись свого часу від чернецтва. Писати українською Квітка почав у досить зрілому віці, після російськомовних літературних спроб, напевно відчувши вплив університетської молоді, що піддалася чарам Романтизму із особливим пієтетом до народної мови та народного світогляду. Класик сам це визнає[22]. Квітка обрав свій шлях донести своє бачення і принципи, моральні настанови шляхом тієї мови, яка його оточувала, що була далека від офіційної та книжної. Вибір складний і неприємний у тих умовах, однак з огляду на подальше доленосний, що увічнив Квітку не лише завдяки таланту, залишив у пам'яті нащадків та шкільному підручнику на відміну від численних тогочасних регіональних письменників та поетів.

Про історичні погляди Григорія Квітки-Основ'яненка, попри вже написане[23], можна теж роздумувати чимало, однак на них подибуємо певне тавро Просвітництва: минуле постає у Квітки дещо спрощено і геть часто до кумедності неприємно. Сотник Забрьощенко із Конотопської відьми, пан Халявський, маса інших літературних героїв особливо з вищих прошарків украй карикатурні і, з певністю можна сказати, далекі від історичних реалій, бажання напучувати, показати дикість, висміяти забобони – важливий елемент у творчості Григорія Квітки. При цьому на творчості письменника, поруч із цим відобразився пласт старого українського барокового письменства[24], родинні перекази з численними вигадками, світогляд слобідсько-українського провінційного шляхетства, спроби як судді зрозуміти психологічні мотивації підсудних українських селян та міщан, фольклор, на який були багаті харківські передмістя.

[21] Див., наприклад: Петлюра С. З переписки Федора Квітки з Антоном Головатим // Україна. – 1907. – Т. III. – Кн. 7–8. – С. 181–201; див. також: Голобуцький В. О. Чорноморське козацтво за Бугом (До питання про соціально-економічний розвиток степової України наприкінці XVIII ст.) // Наукові записки Інституту історії АН УРСР. – Київ, 1952. – Вип.4. – С. 134, 140–141.

[22] Див. про це Шамрай А. Харківська школа романтиків. – Харків, 1930. – С. 6–7.

[23] Багалей Д. И. Исторические повести и статьи Григория Федоровича Квитки // Киевская старина. – 1893. – 8. – С. 15-43; Сумцов Н.Ф. Слободско-украинское дворянство в произведениях Г. Ф. Квитки // Киевская старина. – 1884. – №6. – С. 201–209. Звичайно, ці інтерпретації потребують істотного перегляду.

[24] Ушкалов Л. Традиції українського бароко у творчості Григорія Квітки-Основ'яненка // Збірник Харківського історико-філологічного товариства. – Нова серія. – Т. 9 – С. 53 – 76.

Тобто кінець XVIII і геть до початку 40-х рр.XIX ст. висуває Квіток як талановитих адміністраторів та організаторів, причетних до заснування Харківського університету та низки освітніх і благодійних установ, істориків як Ілля Квітка, що поєднують у своїх писаннях часто з особистих міркувань історію слобідських полків і Малоросії і, нарешті, літераторів – великий талант класика Григорія Квітки-Основ'яненка.

Занепад і «зів'янення»

Ані Ілля Квітка, ані його племінник Григорій не залишили нащадків. 40-ві рр. XIX ст. узагалі рубіжні для культури Харкова. Київ та Київський університет ставали центрами українського руху, Харків покинули романтики, а українська мова була витіснена з центру міста, старе шляхетство, схильне до традицій і обов'язку відходило у минуле. Після 40-х рр. XIX ст. ми спостерігаємо незворотний занепад того, що називалося спадковим дворянством Харківської губернії. Соціально-економічний поступ не потребував уже ані застарілих феодальних пережитків, а ні просвітительської моралі. Нащадки великих подвижників ставали пересічними неробами, що лише зберігали колишні родові клейноди та «вільнодумствували в шинку»

Найяскравішими і дещо винятковими постатями із переліку будуть Валеріян Андрійович та Андрій Валеріянович – син та онук Андрія Федоровича Квітки. Андрій Валеріянович виявиться затятим белетристом, мандрівником та автомобілістом з частими поїздками за кордон і долею білого офіцера емігранта після 1917 р. Його дружина, племінниця Миколи Мартинова, відомого дуелянта і вбивці Михайла Лермонтова, Віра весела і легковажна була далекою від захоплень і книжок чоловіка і краще говорила французькою, аніж російською[25].

Однак чого лише варті розповіді про нащадків Андрія Федоровича Квітки та греблю на Основі, що непокоїла харківських мешканців, приведені у цій книжці. Рід поволі згасав, маєтності розпродувалися, до влади приходила нова буржуазія, скуповуючи помістя та маєтності під підприємства і дачі, нищачи колись доглянутий парк. Основа, як і сотні поміщицьких гнізд Російської імперії, осередків колись культури і прогресу, переживала долю «вишневого саду» із геніального твору Антона Чехова.

Та є ще однак важлива історія. Григорія Федоровича Квітку-Основ'яненка було поховано на Холодногірському цвинтарі у Харкові. Незаперечною рисою урбанізації буде знищення цвинтарів, перенесення їх на інше місце, прискорення цього природного процесу. У зростання міста виявився талановитий помічник – радянська влада. Холодногірський цвинтар було знищено протягом першої третини XX ст. разом із Всесвятською церковою і склепами провідних харківських діячів, надгробок, чи не єдиний, що вцілів і був перенесений – надгробок Григорія Федоровича Квітки-Основ'яненка... бодай навіть так ця спільнота цінувала минуле. Та це історії уже зовсім не про Квіток.

Володимир Маслійчук

[25] Досить вагома біографія Андрія Валеріяновича з масою подробиць: Сойма Роман. Андрей Валерьянович Квитка. Последний владелец Основы http://osnova-kvitka.at.ua/index/a_v_kvitka_poslednij_vladelec_osnovy_prodolzhenie/0-41. Дата перегляду 2013.08.01

Генеалогія роду Квіток

Я живу в Харкові уже 15 років. У 1990-х на ринках міста продавали чимало книг, класиків російської, української та зарубіжної літератури. Коштували ці книги недорого, і незабаром я придбав академічні повні зібрання творів Турґенєва, Чехова, Достоєвского, Чапека, Шишкова, Лєрмонтова, Маршака, Маяковского та ін. Але моєю мрією було купити семитомне зібрання Григорія Федоровича Квітки-Основ'яненка 1981 р. видання. Коли мрія здійснилась, почалося вивчення творчості цієї дивовижної людини. Минали роки, і з багатьох питань історії любого мені Харкова незмінно звертався до його праць. У 2005 р. я познайомився з генеалогією роду Квіток, що була опублікована в журналі «Новик» 1940 р. у Нью-Йорку[1]. Відомості, подані автором (граф Б. Ґ. Берґ)[2] були не зовсім точними, проте на кілька років саме ця робота послужила для мене точкою відліку в дослідженні роду Квіток.

Починаючи з 2006 р., я взявся за вивчення архівних документів із роду Квіток у Державному архіві Харківської області, Центральному Державному історичному архіві України в м. Києві, Харківській Державній науковій бібліотеці ім. В. Г. Короленка. Поза всяким сумнівом було би непогано вивчити і справи, що перебувають на збереженні в Російському Державному історичному архіві (м. Санкт-Петербурґ), але, на жаль, через обмежені фінансові можливості, ці документи, скоріше за все будуть вивчати інші дослідники, для яких рід Квіток є також цікавим, як і мені.

Більша частина переглянутих документальних джерел уводиться до наукового обігу вперше, чимало з них носять далеко не генеалогічний характер, тому можуть зацікавити дослідників та істориків із іншими інтересами.

Ця розвідка стала можливою завдяки багатьом людям, котрі допомагали мені порадою та сприяли в дослідженні, не згадати їх імена було би не чесним. Передусім, моя щира подяка колезі та близькій людині Володимирові Маслійчуку, котрий завжди був прикладом та надійним опором у моїх шуканнях. Співробітникам архівів України: Ользі Сергіївні Гніздило, Людмилі Ярославівні Демченко, Ганні Вадимівні Путовій. Співробітникам бібліотеки ім. В. Г. Короленка: Ігореві Яковичу Лосієвському та Олександрі Іванівні Крутас, за допомогу мені завжди та у всьому! Ользі Іванівні Різниченко, за інтерес до моїх робіт та чутливості до моїх прохань! Світлані Валентиновні Мірошниченко, Олегу Івановичу Панченко, Андрію Олексійовичу Яхно, Олександру Вікторовичу Павлову за віру у майбутнє нашого видавництва! Для Вас я повсякчас залишатимусь найпокірнішим слугою на всі роки життя, що мені зосталися!

[1] «Новик». – 1940. – выпуск 4 (28-й). – С. 56–62.

[2] Борис Ґеорґійович Берг (24 листопада 1884 – 1 грудня 1953). – Граф, генеалоґ. Народився у сім'ї полковника. Належав до дворянства Великого князівства Фінляндського. Закінчив у 1906 р. Імператорський Олександрівський ліцей та після закінчення ліцею служив у Сенаті, дослужившись до чину надвірного радника та звання камер-юнкера Височайшого Двору. Після революції переселився до США. Мешкав у Нью-Йорку, де брав участь у діяльності російського Історико-родовідного товариства в Америці, займався історичними дослідженнями та працював над журналом «Новик». Був одружений на Софії Олександрівні, вродженій Саннiковій, за першим шлюбом Ерделі. Дітей у Ґ. Б. Берга не було.

Поколінний розпис дворянського роду Квіток

Рід Квіток внесений до VI-ї та II-ї частини родовідних книг Харківської, Полтавської та Херсонської губерній.

I

1/1 АФАНАСІЙ КВІТКА.

Нащадок Краківського воєводи Якоба Квятковського (1280 р.) зважаючи на родовідну книгу спадкових дворян Харківської губернії[3]. Проте в академічному та сучасному списку краківських воєвод XII-XV ст. немає жодного Якуба/Якоба. У найпопулярнішому в XVIII–XIX ст. гербовникові К. Нєсєцького з-посеред предків Квятковських герба Гриф згадується краківський воєвода Теодор 1280–1288 рр. Він же згадується і в окремому списку краківських воєвод на початку гербовника. Можна припустити, що Квітки, або хтось для них користувались цим гербовником, проте щось наплутали.

II

2/1 СЕМЕН АФАНАСІЙОВИЧ (ПАНАСОВИЧ[4]), (народився в м. Умані, помер у 80 років, похований при соборній Успенській церкві м. Харкова).

За Г. П. Данилевським Семен Панасович з'явився у Харківському слобідському полку з 1666 р., проте документальних підкріплень цього твердження немає. За Родовідною книгою спадкових дворян Харківської губернії ми бачимо, що він призначений сотником у 1673 р.[5]. У 1697–1726 рр. Семен Афанасійович наказний полковник, полковий суддя Харківського слобідського полку[6].

Купив с. Основа у 1713 р. Цього ж року йому дозволено на куплених землях заселити 50 дворів підданих черкас.

На 1722 р. мав 117 дворів, 479 підданих черкас у селах: Семенівка, Олексіївка, Лозове, Вільховатка; хуторах: Лопанському, Клочківці, Гороховий. Заснував с. Гуляй Поле (Коси).

III

3/2 ГРИГОРІЙ СЕМЕНОВИЧ (народився у 1670 р. – помер у жовтні 1734 р. Похований у Києво-Печерській Лаврі).

Полковник Харківського слобідського полку (з 1 грудня 1713 р.); вступив у дворяни московські (10 березня 1714 р.).

Заснував хут. Повний у Салтівському повіті. Власник с. Основа, підданих 511 людей; с. Коси (Гуляй Поле), підданих 353 людини; сл. Соснівка, підданих

[3] ДАХО. – Ф. 14, оп. 11, од. зб. 5. – Арк. 88 зв. – 90.

[4] Саме так він підписується на подарованих книжках і купчих.

[5] ДАХО. – Ф. 14, оп. 11, од. зб. 5. – Арк. 98 зв. – 100.

[6] ГАХО. – Ф. 40, оп. 43, ед. хр. 1034.

Герб роду Квіток

78 людей; хут. Григорівський, підданих 50 людей; с. Грим'ячого, підданих 72 людини.

Побудував перший дерев'яний Іоанно-Предтечівський храм в с. Основа.

Д.: Василина (Василиса) Єреміївна Красновська (народилась у 1678 р. – померла 22 жовтня 1734 р.), похована у Покровському соборі м. Харкова.

4/2 ПЕТРО СЕМЕНОВИЧ.

Хорошівський сотник до 1722 р., далі записаний неслужилим.

5/2 ОЛЕКСІЙ СЕМЕНОВИЧ (Народився у 1703 р.)

Сотник Золочівський та Деркачівський (1731–1735)[7].

Заснував та заселив с. Дуванку. У Харкові мав 5 крамниць. Маєток на хут. Лозовому, для приїзду в якому на 1732 р. жило 8 «малоросіян»[8].

Д.: Анастасія

[7] ЦДІАК. – Ф. 1725, оп. 1, од. зб. 22. – Арк. 583.
[8] ЦДІАК. – Ф. 1725, оп. 1, од. зб. 22. – Арк. 679 об.

IV

6/3 ІВАН ГРИГОРОВИЧ (Народився у 1706 р. – Помер 14 лютого 1751 р., похований у с. Основі у склепі під церквою, за літописом Квіток в Успенському соборі м. Харкова). На 1732 р. Валківський сотник[9]. Грамотою Імператриці Єлізавети Петровни 22 грудня 1737 р. наділений званням полковника Ізюмського слобідського полку (до 1751 р.).

Володів млином у м. Харкові на р. Харків.

Д.: Парасковія Андріївна (народилась у 1714 р. – померла 10 лютого 1774 р.)[10]. Донька Андрія Дмитровича Горленка, полковника Прилуцького та його дружини Марії Данилівни, доньки гетьмана Данила Павловича Апостола. Сестра Йоакима Андрійовича Ґорленко, у чернецтві Йоасафа, єпископа Білгородського та Обоянського. Він гаряче любив своїх рідних та хрестив своїх племінників. «Епископ Иосаф стоял на Основе (имение) с июня по август 1751 г.»[11].

7/3 РОМАН ГРИГОРОВИЧ.

Полковий суддя Харківського слобідського полку. Сотник Золочівської сотні Харківського слобідського полку (1749 р.). Парафіянин Троїцької церкви м. Золочева.

Маєтки: с. Іванівка (7 дворів, 31 чол.); хут. Свічки (підданих 74 людини).

Д.: З 1720 р. Марфа Федорівна Донець-Захаржевська (померла 17 червня 1721 р.), похована у Покровській церкві м. Харкова.

8/3 ФЕОДОСІЯ ГРИГОРІВНА.

Постриглась 28 січня 1728 р. у черниці з іменем Феофанія у Хорошівський дівочий Вознесенський монастир. Ігуменею цього монастиря поставлена 5 жовтня 1748 р.

9/3 МАРФА ГРИГОРІВНА (народилась у 1703 р.).

Після смерті чоловіка постриглась 28 січня 1728 р. у черниці з іменем Марії в Хорошівський дівочий Вознесенський монастир. Ігуменею цього монастиря була кілька років. У 1758 р. показана колишньою ігуменею.

Ч.: Василій Андрійович Гамалія (помер 2 травня 1726 р.). Бунчуковий товариш (із 1720 р.). Був у Сулацькому поході (1725–1726 рр.). Маєтки у с. Борщів та с. Чехівка. Похований у фортеці Святого Петра в церкві біля лівих дверей[12].

10/3 ВАСИЛЬ ГРИГОРОВИЧ (народився у 1709 р. – помер у 1734 р. похований у Покровському соборі м. Харкова).

[9] ЦДІАК. – Ф. 1725, оп. 1, од. зб. 22. – Арк. 6.

[10] ЦДІАК. – Ф. 2007, оп. 1, од. зб. 3091. – Арк. 468. (Исповедная роспись Иоанно-Предтечевской церкви с. Основа за 1771 г.); Харківська ДНБ ім. В. Г. Короленка, фонд рідкісних видань та рукописів, шифр 819155. Метрические книги Иоанно-Предтечевской церкви с. Основы Харьковского уезда 1774 –1823 гг. – Арк. 2 зв.

[11] *Модзалевский В. Л.* Малороссийский родословник. – К., 1909. –Т. І. – С. 309.

[12] *Модзалевский В. Л.* Малороссийский родословник. – К., 1909. – Т. І. – С. 242–243.

Автограф Харківського полковника Григорія Семеновича Квітки

11/3 СТЕФАН ГРИГОРОВИЧ (народився у 1711 р. – помер 24 серпня 1735 р., похований під лівим криласом церкви Трьох Святителів Покровського собору м. Харкова).
Ротмістр Харківського слобідського полку.
Весілля у січні 1733 р. у сл. Микитівка Охтирського слобідського полку.

12/4 ПРОКОПІЙ ПЕТРОВИЧ, капітан. Володів маєтком у с. Хорошево, підданих 36 людей.

13/5 ЯКІВ ОЛЕКСІЙОВИЧ (народився у 1722 р. – помер до 1775 р.).
Підпрапорний Харківського слобідського полку з 3 жовтня 1735 р. На вакансії сотника з 29 вересня 1742 р. За ІІ-ю ревізією Харківського полку показаний сотником у с. Хорошеве[13]. 5 липня 1744 р. призначений сотником у Деркачівську сотню[14]. Із 1746 р. сотник у с. Циркуни Харківського слобідського полку. Був у відрядженні на Українській лінії, у різних службах та «посилках». У 1739 р. заготовлював провіант та фураж для армії в Ізюмі. Деякий час перебував у секретному командуванні при генералітеті. Поручик (1767 р.).
Маєток с. Семенівка Харківського повіту. У 1746 р. купив у священика Олексія Туранського половину водяного млина на р. Вільховій поблизу сл. Деркачі. Друга половина млина належала квартермістрові Харківського слобідського полку капітанові Григорію Філевському, що дісталася йому від тестя – священика Івана Туранського. Яків Квітка фактично заволодів усім млином не підпускаючи Філевського до нього, бо викупив і землю на другій половині річки, де була розташована комора Філевського[15].
10 лютого 1765 р. узяв у харківського купця Петра Осиповича Моренка 150 крб. як позичку під вексель на півроку. Від Моренка вексель потрапив до архімандрита Старо-Харківського Преображенського монастиря Феофілакта Яковлєва. По завершенні терміну вексель опротестували в Білгородському магістраті і з Квітки стягнули 8 % грошей. Гроші за векселем Феофілакт доручив правити дияконові Успенського собору Харкова Герасимові Сливицькому. Квітка повернув гроші 20 червня 1766 р., але відсотки 19 карбованців 12 з половиною копійок залишились не сплаченими, пізніше (7 серпня 1766 р.) Сливицький його від сплати звільнив[16].
Д.: Феодосія Іванівна (народилась у 1725 р.).

14/5 ФЕДІР ОЛЕКСІЙОВИЧ (народився у 1726 р.).
Підпрапорний із 28 грудня 1743 р. Сотник у сл. Черкаська Лозова з 11 листопада 1760 р. Був у різних військових відрядженнях, зокрема у п'ятисотній команді при м. Тор. Прапорщик Харківського гусарського полку. У Харкові мав крамницю з торгівлі деревиною (1770 р.). Власник сл. Дуванка, 205 кріпосних.
Д.: Парасковія Степанівна.

13 РДАДА. – Ф. 350, оп. 2, од. зб. 3812. – Арк. 189 зв.
14 ЦДІАК. – Ф. 1725, оп. 1, од. зб. 174. – Арк. 4.
15 ЦДІАК. – Ф. 2007, оп. 1, од. зб. 389. – Арк. 1–3.
16 ЦДІАК. – Ф. 1710, оп. 2, од. зб. 96. – Арк. 1–23. (Дело о взыскании долга по векселю с отставного сотника Квитки диаконом Сливицким).

Архієпископ Белгородський Иоасаф Горленко

15/5 ІВАН ОЛЕКСІЙОВИЧ (народився у 1731 р.).
Підпрапорний Харківського слобідського полку з 24 травня 1750 р. Колезький регістратор. Володів сл. Олексіївкою та хут. Лопанським у Харківському повіті.
Д.: Тетяна Іванівна.

16/5 ГРИГОРІЙ ОЛЕКСІЙОВИЧ (народився у 1733 р. – помер 1798 р.).
Підпрапорний Харківського слобідського полку з 24 травня 1750 р. Колезький регістратор.
Д.: Марія Максимівна.

17/5 МАРІЯ ОЛЕКСІЇВНА

18/5 ЄВДОКІЯ ОЛЕКСІЇВНА

V

19/6 МИКОЛА (Наркіс) ІВАНОВИЧ (народився у 1729 р. – помер 23 квітня 1792 р., похований у Покровському соборі м. Харкова)[17].
Із 1751 р. був послушником у Старо-Харківському Курязькому монастирі у старця Радіона. Пострижений архімандритом Варлаамом у чернецтво 1 березня 1752 р. у Старо-Харківський Курязький Преображенський монастир. Був учителем у Харкові та у Псковській семінарії. Ігумен Люб'ятового монастиря з 1761 р. був духівником посольства до Відня. Із 1762 р. архімандрит Устюзького монастиря. Відтак архімандрит Обоянського монастиря, потім Нікольського монастиря, поки в 1770 р. не отримав місця при Старо-Харківському Преображенському монастирі (Курязькому). При закриванні Курязької обителі у 1788 р. його перевели архімандритом до Голутвиного монастиря, де він пробув рік, опісля, на його прохання, переведений до Харківського Покровського монастиря зі звільненням від настоятельської посади.

20/6 ІВАН ІВАНОВИЧ (народився у 1730 р. – помер до 1803 р.).
Капітан, колезький асесор. Неодружений. Мешкав у с. Основа[18].

21/6 ГРИГОРІЙ ІВАНОВИЧ (народився у 1731 р. – помер до 1784 р.).
Підпрапорний із 1747 р. Сотник із 1757 р. У відставці з 24 грудня 1757 р. в чині ротмістра Харківського слобідського полку. Маєток у с. Гуляй Поле.
Д.: Уляна Степанівна Пиковець (народилась у 1745 р.)[19]. Дочка Степана Васильовича Пиковця, сотника Лукомського (1745–1758).

22/6 ВАСИЛЬ ІВАНОВИЧ (народився у 1735 р.).

[17] Харківська ДНБ ім. В. Г. Короленка, фонд рідкісних видань та рукописів, шифр 819155. Метрические книги Иоанно-Предтечевской церкви с. Основы Харьковского уезда 1774–1823 гг. – Арк. 105.
[18] ЦДІАК. – Ф. 2007, оп. 1, од. зб. 3120. – Арк. 312 зв. (Исповедная роспись с. Основа за 1781 г.).
[19] ЦДІАК. – Ф. 2007, оп. 1, од. зб. 3173. – Арк. 346 зв. (Исповедная роспись Георгиевской церкви с. Гуляй Поле за 1792 г.).

Підпрапорний (із 10 січня 1755 р.). Був у різних полкових відрядженнях, зокрема у Слов'яносербії.

23/6 МАРІЯ ІВАНІВНА (народилась у 1737 р.).

24/6 ОЛЕКСАНДР ІВАНОВИЧ (народився у 1741 р. – помер 15 квітня 1781 р.)[20].
Підпоручик. На службі у Харківському слобідському полку з 18 жовтня 1761 р. підпрапорним. Перебував при бригадирі Банческулі.
Д.: Анастасія Іванівна (народилась у 1743 р. – померла 5 серпня 1792 р.)[21].
На 1783 р. володів хутором на р. Великий Бурлук у Печенізьких дачах, 2557 десятин землі, підданих 23[22].

25/6 ФЕДІР ІВАНОВИЧ (народився 15 лютого 1745 р. – помер 1 січня 1807 р., похований у с. Основа)[23].
Колезький радник, Харківський повітовий предводитель дворянства (1783–1798), полковий суддя Харківського полку. Кавалер ордену «Св. Володимира» IV ступеня (1804 р.).
Маєтки: Основа (558 десятин 726 кв. сажнів); с. Верещаківка (240 десятин 1567 кв. сажнів). У 1780 р. в Основі побудував на свої кошти дерев'яну Іоанно-Предтечівську церкву.
Співробітник «Украинского Вестника» Іван Вернет так висловлювався про Ф. І. Квітку: «Я не видел старика, ему подобного любезностью характера, редкою простотою нравов, пленительного приятностью в обращении, искусством шутя сказать полезные истины и отменным даром приноравливаться ко всякому возрасту. Недоставало ему только родиться в недостатке, чтоб быть отличным артистом во многих искусствах»[24].
Д.: Марія Василівна Шидловська (народилась у 1746 р. – померла 29 вересня 1828 р., похована у с. Основа у фамільному склепу під трапезною парафіяльної церкви). Була в числі директрис Харківського інституту шляхетних пан.

26/6 ІЛЛЯ ІВАНОВИЧ (народився у 1748 р. – помер після 1814 р.).
Підхорунжий Харківського слобідського полку (з 1754 р.). Ротмістр Харківського слобідського полку (1765 р.). Сержант Брянського піхотного полку, підпоручик (1773 р.), поручик (10 січня 1774 р.)[25]. Стряпчий Харківського верхньої розправи (з 1 червня 1780 р.). Суддя Харківського повітового суду (з 1 жовтня 1783 р.). Депутат від дворянства для розгляду дворянських доказів (із 17 серпня 1786 р.). Засідатель Харківського верхнього суду (з 16 грудня 1786 р.). Засідатель у «Приказе общественного призрения»(з 16 грудня 1788 р.). Колезький асесор

[20] ЦДІАК. – Ф. 2007, оп. 1, од. зб. 3122. – Арк. 224. (Метрическая книга с. Основа за 1781 г.).
[21] ЦДІАК. – Ф. 2007, оп. 1, од. зб. 3120. – Арк. 312 зв. (Исповедная роспись с. Основа за 1781 г.); Харківська ДНБ ім. В. Г. Короленка, фонд рідкісних видань та рукописів, шифр 819155. Метрические книги Иоанно-Предтечевской церкви с. Основы Харьковского уезда 1774–1823 гг. – Арк. 105 зв.
[22] ЦДІАК. – Ф. 1892, оп. 1, од. зб. 297. – Арк. 881 зв.
[23] ДАХО. – Ф. 40, оп. 110, од. зб. 548. – Арк. 582. (Метрическая книга с. Основа за 1807 г.).
[24] Украинский Вестник. – 1817 г. – С. 184.
[25] ДАХО. – Ф. 4. – оп. 1, од. зб. 82. – Арк. 4.

(26 липня 1789 р.). У відставці з 8 січня 1791 р. Із 1792 р. повернувся на військову службу, капітан Чугуївського сторожового регулярного полку. У відставці з 25 лютого 1793 р. в чині прем'єр-майора. До виходу у відставку служив у Чугуївському козачому полку.
Харківський письменник початку XIX ст., автор історичного дослідження про слобідські полки, виданого в Харкові у 1812 р. на кошти його племінника Григорія Федоровича Квітки, заміток до історії України, життєпису преосвященного Йоасафа (Горленка), можливий компілятор «Краткого исторического описания Малой России», виданого у 1848 р.,[26]
Власник частини с. Основа. У Харкові володів двома крамницями.
Неодружений.

27/7 ГРИГОРІЙ РОМАНОВИЧ (народився у 1732 р. – помер 10 листопада 1775 р.)[27].
Підпрапорний. Ваканс-сотник Харківського полку (1753 р.), хорунжий (1771 р.).
Маєток у с. Романівка Харківського повіту. У червні 1750 р. посварився зі священиком Леонтієм Даниловим Христоріздвяної церкви с. Романівка, від чого священик утік із села. На його місце призначався дяк Благовіщенської церкви м. Харкова Іван Афанасьєв[28]. Із прохання Квітки виходить, що священик Данилов ображав не тільки його, але й підданих його селян. Із прохання священика Данилова: Квітка обіцяв йому землю, сіножатну луку та платити грошима, але обіцянки не виконав; 28 вересня 1748 р. побив вікна в його домі та вилаяв його дружину; 1 листопада 1748 р. запросив після вечірні священика повечеряти, плював та сякався у їжу та змушував священика їсти, кидав хліб у борщ, від чого заляпав священику очі; у Велику суботу 1746 р. не дозволив провести літургію (затримав у себе дяка та паламаря), доки не вийде з лазні, чим затримав службу на 2 години; 21 вересня 1747 р. спротивився Квітка освяченню води в маєтку генерала Касогова сл. Петровської, що перебувала у парафії цієї церкви, обіцяючи, якщо Данилов туди поїде, то буде битий і відлучений від церкви; 8 червня 1748 р. Квітчині люди побили робітницю священика Варвару; 2 червня 1750 р. Квітка з дружиною та людьми своїми забрали в домі священика робітницю дівицю Ганну, допитували її, а відтак надіслали дяка і дворову людину, наказавши піти з села, а церковний ключ віддати. Так само допитували дячка й паламаря, з метою виявити пороки Данилова. Окрім цього забирав у нього Квітка зі двору куплене священиком сіно. 9 грудня 1750 р. за наказом із Бєлгородської духовної консисторії Квітка мусив повернути майно священика Данилова й виплатити гроші за його дім, тільки після цього до церкви в с. Одноробівка буде призначено священика[29].
Д.: Парасковія.

[26] *Маслійчук В. Л.* Ілля Іванович Квітка – малознаний історик XVIII – початку XIX ст. / Маслійчук В. Провінція на перехресті культур. – Х.: ХПММС, 2008. – С. 256–288.
[27] Харківська ДНБ ім. В. Г. Короленка, фонд рідкісних видань та рукописів, шифр 819155. Метрические книги Иоанно-Предтечевской церкви с. Основы Харьковского уезда 1774–1823 гг. – Арк. 5 зв.
[28] ЦДІАК. – Ф. 2007, оп. 1, од. зб. 370. – Арк. 1.
[29] ЦДІАК. – Ф. 2007, оп. 1, од. зб. 377. – Арк. 1–6.

Титульний лист сповідного розпису Іоано-Предтечівської церкви с. Основа, 1752 р.

28/7 АННА РОМАНІВНА (народилась близько 1713 р.).

Ч.: Павло Михайлович Мокрієвич (народився близько 1713 р. – помер до 1782 р.). Військовий товариш (1742–1743 рр.), бунчуковий товариш (28 лютого 1749 р.). Маєтки в селах: Гучин, Звиничів, Ямища, Любеч, Кислій, Сибереж (Чернігівський полк)[30].

29/12 ПЕТРО ПРОКОПОВИЧ (народився у 1738 р.)[31].

Поручик (1786 р.).

Маєток у сл. Дворічна Куп'янського повіту.

Д.: Парасковія Іванівна, народилась у 1753 р.

30/12 СТЕФАН ПРОКОФІЙОВИЧ

Д.: Пелагея. Дочки Наталія, Марфа

31/13 ВАСИЛІЙ ЯКОВИЧ (народився у 1742 р. – помер у 1810 р.).

Навчався у Харківському Колегіумі. Капітан, титулярний радник, харківський земський староста (1790–1791). Парафіянин Дмитріївської церкви м. Харкова. Маєток с. Семенівка Харківського повіту.

Д.: Парасковія Матвіївна Кругла (народилась у 1753 р.)[32].

32/13 ОЛЕКСІЙ ЯКОВИЧ

33/13 ЮРІЙ ЯКОВИЧ (народився у 1752 р.). Прапорщик.

Д.: Єлизавета Романівна.

34/13 ГРИГОРІЙ ЯКОВИЧ (народився у 1753 р.). Навчався у Харківському Колегіумі.

35/13 ІВАН ЯКОВИЧ (народився у 1754 р.).

Прапорщик (1786 р.) Навчався у Харківському Колегіумі. Маєток у с. Черкаська Лозова Харківського повіту.

Д. Агапія Андріївна (народилась у 1770 р.)[33]. У 1823 р. скаржилась Харківському повітовому предводителю дворянства Г. Ф. Квітці на сина поручика у відставці Івана, який жорстоко поводився з кріпосними селянами, провадив розпусне життя з двоюрідною сестрою Осташевською, витрачаючи на неї прибутки від спільного їхнього маєтку. Після подання скарги погрожував матері побоями. Слідство провадив Г. Ф. Квітка. У жовтні того ж року просила звільнити сина із в'язниці[34].

36/13 КАТЕРИНА ЯКІВНА

[30] *Модзалевский В. Л.* Малороссийский родословник. – К., 1912. – Т. III. – С. 242–243.

[31] ЦДІАК. – Ф. 1991, оп. 1, од. зв. 44. – Арк. 501. (Исповедная роспись Успенской церкви сл. Двуречная за 1789 г.).

[32] ЦДІАК. – Ф. 2007, оп. 1, од. зб. 3176. – Арк. 198 зв. (Исповедная роспись Дмитриевской церкви г. Харькова за 1791 г.).

[33] ДАХО. Ф. 40, оп. 14, од. зб. 1327. – Арк. 13.

[34] ДАХО. – Ф. 3, оп. 58, од. зб. 105. – Арк. 1–32. (Дело по доносу Харьковского дворянского предводителя на поручика Ивана Квитку в разных его беззакониях).

37/13 ВАРВАРА ЯКІВНА

38/13 ФЕОДОСІЯ ЯКІВНА

39/13 АНАСТАСІЯ ЯКІВНА

40/13 ПАРАСКОВІЯ ЯКІВНА

41/13 ГАННА ЯКІВНА

42/14 ДМИТРІЙ ФЕДОРОВИЧ (народився у 1755 р.).
Поручик Чугуївського козачого полку, у відставці з 16 січня 1797 р., Чугуївський повітовий суддя.
Д.: 1) Надія Василівна; 2) 6 липня 1788 р. Марія Герасимівна Любимова. (Діти від 2-го шлюбу).

43/14 АНДРІЙ ФЕДОРОВИЧ

44/14 ДМИТРО ФЕДОРОВИЧ
Титулярний радник. У 1805 р. засідатель Совісного суду.

45/14 ОЛЕКСАНДР ФЕДОРОВИЧ (народився у 1758 р.).
Прапорщик.
Мешкав у с. Циркуни Харківського повіту.
Д.: Феодосія[35].

46/14 ГАННА ФЕДОРІВНА (народилась у 1759 р., померла в 1806 р.).
Ч.: колезький радник Євстафій Барабашов.

47/14 ТЕТЯНА ФЕДОРІВНА (народилась у 1760 р.).

48/14 МИХАЙЛО ФЕДОРОВИЧ

49/14 ГРИГОРІЙ ФЕДОРОВИЧ

50/14 МАКСИМ ФЕДОРОВИЧ (народився у 1770 р.)
Капітан. У 1808–1809 рр. засідатель карного суду Херсонської губернії. У 1821–1822 рр. засідатель Ольвіопольского повітового суду Херсонської губернії.

51/14 ІВАН ФЕДОРОВИЧ (народився у 1772 р.).

52/14 ГЕОРГІЙ ФЕДОРОВИЧ (народився у 1774 р.).

53/14 АНАСТАСІЯ ФЕДОРІВНА

[35] ЦДІАК. – Ф. 2007, оп. 1, од. зб. 2634. – Арк. 2. (Дело об учинении выправки о времени рождения у прапорщика Квитки сына Семена).

54/14 МАРІЯ ФЕДОРІВНА

55/14 ЄВДОКІЯ ФЕДОРІВНА (народилась у 1776 р.).

56/14 ПЕТРО ФЕДОРОВИЧ (народився у 1777 р.).

57/14 СТЕПАН ФЕДОРОВИЧ (народився у 1778 р.).

58/15 МАРФА ІВАНІВНА (народилась у 1762 р.)

59/15 МАРІЯ ІВАНІВНА (народилась у 1763 р.).

60/15 СТЕПАН ІВАНОВИЧ (народився у 1764 р.).
Прапорщик.
Д.: з 3 червня 1785 р. Варвара Герасимівна. У 1826 р. скаржилась на сина свого Кесаря, який позичив у неї 3500 руб. і не повертає[36].

61/15 ІВАН ІВАНОВИЧ (народився у 1775 р.).

62/16 ЄФРОСИНІЯ ГРИГОРІВНА (народилась у 1753 р.). Мешкала в с. Основа.

63/16 АНДРІЙ ГРИГОРОВИЧ (народився у 1754 р.). Поручик. Мешкав в с. Основа.

64/16 МАРФА ГРИГОРІВНА (народилась у 1757 р.). Мешкала в с. Основа.

65/16 ОЛЕНА ГРИГОРІВНА (народилась у 1761 р.). мешкала в с. Основа.

66/16 ОЛЕКСІЙ ГРИГОРОВИЧ (народився у 1762 р.).
Губернський секретар.
Д.: з 21 квітня 1784 р. Парасковія Степанівна Флоринська.

VI

67/21 ІВАН ГРИГОРОВИЧ (народився 3 червня 1763 р.)[37].
Ад'ютант генерал-майора Шампєва (1784 р.). До вступу на військову службу мешкав у с. Основа.

68/21 МИКОЛА ГРИГОРОВИЧ (народився у 1767 р.).
Поручик. Мешкав у с. Основа до вступу на військову службу[38]. Маєток у с. Гуляй Поле.
Д.: Катерина Олексіївна (народилась у 1769 р.).

[36] ДАХО. – Ф. 3, оп. 70, од. зб. 361. – Арк. 1–4. (Дело по жалобе помещицы вдовы прапорщицы Варвары Квитки на сопротивного сына ее Кесаря).
[37] ЦДІАК. – Ф. 2007, оп. 1, од. зб. 3079. – Арк. 214. (Метрическая книга с. Основа за 1763 г.).
[38] ЦДІАК. – Ф. 2007, оп. 1, од. зб. 3120. – Арк. 312 зв. (Исповедная роспись с. Основа за 1781 г.).

1 5

в Харковское Духовное Правление

Старохарковского Преображенского монастыря архимандрита Наркисса Квитки

Сообщение

Сего мая 6 дня от его преосвященства на имя мое пожалована и препровождена о заложении вновь на месте сгоревшей церкви во имя Рождества Святаго Иоанна Предтечи храмозданная грамота, по которой к непременному исполнению мая 9 мною и заложена, велено по заложении церкви означенную грамоту для надлежащаго впредь исполнения отдать в Харковское духовное правление с роспискою, которая при сем в оное правление и препровождается, о даче ж в надлежащей росписи и о приеме оной комнатъ, благоволено бы учинить по указному предписанию. Архимандрит Наркисс Квитка

1781 году мая 21 дня

Автограф Наркіса Квітки, 21 травня 1781 р. (ЦДІАК. – Ф. 2007, оп. 1, од. зб. 1543. – Арк. 5).

69/21 КАТЕРИНА ГРИГОРІВНА

70/24 МИКОЛА ОЛЕКСАНДРОВИЧ (народився у 1767 р.). Поручик (1791 р.).

71/24 ВАРВАРА ОЛЕКСАНДРІВНА (народилась у 1766 р.).

Ч.: з 23 жовтня 1783 р. Іван Васильович Шидловський, майор, поміщик с. Гнилиця. Вінчались у Костянтино-Оленівській церкві с. Мала Данилівка Харківського повіту священиком Василем Стелецьким уночі[39]. Священика Стелецького умовили повінчати молодих колезький регістратор Харківської урядової палати Ілля Бубликов та поміщик, хорунжий у відставці Яків Лопатинський, які засвідчили, що молоді люди вільні (були представлені як купець та дівчина з Малоросії, що приїхали до тітки у Харків), нежонаті. Заплатили за вінчання 5 рублів. Вінці тримали дружина Якова Лопатинського – Ганна та І. Бубликов, паламарську службу виконував дячок Мартин Орловський. Шлюбного обшуку не було. До метричної книги занесені без прізвищ.

72/24 ОЛЕКСАНДРА ОЛЕКСАНДРІВНА (народилась ув 1770 р.).

73/24 ПАРАСКОВІЯ ОЛЕКСАНДРІВНА (народилась у 1774 р.).

74/24 ГАННА ОЛЕКСАНДРІВНА (народилась у 1775 р.).

75/24 ОЛЕКСАНДР ОЛЕКСАНДРОВИЧ (народився 20 серпня 1776 р. – помер 19 травня 1781 р.). Хрещений в Іоанно-Предтечівській церкві с. Основа[40].

76/24 АНАСТАСІЯ ОЛЕКСАНДРІВНА (народилась у 1777 р. – померла 20 травня 1781 р.).

77/24 МАРФА ОЛЕКСАНДРІВНА (народилась 2 жовтня 1780 р.) Хрещена того ж дня в Іоанно-Предтечівській церкві с. Основа. Хрещена мати– вдова Уляна Квітка[41].

78/25 АНДРІЙ ФЕДОРОВИЧ (народився 25 листопада 1774 – помер 6 квітня 1844 р.).

Сенатор, таємний радник. Капітан (1804 р.), майор (1807 р.), підполковник (1809 р.), Харківський губернський предводитель дворянства (1810–1831), Псковський губернатор. «Мав щастя приймати в маєтку Основа Імператора Олександра I», Сенатор, таємний радник (з 28 лютого 1835 р.)[42].

[39] ЦДІАК. – Ф. 2007, оп. 1, од. зб. 1645. – Арк. 1-12. (Дело о бракосочетании священником Василием Стелецким дочери помещика А. Квитки Варвары с майором Иваном Шидловским).

[40] ЦДІАК. – Ф. 2007, оп. 1, од. зб. 3102. – Арк. 10 зв. (Метрическая книга с. Основа за 1776 г.).

[41] ЦДІАК. – Ф. 2007, оп. 1, од. зб. 3114. – Арк. 281 (Метрическая книга Иоанно-Предтечевской церкви с. Основа за 1780 г.)

[42] ЦДІАК. – Ф. 442, оп. 770, од. зб. 9. – Арк. 133.

1-ша д.: Параскева Миколаївна (народилась у 1778 р. – померла 31 серпня 1808 р. від сухот). Похована у с. Основа[43].

2-га д.: Єлизавета Миколаївна Бердяєва (народилась 22 серпня 1796 р. – померла 5 січня 1842 р.), дочка генерал-лейтенанта.

79/25 ГРИГОРІЙ ФЕДОРОВИЧ (народився 20 листопада 1778 р. в с. Основа[44] – помер 8 серпня 1843 р., похований на Холодногірському цвинтарі).

На 1793 р. фур'єр Лейб-Гвардії Преображенського полку[45]. Гвардії вахмістр (11 грудня 1793 р.). Капітан (1 грудня 1794 р.). 11 грудня 1794 р. призначений у Лейб-Гвардії кінний полк і через рік був переписаний у громадянську службу не при справах у Департаменті Герольдії. З 13 жовтня 1796 р. капітан Сіверського карабінерного полку. У відставці з 5 лютого 1797 р. із Харківського кірасирського полку.

4 травня 1804 р. подав прохання про своє бажання вступити до Старо-Харківського Преображенського монастиря послушником[46]. У квітні 1805 р. подав прохання Харківському архієпископу Христофору про те, що прийняв рішення залишити свої наміри прийняти чернечий постриг, через слабкість здоров'я. Прохання було передане через родича штабс-капітана Григорія Івановича Зарудного.

З 27 грудня 1806 р. вступив до міліції для боротьби з Наполеоном у Слобідсько-Українській губернії, провіантський комісар, службу виконував до липня 1807 року[47]. З 1812 по 1816 р. – директор Харківського театру. У 1819 р. на прохання Полтавського губернатора князя Миколи Рєпніна був директором Полтавського театру, що прибув до Харкова на час Успенського ярмарку з 1 серпня до 1 вересня 1819 р.[48] Брав діяльну участь у заснуванні Харківського Інституту шляхетних пан і у створенні кадетського корпусу (відкритого у Полтаві), а також у заснуванні Публічної бібліотеки при Імператорському Харківському університеті. З 1 січня 1817 р. до 1829 р. Харківський повітовий предводитель дворянства. З 11 квітня 1818 р. член ради Харківського інституту шляхетних пан. 30 серпня 1825 р. нагороджений орденом «Св. Анни» II ступеню. 9 грудня 1826 р. нагороджений орденом «Св. Володимира» IV ступеню[49]. Харківський совісний суддя 1832–1840 рр.; у 1840 р. – Голова Харківської Палати Карного Суду, надвірний радник.

Перший видавець Харківського журналу «Украинский Вестник». Автор численних літературних та драматичних творів російською та українською мовами. Писав під літературним псевдонімом «Грицько Основ'яненко»

[43] ХДНБ ім. В. Г. Короленка, фонд рідкісних видань та рукописів, шифр 819155. Метрические книги Иоанно-Предтечевской церкви с. Основы Харьковского уезда 1774–1823 гг. – Арк. 285.

[44] ХДНБ ім. В. Г. Короленка, фонд рідкісних видань та рукописів, шифр 819155. Метрические книги Иоанно-Предтечевской церкви с. Основы Харьковского уезда 1774–1823 гг. – Арк. 12 зв.

[45] ЦДІАК. – Ф. 2007, оп. 1, од. зб. 3187. (Метрическая книга с. Основа за 1793 г.).

[46] ДАХО. – Ф. 4, оп. 4, од. зб. 375. – Арк. 1–50. (По прошению отставного капитана Григория Федорова Квитки о определении его в Старо-Харьковский Преображенский монастырь на послушание в надежду получения монашеского чина.).

[47] ДАХО. – Ф. 4, оп. 1, од. зб. 123. – Арк. 76 об.–78. (Наряд о приеме и увольнении канцелярских чиновников).

[48] ДАХО. – Ф. 3, оп. 39, од. зб. 121. – Арк. 1–4.

[49] ДАХО. – Ф. 3, оп. 122, од. зб. 29. – Арк. 30–31.

Д.: з 24 жовтня 1820 р. Анна Григорівна Вульф (народилась 17 травня 1800 р. – померла 13 травня 1852 р., похована в м. Харкові). Класна дама Харківського інституту шляхетних пан (із 1818 р.). Вінчання в Іоанно-Предтечівській церкві с. Основа. Поручники при вінчанні були Голова ради Інституту Шляхетних пан Андрій Квітка, Член ради Василій Зарудний та майор Миколай Смирницький[50].

80/25 ДМИТРО ФЕДОРОВИЧ.
Титулярний радник, засідатель Совісного суду Слобідсько-Української губернії.

81/25 ЄГОР ФЕДОРОВИЧ. Нагороджений орденом «Св. Анни» ІІ ступеню (30 серпня 1825 р.).

82/25 ПАРАСКОВІЯ ФЕДОРІВНА
Ч.: Петро Микитович Балавінський, штабс-ротмістр. Зміївський повітовий староста, маєток у с. Петропілля Зміївського повіту.

83/25 ЄЛИЗАВЕТА ФЕДОРІВНА (народилась 25 квітня 1782 р. нар.). Хрещена 7 травня 1782 р. в Іоанно-Предтечівській церкві с. Основа. Хрещені батьки: поміщик майор Іван Іванович Зарудний та дівчина Варвара Олександрівна Квітка[51].
Ч.: З 21 травня 1805 р. Микола Савич Смирницький (народився у 1780 р.). Вінчання в Іоанно-Предтечівській церкві с. Основа. Поручниками при вінчанні були поміщик бригадир Яким Хомич Бедряга, титулярний радник Микола Васильович Шидловський, капітан Григорій Іванович Зарудний та харківський головний землемір Микола Данилович Драгомир[52]. Майор. На військовій службі з 1794 р. у 7-му артилерійському полку, підпоручик (1796 р.), поручик (1797 р.), штабс-капітан (1805 р.), капітан (1806 р.), майор (1807 р.), у відставці з 1809 р. Зміївський повітовий предводитель дворянства (1816–1826 рр.). У 1826 р. замінив на посту губернського предводителя дворянства А. Ф. Квітку.

84/25 МАРІЯ ФЕДОРІВНА (народилась 21 липня 1784 р.).
Хрещена в Іоанно-Предтечівській церкві с. Основа. Хрещена мати сл. Гнилиця поміщика поручика Миколи Шидловського дружина – Тетяна Григорівна[53].
Ч.: з 27 серпня 1805 р. Григорій Іванович Зарудний (1779 р. нар.). Вінчання в Іоанно-Предтечівській церкві с. Основа. Поручниками при вінчанні були колезький радник Микола Матвійович Куликовський та прем'єр-майор Ілля Андрійович Квітка[54].
Штабс-капітан, поміщик с. Хатнє Вовчанського повіту.

[50] ХДНБ ім. В. Г. Короленка, фонд рідкісних видань та рукописів, шифр 819155. Метрические книги Иоанно-Предтечевской церкви с. Основы Харьковского уезда 1774–1823 гг. – Арк. 483 зв.
[51] ХДНБ ім. В. Г. Короленка, фонд рідкісних видань та рукописів, шифр 819155. Метрические книги Иоанно-Предтечевской церкви с. Основы Харьковского уезда 1774–1823 гг. – Арк. 31 зв.
[52] ХДНБ ім. В. Г. Короленка, фонд рідкісних видань та рукописів, шифр 819155. Метрические книги Иоанно-Предтечевской церкви с. Основы Харьковского уезда 1774–1823 гг. – Арк. 226 зв.
[53] ЦДІАК. – Ф. 2007, оп. 1, од. зб. 3133. – Арк. 377. (Метрическая книга с. Основа за 1784 г.).
[54] ХДНБ ім. В. Г. Короленка, фонд рідісних видань та рукописів, шифр 819155. Метрические книги Иоанно-Предтечевской церкви с. Основы Харьковского уезда 1774–1823 гг. – Арк. 227 зв.

Получено ҂аψча года іюля 28 дня

№ 4 [illegible]

Въ Харьковское духовное Правленіе

Харьковского округа села основы отъ помещика коллежскаго ассесора Федора Иванова сына Квитки

Прошеніе

Въ оном моем селе Основе недавних годахъ деревянная построена церковь во имя рождества Іоанна предтечи, и хотя она во всемъ строеніи крепка, но как выстроенна на земли песковатой от непрочности ея подней столбы вогнили въ землю и каменной фундаментъ отъ часу раздвинулся а другой отъ случившихся вешнихъ (?) потоковъ наносомъ песку завалена почему я имею намереніе ради тех причинъ реченную церковь перенести на другое удобное место зарыну где мой домъ выстроенъ также и приходских людей.

Того ради Харьковского духовного правленія покорнейше прошу представить къ Его преосвященству о позволеніи перенести реченную церковь на другое удобное место зарыну и вдаль (?) оной построить милостивую резолюцію, по семъ учинить разсмотреніе. Іюля 25 дня ҂аψча года. Къ сему прошенію Харьковского округа помещикъ мой (?) коллежской ассесоръ Федоръ Ивановъ сынъ Квитка руку приложилъ

Автограф Федора Івановича Квітки, 25 липня 1791 р. (ЦДІАК. – Ф. 2007, оп. 1, од. зб. 2129. – Арк. 1).

85/25 ІВАН ФЕДОРОВИЧ (народився 12 березня 1791 р.).
Хрещений 16 березня 1791 р. в Іоанно-Предтечівській церкві с. Основа. Хрещені батьки: губернатор Федір Іванович Кишинський та вдова Анастасія Петрівна Дуніна[55]. Помер 12 листопада 1794 р. [56]

86/27 ЄФРОСИНІЯ ГРИГОРІВНА (народилась у 1753 р.).

87/27 МАРІЯ ГРИГОРІВНА (народилась у 1756 р.).
Ч.: з 30 квітня 1777 р. Іван Іванович Ковалевський, капітан[57].

88/27 МАРФА ГРИГОРІВНА (народилась у 1759 р.).

89/27 ОЛЕНА ГРИГОРІВНА (народилась у 1761 р.).

90/31 ГЕОРГІЙ ВАСИЛЬОВИЧ (народився у 1774 р. – помер до 1816 р.). Штабс-капітан.
Д.: Євдокія.

91/31 ФЕОДОСІЯ ВАСИЛІВНА (народилась у 1775 р.).

92/31 ЯКІВ ВАСИЛЬОВИЧ (народився 21 березня 1776 р.).
Колезький реєстратор (1816 р.). Опікун над маєтком Семенівка Харківського повіту, що дістався після смерті батька. У 1819–1820 р. перебував у Харківському острозі, «был под судом» у Слобідсько-українській палаті карного суду. Брат його Микола просив відпустити на поруки, аби вирішити питання про розподіл маєтку. Проте Палата чекала затвердження вироку від Сенату і на поступки не пішла[58].
Д.: Марія Яківна.

93/31 НАДІЯ ВАСИЛІВНА, (народилась у 1778 р.).

94/31 МИКОЛАЙ ВАСИЛЬОВИЧ (народився у 1785 р.).
Корнет Изюмського гусарського полку (1816 р.). У 1816 р. скаржився на розділ маєтку померлого його батька рідними сестрами та невісткою під опікою рідного брата[59].

95/31 ІВАН ВАСИЛЬОВИЧ (народився у 1786 р.).

96/31 ВАСИЛІЙ ВАСИЛЬОВИЧ (народився у 1788 р.).

97/31 ТЕТЯНА ВАСИЛІВНА

[55] ЦДІАК. – Ф. 2007, оп. 1, од. зб. 3172. – Арк. 183 (Метрическая книга с. Основа)
[56] ЦДІАК. – Ф. 2007, оп. 1, од. зб. 3193. (Метрическая книга с. Основа)
[57] ЦДІАК. – Ф. 2007, оп. 1, од. зб. 3106. – Арк. 28 (Метрическая книга с. Основа за 1777 г.)
[58] ДАХО. – Ф. 3, оп. 46, од. зб. 114. – Арк. 1-9. (Дело по просьбе подпоручика Квитки о освобождении брата его на поруки).
[59] ДАХО. – Ф. 3, оп. 31, од. зб. 47. – Арк. 1–10. (Дело по прошению корнета Квитки).

98/32 ГАННА ОЛЕКСІЇВНА (народилась у 1774 р.). Мешкала в с. Основа.

99/33 ВАРВАРА ЮРІЇВНА (народилась у 1772 р.). «Девица».

100/33 ЛЮБОВ ЮРІЇВНА (народилась у 1793 р.). «Девица».

101/33 МИКОЛАЙ ЮРІЙОВИЧ (народився 12 березня 1794 р. – помер 13 лютого 1868 р. похований у с. Маслівка).

Колезький секретар (з 31 грудня 1813 р.), неодружений.

На службі з 2 вересня 1806 р. У 1825–1828 рр. депутат від дворян Вовчанського повіту для укладення родовідної книги дворянства. У 1829 р. Вовчанський повітовий староста. Суддя Зміївського повітового суду з 1 січня 1847 р.

Володів маєтком Просянка, Вовчанського повіту, де знаходився старий родинний цвинтар Квіток, та с. Таганка, Харківської губернії. Був у дружніх стосунках і в листуванні з Григ. Фед., про кого надав біографічні відомості Г. П. Данилевському. 17 березня 1836 р. в його маєтку Просяному на винокурні сталася пожежа. Від буревію з печі вихопилось полум'я, згорів увесь завод, де щодоби переробляли на горілку до 16 чвертей хліба. Також згоріли 500 чвертей хліба, 100 чвертей житнього борошна, 15 чвертей солоду[60].

Д.: Олександра Гаврилівна Раєвська (народилась 27 серпня 1800 р. – померла 25 грудня 1833 р.). Похована у сл. Середній Бурлук Вовчанського повіту.

102/35 ГАННА ІВАНІВНА (народилась у 1787 р.). Проживала в с. Черкаська Лозова Харківського повіту.

103/35 ОСИП ІВАНОВИЧ

Колезький асесор. У 1828–1829 рр. служив у 5 відділенні Департаменту гірських та соляних справ[61]. У 1832–1833 рр. служив у Казенній палаті Київської губернії, нагороджений Відзнакою бездоганної служби за ХХХ років[62]. У 1838–1841 рр. у Київській губернській комісії народного харчування («народного продовольствия»)[63].

104/35 МИХАЙЛО ІВАНОВИЧ

Засідатель Куп'янского повітового суду[64].

105/35 МИКОЛА ІВАНОВИЧ (народився у 1792 р.). Штабс-капітан. Мешкав у с. Черкаська Лозова Харківського повіту.

106/35 МАРІЯ ІВАНІВНА (народилась у 1794 р.). Мешкала у с. Черкаська Лозова Харківського повіту.

[60] ДАХО. – Ф. 3, оп. 111, од. зб. 151, арк. 1–6. (Дело по прошению коллежского секретаря Квитки о выдаче ему свидетельства о случившемся в прошлом 1836 г. в имении его пожаре).

[61] Адрес-календарь 1828–1829 гг.

[62] Адрес-календарь 1832–1833 гг.

[63] Адрес-календарь 1838–1841 гг.

[64] Адрес-календарь 1833–1835 гг.

107/35 ІВАН ІВАНОВИЧ (народився у 1798 р.).

Поручик Ізюмського гусарського полку, у 1815 р. через поранення перебував на лікуванні в Харкові. Мешкав у с. Черкаська Лозова Харківського повіту. У 1823 р. за материним проханням був заарештований через жорстокість до кріпостних та грубість із матір'ю, у в'язниці пробував 2 місяці за вироком Совісного суду. Також був позбавлений права керувати спільним маєтком. У 1824 р. був покараний церковною покутою за кривду матері[65]. У Харкові знімав дім на Пісках ув обивателя Звоника.

108/42 ГРИГОРІЙ ДМИТРОВИЧ (народився у 1792 р.).

109/42 АНДРІЙ ДМИТРОВИЧ.

Губернський секретар[66]. Маєток ув с. Черкаська Лозова Харківського повіту.

Д.: Марія Олексіївна Квітка.

Донька Марія, заміжня за титулярним радником Левом Миколайовичем Філоновим. Вінчання 26 січня 1841 р. у Хрестовоздвиженській церкві с. Черкаська Лозова Харківського повіту.

110/42 ВАСИЛЬ ДМИТРОВИЧ (народився 1 січня 1798 р.).

Колезький регістратор. 3 травня 1844 р. просив Харківську духовну консисторію видати йому копію з протоколу від 9 квітня 1842 р. про затвердження його родоводу, для віддачі до Харківського дворянського зібрання[67]. У 1828 р. на нього скаржилась кріпосна селянка Ганна Молчанова, ображаючись на жорстокість у поводженні з нею[68].

Д.: 1) Надіяа Василівна Панкратьєва. 2) Тетяна Миколаївна Філонова.

111/42 ПЕТРО ДМИТРОВИЧ

112/45 СЕМЕН ОЛЕКСАНДРОВИЧ (народився 17 вересня 1780 р. – помер 20 жовтня 1859 р.). Народився у с. Циркуни Харківського повіту, хрещений у Миколаївській церкві с. Циркуни. Хрещені батьки: капітан Харківського гусарського полку Дмитро Арбіманов та капітанша Ганна Звєрова[69].

Колезький реєстратор.

У 1849 р. заофірував частину коштів на іконостас Миколаївській церкві м. Золочева. Мешкав у сл. Деркачі Харківського повіту, був відспіваний у Миколаївській церкві сл. Деркачі, похований там само.

113/45 ПАВЛО ОЛЕКСАНДРОВИЧ

[65] ДАХО. Ф. 40, оп. 14, од. зб. 1327. – Арк. 13.

[66] ДАХО. – Ф. 40, оп. 27, од. зб. 361. – Арк. 1-5. (Дело о дозволении вступить брак титулярному советнику Л. Филонову с дочерью губернского секретаря А. Квитки).

[67] ДАХО. – Ф. 40, оп. 31, од. зб. 491. – Арк. 1-2. (Дело о просьбе помещика Василия Квитки выдать ему копию с протокола о его дворянском происхождении).

[68] ДАХО. – Ф. 3, оп. 78, од. зб. 328. – Арк. 1–2.

[69] ЦДІАК. – Ф. 2007, оп. 1, од. зб. 2634. – Арк. 2. (Дело об учинении выправки о времени рождения у прапорщика Квитки сына Семена).

Нагороджений 19 грудня 1812 р. орденом «Св. Анни» IV ступеня з написом «За хоробрість», та орденом «Св. Анни» II ступеня 2 лютого 1814 р.[70]

114/48 МАРІЯ МИХАЙЛІВНА

115/48 ГАННА МИХАЙЛІВНА

116/48 ПАРАСКОВІЯ МИХАЙЛІВНА

117/49 ФЕДІР ГРИГОРОВИЧ

Колезький регістратор. У 1812 р. засідатель Луцького земського повітового суду Волинської губернії[71].

118/50 МИКОЛАЙ МАКСИМОВИЧ

Колезький асесор. Контролер Харківської казенної палати[72].

119/60 КЕСАР СТЕПАНОВИЧ (народився 10 жовтня 1786 р.).

Губернський секретар (1835 р.).

120/60 ЮРІЙ СТЕПАНОВИЧ

121/60 ІВАН СТЕПАНОВИЧ (народився у 1836 р. – помер 30 вересня 1872 р., похований у с. Мала Олексіївка, Харківського повіту).

Майор. Служив у 2-му карабінерному полку, з 13 березня 1820 р. у Чугуївському уланському полку. У відставці з 23 січня 1826 р. Власник с. Цупівка, с. Маріуполь, хут. Макарівського Харківського повіту. У 1862 р. із дачі с. Маріуполь виділив тимчасово зобов'язаним селянам (своїм колишнім кріпосним) 31 десятину 218 кв. сажнів землі. З дачі хут. Макарівського для них же виділив 4 десятини 1200 кв. сажнів.

122/60 ВІКТОР СТЕПАНОВИЧ (народився у 1798 р.).

Зі спадкових дворян Харківської губернії, внесений до ІІ-ї частини родовідної книги спадкових дворян.

Підполковник. До служби вступив юнкером у 1813 р. Пожалуваний у прапорщики в 1817 р. Служив у Рильскому піхотному полку. Чин підпоручика 25 січня 1818 р. Чин поручика 18 липня 1818 р. У 1820 р. чин штабс-капітана. 7 лютого 1822 р. перейшов до Чугуївського уланського полку з чином штабс-ротмістра. Із 1824 р. ротмістр. У 1829 р. нагороджений срібною медаллю за війну з персами. 25 січня 1832 р. у чині ротмістра Чугуївського уланського полку нагороджений орденом «Св. Анни» III ступеня з бантом[73]. Із цього ж року майор. У відставці з 1835 р. в чині підполковника.

У 1839–1841 рр. депутат дворянського зібрання від Харківського повіту.

70 Списки кавалерам ордена Святой Анны. С-Пб. – 1828.
71 Адрес-календарь 1812 г.
72 Памятная книга Харьковской губернии 1866 г.
73 ДАХО. – Ф. 3, оп. 122, од. зб. 29. – Арк. 21.

Автограф Андрія Федоровича Квітки, 1804 р. (ДАХО. – Ф. 40, оп. 4, од. зб. 302. – Арк. 3).

Власник с. Цупівка Харківського повіту, на 1839 р. кріпосних: 145 чоловіків та 159 жінок. У 1839 р. планував закінчити будівництво кам'яного дому. 10 січня 1839 р. подав прохання до Харківської духовної консисторії дозволити відкрити домову церкву в його маєтку в ім'я Святої Трійці (відмовлено 17 лютого 1839 р.)[74].
Д.: графиня Єлизавета Петрівна Девієр.

123/60 ОЛЕКСАНДРА СТЕПАНІВНА.
Ч.: Смородський. Титулярний радник.

124/66 ЄВГРАФ ОЛЕКСІЙОВИЧ.
Штабс-ротмістр.

125/66 МИКОЛА ОЛЕКСІЙОВИЧ, штабс-ротмістр.
У 1826–1829 рр. засідатель Харківського повітового суду.

[74] ДАХО. – Ф. 40, оп. 26, од. зб. 36. – Арк. 1–4. (Дело об отказе помещику Харьковского уезда подполковнику Виктору Квитке иметь домовую церковь).

У 1823 р. скажився на брата Євграфа, який по смерті батьків переконав його отримати під заставу маєтку 16 500 крб. із Московської опікунської скарбниці, проте свою долю від брата не отримав[75].

126/66 ГРИГОРІЙ ОЛЕКСІЙОВИЧ (народився у 1802 р.).
Штабс-ротмістр.

127/66 УЛЯНА ОЛЕКСІЇВНА (народилась 20 лютого 1794 р.). Хрещена у Хрестовоздвиженській церкві с. Черкаська Лозова. Хрещені батьки: харківський землемір Миколай Данилович Драгомир і дружина поміщика Марія Герасимівна Квітка[76].

128/66 МАРІЯ ОЛЕКСІЇВНА
Ч.: із 1821 р. Андрій Дмитрович Квітка, губернський секретар.

VII

129/78 ДМИТРО АНДРІЙОВИЧ (народився 2 квітня 1802 р. – помер 4 вересня 1803 р.[77]). Хрещений 16 квітня 1802 р. в Іоанно-Предтечівській церкві с. Основа. Хрещені батьки: харківський губернатор, таємний радник Андрій Кіндратович Артаков і дружина Петра Федоровича Сабурова – Ганна Андріївна[78].

130/78 МИКОЛА АНДРІЙОВИЧ (народився 25 травня 1803 р. – помер 30 червня 1805 р.[79]). Хрещений 20 жовтня 1804 р. в Іоанно-Предтечівській церкві с. Основа. Хрещені батьки: Преосвященний Христофор, єпископ Слобідсько-український та дружина колезького радника Федора Івановича Квітки – Марія Василівна. Таїнство хрещення здійснював протоієрей Успенського собору м. Харкова Андрій Прокопович[80].

131/78 АПОЛОНІЙ АНДРІЙОВИЧ (народився 18 жовтня 1804 р. – помер 1 листопада 1804 р.). Хрещений 20 жовтня 1804 р. в Іоанно-Предтечівській церкві с. Основа. Хрещені батьки: таємний радник Петро Федорович Сабуров та дружина колезького радника Титова – Марія Адамівна[81].

[75] ДАХО. – Ф. 3, оп. 58, од. зб. 380. – Арк. 1–4. (Дело по жалобе помещика дворянина Квитки на не благостный поступок брата его Евграфа).
[76] ДАХО. – Ф. 40, оп. 13, од. зб. 827. – Арк. 9 зв.
[77] ХДНБ ім. В. Г. Короленка, фонд рідкісних видань та рукописів, шифр 819155. Метрические книги Иоанно-Предтечевской церкви с. Основы Харьковского уезда 1774–1823 гг. – Арк. 186 зв.
[78] ХДНБ ім. В. Г. Короленка, фонд рідкісних видань та рукописів, шифр 819155. Метрические книги Иоанно-Предтечевской церкви с. Основы Харьковского уезда 1774–1823 гг. – Арк. 169.
[79] ХДНБ ім. В. Г. Короленка, фонд рідкісних видань та рукописів, шифр 819155. Метрические книги Иоанно-Предтечевской церкви с. Основы Харьковского уезда 1774–1823 гг. – Арк. 229 зв.
[80] ХДНБ ім. В. Г. Короленка, фонд рідкісних видань та рукописів, шифр 819155. Метрические книги Иоанно-Предтечевской церкви с. Основы Харьковского уезда 1774–1823 гг. – Арк. 178.
[81] ДАХО. – Ф. 40, оп. 110, од. зб. 516. – Арк. 1111 зв.

132/78 ФЕДІР АНДРІЙОВИЧ (народився 7 січня 1807 р.). Хрещений 13 січня 1807 р. в Іоанно-Предтечівській церкві с. Основа. Хрещені батьки: генерал-майор Олексій Іванович Корсаков і титулярна радниця Тетяна Григорівна Шидловська[82].

133/78 МАРІЯ АНДРІЇВНА (народилась 16 грудня 1810 р. – померла 8 червня 1882 р.).
Ч.: Олександр Павлович Башуцький (народився 30 березня 1805 р. – помер 26 березня 1876 р.). Син Павла Яковича Башуцького, генерал-ад'ютанта, генерала-від-інфантерії, С-Пб. коменданта й сенатора (1771–1836). Паж випуску 1882 р. у лейб-Гвардії Ізмайлівському полку, літератор. Вступив послушником біля 1850 р. до Тихвінського монастиря, так само, як і його дружина.

134/78 ВАЛЕРІЯН АНДРІЙОВИЧ (народився у Харкові 18 березня 1812 р. – помер 28.03. 1871 р.)[83]. Хрещений в Успенському соборі міста Харкова. Хрещені батьки: капітан Григорій Федорович Квітка та дружина генерал-поручика Миколая Бердяєва – Олександра Петрівна.
Зі спадкових дворян Харківської губернії, внесений до VI-ї частини родовідної книги спадкових дворян.
Гвардії штабс-капітан. Скінчив школу гвардійських підпрапорщиків та кавалерійських юнкерів у 1828 р. пожалуваний у прапорщики до лейб-гвардії Преображенського полку. У 1833 р. підпоручик у лейб-гвардії Московському полку (на 1834 р. уже в полку його немає). У 1835 р. показаний поручиком, кавалер ордену «Св. Станіслава» IV ступеня, срібна медаль за турецьку війну 1828–29 рр.
Д.: Єлизавета Карлівна Ґірш (померла 23 квітня 1889 р., похована в с. Основа), родовий маєтоку у Павлоградському повіті Катеринославської губернії.

135/78 КОСТЯНТИН АНДРІЙОВИЧ, був межовим суддею, а потім Лубенським повітовим суддею (1853–1859 рр.).

136/92 ЄЛИЗАВЕТА ЯКІВНА
Ч.: Яків Григорович Бібінов. Дворянин Харківської губернії (внесений до III-ї частини родовідної книги спадкових дворян Харківської губернії), колезький асесор. На службі з 1819 р. Титулярний радник із 1832 р. Кавалер ордену «Св. Володимира» IV ступеня, нагороджений за бездоганну 40-річну службу у 1859 р. Кам'яний дім у Харкові.

137/101 ЄЛИЗАВЕТА МИКОЛАЇВНА (народилась 5 вересня 1820 р.).
Ч.: Михайло Михайлович Неклюдов, поміщик Вовчанського повіту Харківської губернії.

[82] ДАХО. – Ф. 40, оп. 110, од. зб. 548. – Арк. 562 зв.
[83] ДАХО. – Ф. 40, оп. 15, од. зб. 224. – Арк. 1–5. (Дела о выдаче метрических свидетельств о рождении статского советника Андрея Квитки сына Валериана).

Любезнѣйший братицъ

Николай Васильевичъ

увѣдомляю васъ что я сильно
заболѣлъ нопользивстъ миня проз
нѣкому приходитъ только одинъ
подлѣкаръ да стрялъчии но только
совѣтуютъ что простуда говорятъ
хотя напорученилъсво хотя бы вы-
здоровления то и прошу васъ любе-
знѣйший братицъ постарайтися
хотъ въ скорости напоручителъсво
ибо богъ вамъ свѣдѣтилъ что вѣря-
ли я пирѣницу вотъ вамъ и человѣ-
къ вашъ пирискинитъ что едва ли
только могъ къ вамъ писмо напи-
тъ сколько братишъ нипродава...

но одолѣла таки миня жестокая
и такоя боль
въ прочимъ остаю-
съ много страждующий и плачущий
вашъ братъ Яковъ Квитка

Автограф Якова Васильовича Квітки, (ДАХО. – Ф. 3, оп. 46, од.зб. 114. – Арк. 3).

138/101 ГАВРИЇЛ МИКОЛАЙОВИЧ, народ. 23 березня 1822 р., помер 1.02.1872, похований у сл. Маслівка Зміївського повіту.

Ротмістр. У 1865 р. мировий посередник 1-ї дільниці Зміївського повіту[84].

139/101 МАРІЯ МИКОЛАЇВНА, дівиця, народ. 23 березня 1822 р., близнюк із попереднім. Поміщиця садибы «Маслівка», частини маєтку, де родинний цвинтар Квіток.

140/101 ЮРІЙ МИКОЛАЙОВИЧ (старший), помер дитиною.

141/101 ЮРІЙ МИКОЛАЙОВИЧ – молодший (народився 27 вересня 1824 р. – помер 3 лютого 1889 р.), похований у м. Харкові.

Служив у 12-му Білгородському уланському полку.

Володів маєтком Котлярівка Куп'янского повіту Харківської Губернії.

Д.: Наталія Олексіївна Хом'якова, померла у похилому віці 25 грудня 1883 р.

142/101 МИТРОФАН МИКОЛАЙОВИЧ, неодружений.

143/101 АГРАФЕНА МИКОЛАЇВНА, дівиця.

144/101 АНДРІЙ МИКОЛАЙОВИЧ (народився 18 лютого 1829 р. – помер 15 листопада 1904 р.), похований у Харкові.

Генерал-майор.

Служив у 12-му Білгородському уланському полку. Під час Турецької війни 1877–78 рр. командував кавалерійським полком. З 5 липня 1880 р. у Чугуївському уланському полку командир запасного ескадрону. У відставці з 1 квітня 1885 р.

Д.: Єлизавета Іванівна Голинська.

145/101 СОФІЯ МИКОЛАЇВНА (народилась 6 березня 183... р., померла в 16 років).

146/101 ЙОАСАФ МИКОЛАЙОВИЧ (народився 7 березня 1830 р. – помер 26 жовтня 1886 р.), похований у сл. Маслівка, Зміївського повіту.

Полковник.

Виховувався так само, як і його брат, у Дворянському полку (Костянтинівського училища), служив у 12-му Білґородському уланському полку (що стояв тоді побіля м. Чугуєва, Зміївського повіту) до чину майора.

Д.: Софія Миколаївна Волкова (померла 7 квітня 1908 р.), похована в Зміївському повіті. Донька херсонського поміщика Миколи Степановича Волкова, що служив у Міністерстві внутрішніх справ у Санкт-Петербурзі, та його дружини Поліни Петрівни.

147/101 НАТАЛІЯ МИКОЛАЇВНА

За Миколаєм Олександровичем Ґейціґ, дворянином Муромського повіту, Володимирської губернії, де володіла маєтком.

[84] Харьковский календарь. – 1865 – С. 301.

148/101 АНАСТАСІЯ МИКОЛАЇВНА, народ. 9 груд. 1833 р.
За Олександром Федоровичем фон Ессен, служив у 12-му Білгородському уланському полку, повітовим предводителем дворянства Таврійської губернії. Володів маєтком Ессенталь у північній частині Таврійської губернії та виноградниками в Судаку.

149/110 МИКОЛА ВАСИЛЬОВИЧ

150/110 АППОЛОН ВАСИЛЬОВИЧ

151/110 ОЛЕКСАНДР ВАСИЛЬОВИЧ

152/110 МАРІЯ ВАСИЛІВНА

153/110 ФЕОДОСІЯ ВАСИЛІВНА (народилась 12 травня 1844 р.).

154/110 ВАСИЛЬ ВАСИЛЬОВИЧ (народився 9 квітня 1847 р.).

155/110 ІВАН ВАСИЛЬОВИЧ

156/121 ОЛЕКСАНДР ІВАНОВИЧ
Губернський секретар. У 1865 р. засідатель Харківського повітового суду[85].

157/121 ІВАН ІВАНОВИЧ
У 1896–1897 р. службовець в управлінні Харківської поштово-телеграфної округи[86]. У 1898 р. службовець у Харківській центральній поштово-телеграфній конторі. Мешкав на Журавлівці у будинку № 44.

158/122 АНАСТАСІЯ ВІКТОРІВНА (народилась 4 лютого 1833 р.).

159/122 ЄЛИЗАВЕТА ВІКТОРІВНА (народилась 16 серпня 1834 р.).

160/122 ПЕТРО ВІКТОРОВИЧ (народився 24 серпня 1836 р.).
Штабс-капітан.

161/122 ОЛЕКСАНДРА ВІКТОРІВНА (народилась 6 травня 1842 р.).

162/122 ВІКТОР ВІКТОРОВИЧ (народився 9 жовтня 1844 р.).

[85] Адрес-календарь, 1865 г.
[86] Харьковский календарь 1896–1897 гг.

VIII

163/134 ВАЛЕНТИН ВАЛЕРІАНОВИЧ (народився 2 лютого 1848 р.). Неодружений.

164/134 АНДРІЙ ВАЛЕРІЯНОВИЧ (народився 2 червня 1849 р. – помер у 1923 р., похований у Римі).

Полковник.

Зі спадкових дворян Харківської губернії, внесений до VI-ї частини родовідної книги спадкових дворян. 12 травня 1868 р. із камер-пажів возведений у корнети в лейб-гвардії кінний полк. Із 16 квітня 1872 р. в чині поручика. 31 березня 1874 р. призначений ад'ютантом до командувача військами Харківського військового округу із зарахуванням за армійською кавалерією в чині майора. Під час Російсько-турецької війни (1877–78 рр.) служив у 29-му Донському козачому полку, відтак у штабі 9-го армійського корпусу. Важко поранений під час здобуття Гривицького редуту під Плевною: «Во время блистательной атаки Гривицкаго редута, в самый критический момент, когда перед наступавшими выросла стена его, Квитка пошел так беззаветно и энергично, что всех увлек за собою – иначе пункт этот обошелся бы нам гораздо дороже. Он в числе первых вскочил на бруствер редута вместе с флигель-адъютантом Шлиттером... ...Майор Квитка, как говорят, вскочил верхом на неприятельскую пушку, но отделался лишь легкою огнестрельною раною подмышку, без повреждения сочленений»[87]. За відзнаку в цьому бою був нагороджений золотою Георгіївською зброєю. Тоді ж нагороджений орденами «Св. Анни» II ступеня та «Св. Володимира» IV ступеня. У 1878–1882 підполковник Башкирського кінного полку, нагороджений драгунською шаблею «За хоробрість». У 1883–1884 рр. у Хоперському полку Кубанського козачого війська.

У відставці з 1884 р. У 1890 р. був мировим суддею Харківського повіту[88].

Брав участь у Японській війні з 1904 р. в чині військового старшини 2-го Нерчинського Забайкальського війська полку. У січні 1905 р. возведений у полковники, удруге вийшов у відставку після перенесеної хвороби в серпні 1905 р. Із листопада 1920 р. мешкав в Італії.

Маєтки: с. Основа, дві вілли під Римом (Італія), «Гізель-Дере» під Туапсе, дім у Каннах (Франція). Захоплювався мистецтвом, літературою, винарством, був членом комітетів італійського Jockey-club (із 1899 р.) та французького автомобільного клубу, власник одного з перших автомобілів у Російській імперії. Автор таких книг: «Записки казачьего офицера. Война 1877-1878 г.», «Поездка в Ахал-Теке. 1880-1881», «Заметки о башкирском конном полку», «Дневник забайкальского казачьего офицера: Русско–Японская война 1904–1905 гг.».

Д.: Віра Дмитрівна Мартинова (народилась у 1855 р. – померла в 1943 р.). Донька Дмитра Соломоновича Мартинова (служив в Київському гусарському полку, який одружився у 1854 р. на Анні Петрівні Демидовій, дочці Петра Петровича Демідова

[87] *Старчевский А. А.* Памятник Восточной войны 1877–1878 гг., заключающий в себе в алфавитном порядке биографические очерки всех отличившихся, убитых, раненых и контуженных: генералов, штаб- и обер-офицеров, докторов, санитаров, сестер милосердия и отличившихся рядовых // СПб.: Тип. Б. Г. Янпольского, 1878. – С. 467.

[88] Харьковский календарь 1890 г.

та його дружини Олександри Миколаївни Васильчиковій). У 1904–1905 рр. сестра милосердя у санітарному потязі імператриці Олександри Федорівни на російсько-японській війні.

Похована на цвинтарі Сан-Мікеле у Венеції[89].

165/135 ДМИТРО КОСТЯНТИНОВИЧ.

Дійсний штатський радник.

Із фельдфебелів Петровсько-Полтавського кадетського корпусу підвищений у прапорщики до лейб-гвардії Павловського полку 30 червня 1858 р., закінчив Артилерійську Академію. 10 червня 1861 р. переведений до лейб-гвардії кінної артилерії. У 1863 р. вийшов у відставку та присвятив себе громадській діяльності: був членом губернської земської управи; депутатом Лубенського дворянства, губернським гласним. У 1883 р. Управитель Полтавським відділенням Селянського банку. З 1885 р. – управитель Дворянського банку; з 1886 р. чиновник особливих доручень при Міністерстві фінансів. У червні 1906 р. призначений членом ради Селянського Банку[90].

166/138. КОСТЯНТИН ГАВРИЛОВИЧ

Штатський радник. У 1887–1888 рр. старший бухгалтер Харківської контори Державного банку, мешкав у Харкові на Міщанській вулиці, будинок № 20[91]. У 1889 р. служив в Управлінні Єлецького відділення Державного банку Орловської губернії. Управитель Тверським відділенням Державного банку[92].

167/141 ОЛЕКСІЙ ЮРІЙОВИЧ, неодружений.

168/141 МИКОЛАЙ ЮРІЙОВИЧ.

169/141 ВАСИЛІЙ ЮРІЙОВИЧ.

Д.: Марія Олександрівна Яблонська, дочка голови суду в м. Харкові.

170/141 ГАВРИЇЛ ЮРІЙОВИЧ

171/141 БОРИС ЮРІЙОВИЧ, неодружений.

172/141 ОЛЬГА ЮРІЇВНА, дівчина.

173/141 НАДІЯ ЮРІЇВНА, дівчина.
174/141 МАРІЯ ЮРІЇВНА, дівчина.

175/146 ОЛЕКСАНДРА ЙОАСАФІВНА

Ч.: Олександр Сергійович Санніков (народився 18 квітня 1866 р. – помер 16 лютого 1931 р. від паралічу серця), похований у Парижі. Генерал-лейтенант,

[89] Российский некрополь в Неаполе, Венеции и Сан-Ремо // Салерно. – 2002.
[90] *Павловский И. Ф.* К истории Полтавского дворянства //Т. II – С. 211, 212.
[91] Харьковский календарь 1887–1888 г.
[92] Адрес-календарь, 1894 г.

дворянин Московської губернииї (син генерала від кавалерії Сергія Івановича Саннікова). Закінчив Київський Володимирський кадетський корпус, Павлівське військове училище (1885 р.). На службі з 1885 р. у 21-му Білоруському драгунському полку корнетом. У 1892 р. закінчив академію Генерального штабу. Командир Чугуївського уланського полку (1908–1910 рр.), генерал-майор. Начальник штабу Приамурського військового Округу (з квітня 1910 р.). Начальник штабу 2-ї армії (з грудня 1914 р.). Начальник штабу 9-ї армії Південно-Західного фронту (з лютого 1915 р.). Головний начальник постачань Румунського фронту (1917 р.). Одеський міський голова (початок 1918 р.). Ув армії Української Держави гетьмана Скоропадського, у складі Військово-історичної комісії зі сбору документів Першої світової війни на Південно-Західному та Румунському фронтах (27 вересня – 30 жовтня 1918 р.). Головний начальник постачань Добровольчої армії (з 10 жовтня 1918 р.). Командуючий військами Південно-Західного краю (з 15 січня 1919 р.). Начальник постачань ВСЮР (з 15 січня 1919 р.). Евакуйований у 1920 р. із Севастополя до Туреччини. Мешкав спершу в Сербії, відтак у Франції. Кавалер ордену «Св. Ґеоргія» IV ступеня (1 жовтня 1916 р.).

176/146 НАДІЯ ЙОАСАФІВНА

Ч.: Микола Сергійович Санніков (народився 4 березня 1870 р.). Генерал-майор, служив у 6-му саперному батальйоні, закінчив Інженерну академію у 1898 р. Був помічником начальника Головного технічного управління. У Добровольчій армії був головою військово-технічної ради.

177/146 НАТАЛІЯ ЙОАСАФІВНА

Ч.: Сергій Миколайович Флерін (народився 6 березня 1884 р.). Із дворян Ново-Чирської станиці війська Донського (син Миколая Федоровича Флеріна, народився 26.02.1854 р. та його дружини Олександри Володимирівни Герасимович-Левешко, народилась у 1863 р., з дворян Полтавської губернії). Наприкінці війни був начальником штабу 2-ї Вільної козацької дивізії.

178/146 ЙОАСАФ ЙОАСАФОВИЧ (народився 31 березня 1883 р.).

Д.: Павлина Миколаївна Флеріна.

179/149 ДМИТРО МИКОЛАЙОВИЧ.

Колезький асесор.

Начальник Києво-Печерської поштово-телеграфної контори[93].

180/160 ПЕТРО ПЕТРОВИЧ (народився у 1863 р.).

Поручик 121-го Пензенського піхотного генерал-ад'ютанта Мілютіна полку. У 1891 р. мешкав у Харкові на Москалівці по вул. Моїчній[94].

181/160 ДМИТРО ПЕТРОВИЧ (народився у 1866 р.).

182/160 ВІКТОР ПЕТРОВИЧ.

[93] Адрес-календарь 1894 г.

[94] Харьковский календарь 1891 г.

Підпоручик 124-го піхотного Воронезького полку (1901 р.), штабс-капітан (1909 р.), підполковник (1916 р.).
Д.: Неоніла Олександрівна.

183/160 МАРІЯ ПЕТРІВНА.

184/160 ОЛЕНА ПЕТРІВНА.

185/160 ЄЛИЗАВЕТА ПЕТРІВНА.

IX

186/165 НАДІЯ ДМИТРІВНА (померла 27 травня 1902 р.). Похована на Ваганьківському цвинтарі[95].

187/166 КОСТЯНТИН КОСТЯНТИНОВИЧ (народився 21 липня 1889 р., помер 1 лютого 1906 р.)
Вихованець Царськосельської гімназії[96].

188/169 ВОЛОДИМИР ВАСИЛЬОВИЧ.
Колезький регістратор, служив у Московській державній ощадній касі[97].

189/169 ЛІДІЯ ВАСИЛІВНА[98].

190/169 КЛИМЕНТ ВАСИЛЬОВИЧ (народився у 1880 р.).

191/182 НЕОНІЛА ВІКТОРІВНА

X

192/188 ОЛЕНА ВОЛОДИМИРІВНА[99].

95 Московский Некрополь.
96 Казанское кладбище. Петербургский Некрополь
97 Вся Москва 1915 г.
98 Вся Москва 1915 г.
99 Вся Москва 1915 г.

Матеріали до історії с. Основа Харківського повіту

Під час збирання документальних джерел, які мають стосунок до роду Квіток, мені траплялися і документи з історії с. Основа. Інформація з цих документів віддзеркалена в цьому розділі і містить масу цікавих відомостей про церкву, людей, що населяли Основу, та події пов’язані з історією цього селища.

Село Основа належало старовинному слобожанському родові Донців-Захаржевських. Засноване полковником Григорієм Єрофійовичем Донцем, воно було подароване Покровській церкві м. Харкова для причту за поховання у 1706 р. полковника Федора Донця-Захаржевського. Проте у 1713 р. Основа перейшла у власність полковника Харківського слобідського козачого полку – Григорія Семеновича Квітки. Він же побудував у 1713 р. в Основі першу дерев’яну Іоанно-Предтечівську церкву.

Земля, що належала Квіткам в Основі, дозволяла їм активніше вести господарство у Харкові, на всьому перебігу р. Харків та диктувати деякі умови власникам млинових гребель вздовж цієї річки, бо вони могли перешкоджати проїздові до них. Одними з перших 25 червня 1715 р. продав за 400 крб. полковникові Г. С. Квітці водяний млин на дві комори ротмістр Андрій Миколайович Дунін зі своєю дружиною Ганною Яківною[1]. За цією ж купчою Дунін продав млинову хату, а також ставок із рибальнями та ставок на Нетечі. У другій половині XVIII ст. Квітки млин перебудували, в одній із млинових комор влаштували млинові товкальні. У 1732 р. на млині працював мірошником Данило Остапович Мельниченко (1702 р. нар.).

Млин оцей у 1770 р. перейшов спадщиною у власність колезької радниці Барабашової, від неї у 1806 р. згідно із заповітом та купчою фортеці 1809 р. до дружини ротмістра Григоросулової. У 1822 р. їх повернув у власність Квіткам купівлею колезький радник Андрій Федорович Квітка, витративши на це 15 000 крб. асигнуваннями.

На 1722 р. в Основі проживали такі піддані харківського полковника Григорія Семеновича Квітки: Улас Павлович Величко, Роман Іванович Лебеденко, Василій Михайлович Бондар, Григорій Іванович Кобраченко, Клим Дмитрович Колісниченко, Андрій Михайлович Донченко, Олексій Васильович Столяренко, Кіндратій Пилипович Куц, Макар Мартинович Світличенко, Федір Васильович Столяр, Федір Григорович Третяк, Клим Степанович Куленко, Микита Васильович Литвиненко, Кіндрат Васильович Погорілий, Кузьма Мартинович Світличенко, Остап Васильович Ломак, Матвій Осипович Дідогринько, Микита Михайлович Дроб’янка, Мартин Остапович Грищенко, Гнат Максимович Бібік, Кузьма Лаврінович Журавель, Антон Федорович Важчеренко, Степан Іванович Задорожний, Данило Антонович Ткач, Яків Тимофійович Зайченко, Омелян Дмитрович Колісник, Іван Харитонович Кияшенко, Семен Остапович Остапенко, Улас Ілліч Швець, Максим Прокопович Сердюченко, Хома Калинович Калениченко, Іван Григорович Круглеченко, Максим Назарович Назаренко, Никифор Федорович Федоренко, Іван Семенович Шевченко, Омелян Євтихійович Коваль, Олексій Давидович Давиденко, Григорій Григорович Говоруха, Іван Осипович Новохацький, Костянтин Назарович Калениченко, Іван Харитонович Винник, Аврам Якович Литвиненко, Максим Федорович Безубенко, Михайло Григорович Богомаз, Іван Іванович Набоченко, Олексій Федорович Федоренко, Гнат Дмитрович Сукачов, Іван Микитович Троб’яска, Іван Захарович Краснокуцький, Іван Микитович Кандиба,

[1] ДАХО. – Ф. 3, оп. 121, од. зб. 386. – Арк. 6–8.

План міста Харків, 1787 р.

Ярема Власович Власенко, Михайло Андрійович Минайленко, Василій Іванович Щерба, Нестор Васильович Василенко, Іван Васильович Сморченко, Осип Данилович Столяр, Сергій Онисимович Онищенко, Михайло Яремович Колечко, Олексій Петрович Петренко, Василій Федорович Минайленко, Петро Леонович Кравець, Улас Опанасович Опанасенко, Микита Власович Власенко, Матвій Степанович Гончар, Прокопій Григорович Гавришенко, Данило Осипович Мосленко, Тарас Васильович Василенко, Андрій Степанович Сірий, Марко Степанович Чорногузенко, Осип Степанович Опришко, Павло Степанович Веретениченко, Максим Григорович Полежаєнко, Мирон Григорович Надточенко, Тихон Михайлович Михайленко, Андрій Петрович Устинченко, Степан Матвійович Смалій, Антон Іванович Бібіченко, Федір Денисович Тарасенко, Савелій Микитович Тороченко, Василій Михайлович Лозоніг, Клим Степанович Татарин, Дементій Іванович Косалаб, Павло Іванович Бережко, Кирило Назарович Кривченко, Антон Омелянович Швець, Марко Омелянович Нора, Ілля Леонович Щербаненко, Федір Іванович Литвиненко, Іван Харитонович Литвиненко, Антон Григорович Цибульник, Гнат Гаврилович Ткач, Осип Семенович Нетригус, Григорій Гордійович Кіптенко, Лаврентій Савелійович Савченко, Павло Якимович Кіптенко, Кирило Васильович Скляр, Семен Семенович Удовиченко, Григорій Тихонович Тищенко, Григорій Степанович Левусенко, Микита Олексійович Лешенко, Яків Кіндратович Василенко, Тимофій Іванович Сиченко, Пилип Семенович Кучеренко, Омелян Осипович Стрільників, Осип Потапович Кислишний, Іван Маркович Марченко, Пилип Якович Боровий, Прокіп Федорович Борода, Лазар Михайлович Томин, Данило Павлович Голенко, Михайло Андрійович Зайців, Самійло Матвійович Луговий, Петро Григорович Савченко, Григорій Федорович Олексієнко, Василій Якович Тимошенко, Лук'ян Васильович Рибальченко, Сергій Максимович Брежко, Петро та Федір Кіндратовичі Копилови, Яків Федорович Монастиренко, Костянтин Михайлович Столяренко, Іван Іванович Турониченко, Федір Васильович Крилець, Корній Федорович Вовчеренко, Яків Іванович Гончар, Павло Іванович Минайленко, Василій Іванович Рияка, Клим Герасимович Столяренко, Василій Степанович Шульга, Григорій Савелійович Савченко, Максим Андрійович Андрющенко, Олексій Данилович Даниленко, Федір Єремійович Єременко, Родіон Федорович Федоренко, Михайло Іванович Сисенко, Павло Павлович Шеповал, Пилип Зиновійович Зинець, Микола Андрійович Криловіс, Карпо Кіндратович Чередник, Гаврило Омелянович Бреус, Іван Федорович Скоробагач, Федір Федорович Ларченко, Костянтин Васильович Криливець, Корній Потапович Соленик, Тимофій Гнатович Минайленко, Данило Григорович Ніковоленко, Іван Якович Ус, Яків Павлович Кулик, Логвин Іванов син Німченка, Максим Іванович Безвусенко, Гнат Васильович Колісниченко, Федір Леонович Тищенко, Степан Іванович Проценко, Сава Іванович Шкуроватий, Павло Григорович Панків, Прокопій Андрієнко, Михайло Павлович Панченко, Остап Тимофійович Тимченко, Калина Ілліч Ільченко, Андрій Васильович Криловець, Максим Лаврентійович Колісниченко, Іван Антонович Бугаєнко, Кузьма Маркович Корсуненко, Іван Михайлович Рябко, Іван Павлович Дяконенко, Яків Іванович Рубаненко, Кіндратій Остапович Семеренко, Семен Андрійович Колесник, Василій Омелянович Бреусенко, Хома Іванович Швець, Остап Сидорович Левегейда, Григорій та Олексій Остаповичі Олександенки, Михайло Остапович Маслин, Герасим

Основа, гравюра кінця XVIII ст.

Михайлович Столяр, Трохим Єреміййович Швець[2]. А всього чоловічої статі душ проживало в Основі 511 людей.

Окрім черкаських підданих ув Основі проживали й козаки, з доступних мені джерел можна навести відомості тільки з Перепису Харківського слобідського козачого полку за 1732 р. У цей час тут жили вже тільки козацькі джури у 4-х дворах, де було розташовано 9 хат і проживав 31 чоловік. Оскільки підданих я вже перерахував, наводжу і список джур: Сава Григорович Грищенко, Василій Степанович Заярний, Харитон Іванович Іващенко, Михайло Іванович Барабашенко, Григорій Іванович Федорченко, Василій Іванович Федорченко, Василій Іванович Барабашенко, Андрій Єрофійович Басенків, Єремія Андрійович Мойсеєнко, Герасим Іванов[3].

На 1732 р. в Основі було 47 дворів черкаських підданих, де було розташовано 87 хат і проживали 263 чоловіки. Отаманом було обрано Пилипа Борового. В Іоанно-Предтечівській церкві служив священиком Матвій Іванович. При церковному дворі мешкав паламар Кузьма Лаврінович Журавльов (1692 р. нар.), а також була розташована школа, в ній служив дяк Іван Данилович Капустянський (1672 р. нар.). Також ув Основі був шинковий двір полковника Квітки, де мешкав шинкар Роман Олексійович Лавренко (1702 р. нар.) з братами Онисимом, Кононом та Іваном.

[2] ЦДІАК. – Ф. 1725, оп. 1, од. зб. 12. (Перепись подданных черкас Харьковского слободского полка, 1722 г.)

[3] ЦДІАК. – Ф. 1725, оп. 1, од. зб. 22, арк. 159–168 зв. (Перепись Харьковского слободского полка, 1732 г.).

Цього ж 1732 р. при с. Основа був двір полковника Григорія Семеновича Квітки, в ньому двірником служив Власій Коломецький (1697 р. нар.) з родиною. Також є млин на р. Харків, що належить Валківському сотникові Івану Семеновичу Квітці. При млині мешкав мірошник Роман Степанович Сердюк (1677 р. нар.) з родиною.

Один із цікавих епізодів, пов'язаних із Основою та її мешканцями відбувся у 1746 р., він характеризує звичаї того часу. У 1740 р. підданий полковника І. Г. Квітки – Дементій Журавльов вийшов разом із сином Іваном із підданства Квіток «за великим его полковника отягощением и несносною на его панской работе»[4]. Батько і син Журавльови переселились до м. Чугуїв, до свого сина Корнія, козака Чугуївського полку. Після батькової смерті у 1743 р. Іван Журавльов часто їздив до Харкова для купівлі різних домашніх речей, зупиняючись ув іншого свого брата – Петра Журавльова на Москалівці, котрий із підданства Квіток виходити не захотів. 16 квітня 1746 р. Іван Дементійович Журавльов прибув до Основи, аби забрати борг у підданого Квіток – Данила Кудіна, а також із дорученням від ротмістра Чугуївського полку Кирила Лук'яновича до осавули полковника Квіток – Мирона Данилова. Оскільки осавули в Основі не було, то люди Квітки привели Журавльова до свого пана. Очевидно пізнавши Журавльова, як колишнього свого підданого, Квітка вирішив покарати його за відхід, обвинуватившм в розкольництві. Квітка особисто допитував Журавльова й отримав від нього відомості про розкольників у Чугуєві, селах Маслівка та Лозовім. У 1747 р. І. Журавльова відпустили з-під арешту, як такого, що не мав до розколу ніякого стосунку.

У 1752 р. удова полковника Івана Григоровича Квітки перенесла храм ближче до садиби. Церква являла собою розміри 2×3 триаршинні сажні з трьома вратами для парафіян, а четверті врата у вівтар. Врата укріплені та мають замки. При вівтарі засторонків для ризниці та паламарні немає. У церкві є шість вікон: три у вівтарі, три у притворі – засклені. На церкві три верхи з чотириконечними залізними хрестами. Іконостас рівний червоного кольору з позолотою, з трьома вратами з-поміж яких північні та південні – царські. В іконостасі звичний набір ікон: Спасителя, Божої Матері, храмові, святкові та апостольські. Хрестів напрестольних чотири: два позолочені, один чорного дерева, один звичайної роботи. Церковних книг 13, усі московського та київського друку. Одне Євангеліє вкрите оксамитом, на верхній кришці ікони Євангелістів зі срібла з позолотою. Церковна огорожа із хворосту[5].

За сповідальним розписом Іоанно-Предтечівської церкви 1752 р. при церкві були дячок Григорій Михайлович Поклонський (1717 р. нар.) та паламар Федір Акимович (1724 р. нар.). Цього ж року при Основі проживають тільки дворові та піддані черкаси Квіток, разом 399 чоловіків та 356 жінок.

За відомостями 1772 р. в Основі проживає чол. 289, жін. 273[6].

У 1776 р. при Іоанно-Предтечівській церкві був священик Тимофій Матвійович Хордовський (1709 р. нар.), із ним мешкав його зять відставний канцелярист зі спадкових дворян Олександр Якович Лук'янов (1744 р. нар.), котрий у наступні роки замінить його на місці священика. Також при церкві був паламар Трохим Стефанович Бондарьов (1737 р. нар.). Дяківську службу виконував підданий Квіток – Петро

[4] ЦДІАК. – Ф. 2009, оп. 1, од. зб. 694. – Арк. 1–42. (Дело о содержании раскольнического суеверия села Основы однодворцем Демьяном Журавлевым).

[5] ЦДІАК. – Ф. 2007, оп. 1, од. зб. 1047. – Арк. 3–4.

[6] ЦДІАК. – Ф. 1710, оп. 1, од. зб. 2294. – Арк. 17 зв.

Будинок, де жив Квітка на Основі

Єрофійович Золотарьов (1721 р. нар.)[7]. Церковним титарем 7 жовтня того ж року було обрано підданого поміщика Квітки – Уласа Андрійовича Рябуху[8].

20 грудня 1780 р. церква ув Основі згоріла о 2-й годині ночі з невідомої причини зі всіма церковними уборами, книгами, іконостасом. У фамільному літописі Квіток було зазначено, що церква згоріла від полишеного вогню через недогляд п'яного паламаря Трохима (Бондарьова)[9]. Поміщик Ф. І. Квітка заготував дерево, інші матеріали (тес, дерево на підвалини, шалівка, ґонта), 300 крб. грошей, запросив та уклав контракт із майстром. Церкву будували на попередньому місці, ділянка розміром 26 × 23 триаршинні сажні. Той же Квітка виділив 33 десятини землі у довічне володіння священно та церковнослужителям. 9 травня 1781 р. церкву заклав архімандрит Старо-Харківського Курязького Преображенського монастиря Наркисом Квіткою[10].

За сповідальним розписом 1781 р. при Основ'янській церкві ми бачимо причет: священик Олександр Лук'янов, дяк Миколай Куколевський, паламар Трохим Бондарьов.

Економічні примітки на Харківський повіт 1782 р. так описують село Основу: «Положение имеет по обе стороны реки Харькова, и большой дороги идущей из города

[7] ЦДІАК. – Ф. 2007, оп. 1, од. зб. 3242. (Исповедная роспись Иоанно-Предтечевской церкви с. Основа, 1776 г.).

[8] ЦДІАК. – Ф. 2007, оп. 1, од. зб. 1047. – Арк. 1–2. (Дело о выборе церковного старосты к Предтечевской церкви с. Основы).

[9] Харьковский календарь – 1885 г. – С. 661.

[10] ЦДІАК. – Ф. 2007, оп. 1, од. зб. 1543. – Арк. 1–6. (О заложении в селе Основа Харьковского уезда на место сгоревшей новой деревянным зданием Предтечевской церкви).

Харькова в город Валки. В том селе церковь во имя Иоанна Предтечи, и два дома господских деревянных, с плодовитыми нерегулярными садами, с коих собираемые плоды употребляются на помещичий обиход, на показанной реке состоит мучная мельница о четырех поставах, с неё помещики в год доходу разного хлеба до ста четвертей. А дача оного села простирается по обе стороны показанной реки и большой дороги, и по левую сторону протока Нетечи. В той даче река Харьков в летнее жаркое время глубиною бывает в аршин. А шириною в двенадцать сажень, в ней рыба щуки, окуни, лещи, лини, караси, плотва, вьюны и раки, которая употребляется на помещичий обиход. Вода в реке и колодезях для употребления людей и скоту здорова, земли грунт имеют черноземной с песком, из посеянного на ней хлеба лучше родится рожь, а другие семена хуже. Сенные покосы средственны, а на песчаных местах родятся изрядные арбузы и тыквы. Лес растет строевой осиновый и березовый толщиною в отруб от четырех и до шести вершков, а вышиной от шести и до десять сажень, а между оного дровяной того же рода, который для поташа от части способен; в нем звери волки, зайцы, ласточки и белки, а птицы орлы, ястребы, коршуны, грачи и других мелких родов. Подданные малороссияне промыслов никаких не имеют, а довольствуются хлебопашеством, оных же помещиков в других дачах, и состоят на господском изделье, земли на помещиков запахивают до сорока десятин, так же и сено скашивают на помещиков и для себя, в чем и радетельны, женщины сверх полевой работы упражняются в домашних рукоделиях. Вновь вырезанная церковная земля в двух местах состоит на суходолах»[11]. Дворів було 60, у них мешкали 285 чоловіків та 315 жінок. Землі під поселення 10 десятин,ріллі 40, сіножатей 40, лісу 300, непридобностей 168 десятин 726 квадратних сажнів. Разом 558 десятин 726 квадратних сажнів.

Не зайвим буде відзначити, що через 22 роки в дачах с. Основа ростиме до 50 десятин соснового будівельного дерева, що поза всяким сумнівом є заслугою власника – Федора Івановича Квітки.

Він же у 1782 р. побудував нову дерев'яну церкву, а всередині неї була влаштована усипальня, куди переніс він прах своїх батьків. Церква була хрестоподібною за планом, на кам'яному підмурівку. Усередині потинькована. У ній було четверо залізних почорнених дверей із зовнішніми засувами та замками. Напівколорисних вікон у ній було 24, з яких 9 унизу, всі із залізними ґратами. Дах був залізний, пофарбований зеленою фарбою, з одним верхом із залізної бляхи з позолотою, з таким же хрестом. Із західного боку ширились хори з двома напівколорисними вікнами. Підлогу злагодили зі соснових дощок[12].

Іконостас спорядили різьблений, пофарбований білою фарбою під лак, а різьблення златомальоване. У ньому розміщувались чотири місцеві ікони в різьблених златомальованих рамах: Спасителя, Божої Матері, Різдва Іоанна Предтечі, апостол Андрій Первозванний. Ув іконостасі було споряджено троє врат, з-поміж яких царськими були ті, що із зображенням Благовіщення. Південні врата із зображенням Іоанна Богослова, а північні із зображенням Святого Пророка Іллі. Ув арці 12 господніх невеликих ікон, а по сторонах образи: Святителя Феодора, преподобної Матері нашої Марії, Святого апостола Андрія Первозванного, Мучениці Параскеви. Вгорі на смугах

[11] Экономические примечания на Харьковский уезд 1782 г. – Х.: Харьковский частный музей городской усадьбы – 2006. – С. 20–21.

[12] ДАХО. – Ф. 40, оп. 14, од. зб. 1712.

Гребля Квіток на р. Лопань, картина С. Васильківського

святитель Миколай, преподобний Григорій, посередині Спаситель, який несе хрест. Посередині церкви була розташована храмова ікона.

Два криласи теслярської роботи пофарбовані під мармур білою фарбою із зображенням на правому – пророка Даниїла, і ліворуч – пророка Мойсея. Праворуч божник теслярської роботи пофарбований під мармур із позолотою та чотирма колонами, згори сяйво та дві напіввази позолочені, на півколах різьблений златомальований янгол. У божнику 2 ікони. Корсунська Божа Матір зі срібною позолоченою ризою та вінцем, на короні 2 зелених камені, фіалкових 3, та 2 поменше, синіх 3, зверху корони у хресті 4 маленьких. Вага 1 фунт 25 золотників. Друга Успіння Божої Матері, обгоріла. Обидві ікони в різьбленій, позолоченій із двома скельцями рамі. До них біла фіранка з набитими срібними та бісерними блакитними квітами. Дві невеличкі іконки у срібних шатах. Перша Воскресіння Христова, друга Божа Матір, перед ними дві срібні лампади.

Ліворуч божник такої ж роботи, в ньому ікони: 1) Різдва Іоанна Предтечі зі срібною позолоченою ризою та з вінцем, чиє проміння оздоблене різноманітними камінцями, в ній ваги 4 фунти ¼ золотника високого срібла; 2) Усічення чесної голови, на ній вінець срібний позолочений із різними каменями, обкладена срібним та златомальованим листям (ціною у 207 крб.); 3) Богоявлення Господнього, на ній срібна риза позолочена (ціною у 228 крб.). Фіранка така ж, перед ними 2 срібні лампади.

Дзвіниця розташована із західного боку у притворі церкви з чотирма невеликими вікнами з подвійними ставнями. Дзвіниця вкрита залізом та пофарбована зеленою фарбою. Над дахом установлений стовп, на якому є невеликий кулеподібний позолочений верх із таким же хрестом. На дзвіниці шість дзвонів: 47 пудів, 25 пудів, 17 пудів, 1 пуд 20 фунтів, і два дзвони по 20 фунтів. Дзвони придбав купівлею також Ф. І. Квітка, 1824 р. вони оцінювались у 3660 крб.

26 квітня 1788 р. священик Олександр Лук'янов зобов'язався на письмі про те, що протягом 3-х місяців не буде священнодіяти, мирських треб виконувати, рукою нікого благословляти не буде тощо. Це покарання вийшло йому за його признання в непобожних учинках, очевидно пияцтві. Враховуючи його добру поведінку та добровільне признання лишився на посаді[13].

Наприкінці XVIII ст. власник садиби колезький радник Ф. І. Квітка побудував дерев'яний двоповерховий палац із банею на високому барабані, з шестиколонним портиком, укритим міцним фронтоном. Тут же при садибі розкинули ботанічний сад, впорядкували оранжереї.

У 1791 р. через те, що церкву збудували на піскуватому ґрунті, дерев'яні стовпи увігнались у землю, а кам'яний підмурівок зруйнувався, тому поміщик Федір Іванович Квітка вирішив церкву перенести за ріку, де стояв його палац, про що подав він прохання до Бєлгородської духовної консисторії[14]. Тоді священиком при церкві був Олександр Якович Лук'янов (1744 р. нар.), дяком Миколай Романович Куколевський (1756 р. нар.), паламарем Трохим Степанович Бондарьов (1737 р. нар.)[15]. Парафія налічувала 556 чоловіків та 560 жінок.

У порівнянні з 1782 роком ув Основі на 1804 р. уже був висаджений на березі р. Лопань сталий фруктовий сад. Борошняний млин на р. Лопань на п'ять кіл із цілорічною орудою давав прибутку на рік до трьохсот чвертей змеленого хліба. Селяни, які мешкають ув Основі не тільки рільничать, але й плекають городину, звідки мають чималі прибутки протягом усього літа. У цей час у поміщика Ф. І. Квітки є кріпосних та дворових людей 343 чоловіки и 355 жінок. Пайка землі в дачі с. Основа зосталась такою ж, як і 1782 р.[16]

У 1806 р. на посаду церковного титаря Іоанно-Предтечівської церкви парафіяни обрали капітана у відставці Григорія Федоровича Квітку. Був він на цій посаді 12 років. На богослужіння він приходив до церкви щонеділі та в усі святкові дні й навіть брав участь у читанні та співі на криласі. За ці роки він зібрав для храму 30 315 крб. асигнуваннями, суму чималу, враховуючи що в цей період тривали війни з Францією та пожертви йшли передусім до армії. З іншого боку Г. Ф. Квітка був одним із найвідоміших у місті представників дворянського стану, його рідний брат Андрій Федорович – губернським предводителем дворянства, тож навряд чи хтось відмовляв у проханнях про храмову допомогу в Основі. За клопотанням благочинного протоієрея Іоанна Курасовського, архієпископ Христофор 25 червня 1813 р. нагородив Г. Ф. Квітку похвальним листом, а у 1821 р., за клопотанням архієпископа Павла, він отримав золоту медаль. На зібрані кошти були збудовані два кам'яні будинки для причту, виконувався ремонт, а 1811 р. на кошти А. Ф. Квітки довкола Іоанно-Предтечівської церкви звели кам'яну огорожу з дерев'яними ґратами.

Була в Основі й домова церква, заснована на прохання дружини померлого колезького радника Ф. І. Квітки – Марфи Василівни. 28 лютого 1814 р. вона подала

[13] ЦДІАК. – Ф. 2007, оп. 1, од. зб. 1950. – Арк. 1–3. (Подписка священника с. Основа о том что он в течение трех месяцев не будет священнодействовать).

[14] ЦДІАК. – Ф. 2009, оп. 1, од. зб. 2129. – Арк. 1–2.

[15] ЦДІАК. – Ф. 2007, оп. 1, од. зб. 3175. – Арк. 484. (Исповедная роспись Иоанно-Предтечевской церкви с. Основа за 1791 г.).

[16] ДАХО. – Ф. 3, оп. 121, од. зб. 386. – Арк. 1–36. (О плотине на р. Харьков, принадлежащей помещику Квитке).

прохання до харківського архієпископа Аполлоса із просьбою дозволити їй заснувати у власному домі домову церкву[17]. Прохання підкріплювалось описом слабкості здоров'я, особливо у зимовий період. М. В. Квітка припускала, що службу в домовій церкві будуть вести священики с. Основа та сусідніх селищ за їхнім бажанням і за винагороду. Один із найкращих покоїв (17 аршинів завдовжки, 8 аршинів завширшки та 4 аршини заввишки) зі східного боку власного дому вона запропонувала для упорядкування в ньому храму. За клопотанням архієпископа Аполлоса від 23 травня 1814 р. Священний Синод 8 серпня того ж року дозволив опорядження домової церкви в ім'я Покрови Пресвятої Богородиці. Майже за два місяці у приміщенні звели іконостас, придбали необхідні убори. 27 вересня 1814 р. домову церкву освятив ректор Харківського Колегіуму протоієрей Андрій Прокопович. Церква діяла ще 30 років, аж доки в 1843 та 1844 роках не повмирали сини М. В. Квітки – колезький асесор Григорій Федорович Квітка (Основ'яненко) і таємний радник, сенатор Андрій Федорович Квітка. Усі убори з домової церкви перенесли до парафіяльного храму Основи[18].

В гостях у губернського предводителя дворянства Андрія Федоровича Квітки в 1817 р. побував імператор Алєксандр І. «Смоляные бочки горели на всем расстоянии дороги от Харькова до Основы. Император, войдя в великолепный дом Основы, с оранжереями, богатою мебелью, огромными зеркалами и мраморными статуями, спросил с улыбкой: «Не во дворце ли я?».

Водяний млин, що належав Квіткам на р. Харків в Основі, приносив їм не тільки прибутки від мелива борошна, виробництва круп, але і щорічні проблеми від сварок із довколишніми мешканцями. При млині була і гребля, що слугувала не тільки засобом переїзду через р. Харків, але і предметом постійного незадоволення мешканців Харкова, бо через неї у час весняної повені, а також літніх злив та осінніх дощів околичні території постійно підтоплювались. У листопаді 1840 р. питання про греблю та млин дісталося Міністерства внутрішніх справ, де поставили вимогу надати відомості про те, на чиїй землі розташовані гребля та млин[19]. Ясна річ, що тоді земля належала винятково Квіткам. Усі розгляди стосовно власності млина завершили укладанням спеціального плану із зазначенням водяних млинів Квіток на р. Харків та р. Лопань, а також виписками із фортечних купчих.

У 1850-ті роки власникові млинів гвардії штабс-капітану Валеріянові Андрійовичу Квітці повсякчас доводилось сперечатися з міською владою та зі старшим поліцмейстером Харкова – підполковником Хонтинським, який наполегливо просив спускати воду за допомогою шлюзів, аби знизити рівень води в річках і створити протік живої води. Річ у тім, що місцеві мешканці користувались річковою водою для домашнього побуту, але стояча вода мала гнильний запах. У 1857-59 роках млин орендував у Квітки купець Головін, для кого спуск води був свого роду збитками, адже від її рівня залежала робота млина. У зв'язку з цим повірений Квітки колезький асесор Іосиф Карпович завжди вимагав за спуск води компенсацію витрат. Так за два спуски води у 1857 р. Квітка зажадав від міста виплати 194 крб. 85 ½ коп. сріблом. Харківський міський голова Олександр Матвійович Северин не погоджувався з такою постановкою справи, вважаючи, що через хоча б єдину виплату Квітці за спуск води відтак доведеться платити постійно. Наскільки

[17] *Протоиерей Лащенков* Домовые церкви //Харьковский сборник – 1889. – Отдел II. – С. 1.
[18] Харьковские губернские ведомости – 1908 г.
[19] ДАХО. – Ф. 24, оп. 3, од. зб. 21. – Арк. 8 зв.–9. (Экономические примечания на Харьковский уезд, 1804 г.).

стає зрозумілим із документів, то як таких шлюзів на млиновій Квітчиній греблі не існувало, були так звані корінні заставки, які розбирали в разі потреби і, спустивши певну кількість води, відновлювали, для чого були потрібні кошти. А саме оплата волів та коней по доставці гною та хмизу, а також людей, які будуть відновлювати греблю.

У 1859 р. справа дійшла до того, що В. А. Квітці, із помилкою у по-батькові (написав замість Валеріян Андрійович – Валеріян Федорович) писав листа особисто губернатор – генерал-майор Іван Дмитрович Лужин. Мова крім усього іншого йшла про приїзд Імператора до Харкова. Квітка був не проти посприяти Лужину, але наполягав на своєму, що він не проти спустити воду, але за відшкодування збитків, надав і кошторис витрат. Як одну з причин називав силу-силенну робіт зі збору врожаю та літню посуху.

Того ж року восени старший поліцмейстер Харкова вже непокоївся про те, що Квітка навпаки спустить багато води з харківських річок, що спричинить нестачу води для мешканців. Основ'янська економічна контора відповіла, що вода для млинів узимку не потрібна, отже остерігаючись знищення греблі льодами, вони справді планують спустити воду. У разі, як місту слід зберегти певний рівень води, то за це у попередні роки місто платило Квіткам 300 крб. сріблом на рік.

У 1854 р. в Основі було відкрито перше промислове підприємство – паровий лаковий завод Івана Івановича Богомолова.

Після реформи 1861 р. селяни, що належать Квіткам, отримали дуже маленькі наділи землі. Причина була в тому, що земельна дача Основи залишалася в колишніх розмірах – не більше 600 десятин, з яких до 80 були орні землі і сіножаті, решта ліси і пустирі. Як правило, Квітки використовували своїх кріпаків для роботи на інших земельних дачах. Суспільство селян сл. Основи ще на початку 1870-х років залишило затію займатися хліборобством на своїх мізерних ділянках. Земля ця використовувалася для збільшення дворових наділів для самих жителів Основи. До 1890 р. ця земля була повністю роздана. Ті ж хто хотів купити земельну ділянку в Основі, повинен був розраховувати на ціну в 3-4 рубля за квадратну сажень.

Квітки зі свого боку розбили свої земельні наділи на маленькі ділянки та за орендну плату здавали їх під садибні місця селянам. Це дозволило більшості селян Основи заробляти від городництва, продаючи овочі на харківських базарах.

Одним із найцікавіших мешканців Основи можна вважати селянина Тамбовської губернії та повіту с. Березівки Міхаіла Тіхоновіча Лаврєнтьєва (1834–1907). У Харкові він відомий як творець аеростату «Харьковъ» на якому він знявся у повітря 16 червня 1874 р., а до цього на попередньому аеростаті злітав 28 квітня 1874 р. А от в Основі він був власником гаю, який орендував у А. В. Квітки. Там же в гаю він мав буфет. 13 червня 1869 р. він подав прохання про роботу буфета до 2-ї години ночі на храмове свято Іоанно-Предтечівської церкви 24 червня, оскільки з нагоди свята буває великий наплив народу[20].

У 1873 р. підданий Великобританії інженер-хімік Едмунд Сток подав прохання про дозвіл відкрити в Основі паровий млин із маслоробнею. Також він пропонував побудувати хімічний завод. Одне з приміщень для заводу передбачалося відкрити в домі спадкоємців штабс-капітана Квітки[21]. Хімічний завод відкрити йому не дозволили, бо

[20] ДАХО. – Ф. 3, оп. 236, од. зб. 163. – Арк. 9. (О разрешении открытия летних гуляний и содержания буфетов).

[21] ДАХО. – Ф. 4, оп. 41, од. зб. 2506. – Арк. 1–3.

Въ Рощѣ Основа
отъ 25 декабря 1876 года
ежедневно блины, чай, кофе,
вина и проч. М. Лаврентевъ.
(№ 7)7679

Реклама М. Лаврентьєва в газеті «Харківські губернські відомості», 1876 р.

він не подав документів із вказівкою на те, які саме хімічні продукти він передбачав там випускати.

У 1876 р. в Основі збудували нову кам'яну Іоанно-Предтечівську церкву, з кам'яною дзвіницею та кам'яною огорожею за кошти штабс-капітана Валеріяна Андрійовича Квітки. Зі старої дерев'яної церкви була влаштована школа, а на її місці встановлений кам'яний пам'ятник. Храмове свято 24 червня. Церква освячена 12 жовтня 1876 р.

Побудована з церкви народна школа була звичайною селянською хатою, в якій була передня і дві кімнати. Одна кімната в довжину і ширину по 2 сажні, друга в довжину 2 сажні, шириною в 1,5. Висота приміщень в 1 сажень. У обох кімнатах навчалося 29 осіб, в більшій кімнаті – 17. У другій кімнаті була влаштована піч, яка займала майже чверть площі. Обидві кімнати заставлені різними навчальним приладдям. Як описує журналіст газети «Харьковские губернские ведомости» не дивлячись на те, що підлога була дуже чистою, але повітря для дихання учнів, явно не вистачало. Була відзначена дуже хороша педагогічна сторона школи, кореспондент був присутній на двох уроках в старшому та молодшому класах, і звернув увагу, що вчителька з гарним почуттям такту, знання своєї справи і любов'ю займалася з дітьми. Відзначив він і увагу дітей, які не боялися відповідати на питання, правильно писали під диктовку[22].

Не оминали Основу й усілякі пригоди, які іноді приносили неприємності для її мешканців. Так уранці 30 липня 1879 р. двоє дворян Фірс Звягінцев та Маріян Карлович Кнапе вирішили пополювати в Основ'янському гаю. Однак після першого ж пострілу до них прискакав стражник унтер-офіцер Гура, який вилучив у них рушниці. Був судовий розгляд і дворян виправдали, бо Основа знаходилась за межами міста, а отже дозволялась стрільба з вогнепальної зброї[23].

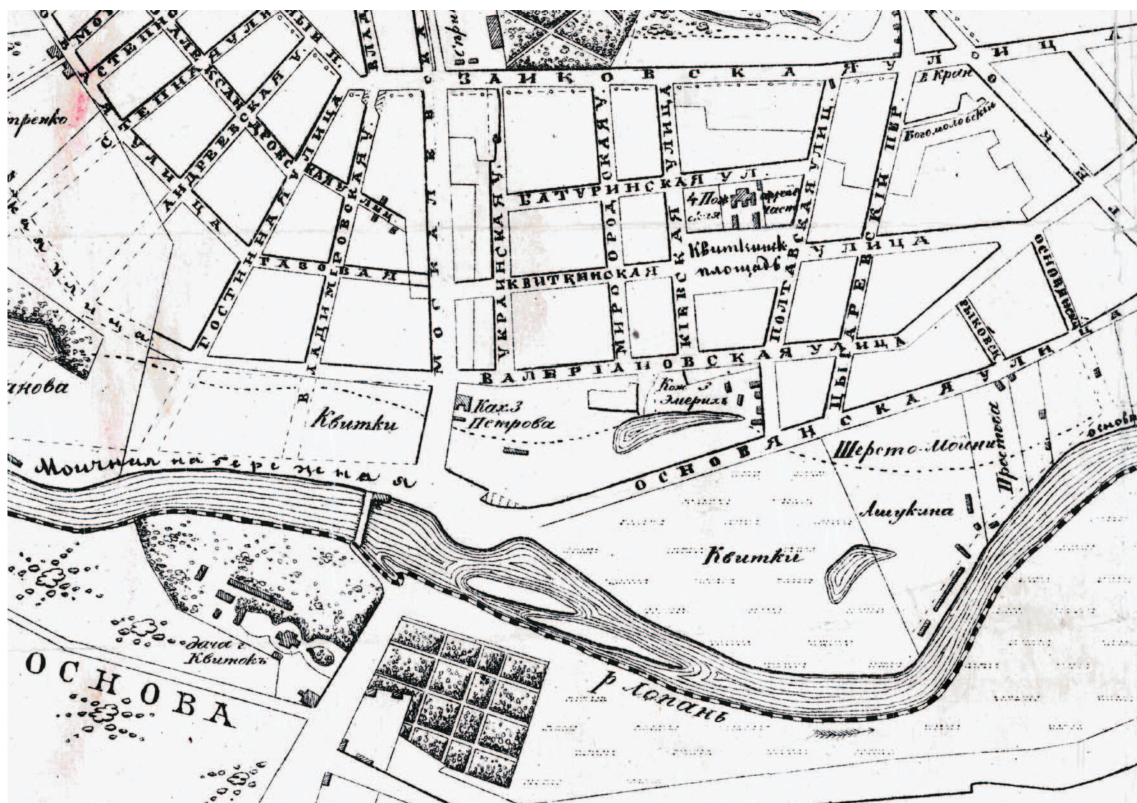
У дачах с. Основи на р. Лопані були розташовані два дерев'яні водяні млини, котрі до 1880 р. геть чисто постарілись і власниця – удова штабс-ротмістра Єлизавета Карпівна Квітка – їх не використовувала. Харківський купець 2-ї гільдії Іван Олексійович Скурідін орендував ці млини за угодою від 24 січня 1880 р. Старий млин розібрав, а в 1881 р. побудував новий великих розмірів, не повідомивши при цьому власницю[24]. Губернське начальство поставило йому вимогу представити проект млина. Млин та суттєвий земельний наділ на початку XX ст. Скурідін викупив у Квіток, і діяв цей млин

[22] Харьковские губернские ведомости, 1876 г. – 18 марта.

[23] ДАХО. – Ф. 3, оп. 273, од. зб. 149. – Арк. 1–6. (О стрельбе в роще Основа дворянами Звягинцевы и Кнапе).

[24] ДАХО. – Ф. 4, оп. 74, од. зб. 48. – Арк. 1–34.

Частина плану м. Харків, 1885 р.

успішно до 1921 р., доки радянська влада не націоналізувала його. Скоро постарівся і був розібраний у середині 1930-х років.

На початку 1880-х років мешканці Харкова починають активно виїздити на літні місяці з міста на дачі. Усі хто мав можливість залишити місто із задоволенням залишали «милий Харків» з його літнім палом, запилюженими вулицями, відразливим запахом річок та вигрібних ям. Основа тривалий час привертала до себе увагу дачників близькою відстанню від Харкова, наявністю величезного соснового бору, чи то як його ще називали «гай», а також місцями для купання. Так улітку 1886 р. був такий наплив дачників, що всі можливі будинки для винайму використовували харків'яни. Значне невдоволення містян спричинила у 1888 р. звістка про можливий вируб соснового гаю, що належав Квіткам. Двічі були публікації в газеті «Южный край», відтак відгукнувся один із власників – Андрій Валеріянович Квітка, який повідомив, що ліс, яким він володіє, ніколи на вируб не піде[25]. У наступному номері газети обізвався й винуватець невдоволення харків'ян – Валеріян Валеріянович Квітка. Він справді продав на вируб частину соснового гаю якомусь панові Ушинському. Крім того він повідомив у листі до редакції таке: «вырублена только часть деревьев старих и поврежденных, затем парк и роща остаются по прежнему в моем владении. «Для городского отдохновения» «Основа» не служит; к сожалению, она давно уже стала местом для драк и скандалов пьяного и гуляющего люда, перещеголяв даже Карповский сад. Это ни удовольствия, ни

[25] Южный край, 1888 – 7 июля; 8 июля.

удобства и безопасности мне, владельцу парка и рощи «Основы», отнюдь доставить не может»[26].

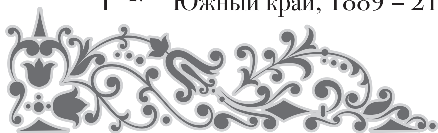
Церковне життя Іоанно-Предтечівської церкви наприкінці XIX ст. відзначене прибуттям нових священно та церковнослужителів. Так у 1885 р. до Іоанно-Предтечівської церкви призначений псаломщиком Миколай Шишкін (1867 р. нар.), котрий скінчив 2 класи Харківської духовної семінарії. Цього ж року призначений дияконом Іоанн Куніцин (1857 р. нар.), він же служив діловодом правління емирительної каси. У 1890 р. призначений священиком Михайло Клячний (1867 р. нар.). Він навчався у Харківській духовній семінарії, священиком був з 1888 р. Служив віровчителем Харківського училища сліпих, земського народного училища в с. Основа, церковній парафіяльній школі та зразковій школі при єпархіальному жіночому вчилищі. У 1902 р. нагороджений камилавкою. У 1890 р. до Основ'янської церкви призначений псаломщиком Василій Носов (1868 р. нар.), який навчався у народному училищі. У 1895 р. до Іоанно-Предтечівської церкви призначений священиком Георгій Рудинський (1865 р. нар.). Навчався у Харківській духовній семінарії, священиком був із 1887 р. Був депутатом 2-ї округи м. Харкова, членом благочинної ради та віровчителем у приватній школі Марії Ільяшової. У 1901 р. його було нагороджено камилавкою.

Із 1885 р. в Основі створено народне училище, закладене Харківським повітовим земством у пам'ять про письменника Григорія Федоровича Квітку-Основ'яненка. Училище тривалий час не мало достатніх коштів для забезпечення всім необхідним, і 1886 р. професор Імператорського Харківського університету О. О. Потебня, запропонував підготувати до видання зібрання творів Квітки-Основ'яненка. Були отримані дозволи від родичів письменника, цензурний комітет також дозволив видати 1800 примірників зібрання творів у декількох томах та 30000 примірників книг для найбідніших верств населення. Того ж року на кінець лютого було зібрано 2400 крб. Не вистачало ще 1000 крб. Сам Потебня підготував вступ і коментарі. До кінця 1888 р. було видано 3 томи творів Квітки-Основ'яненка.

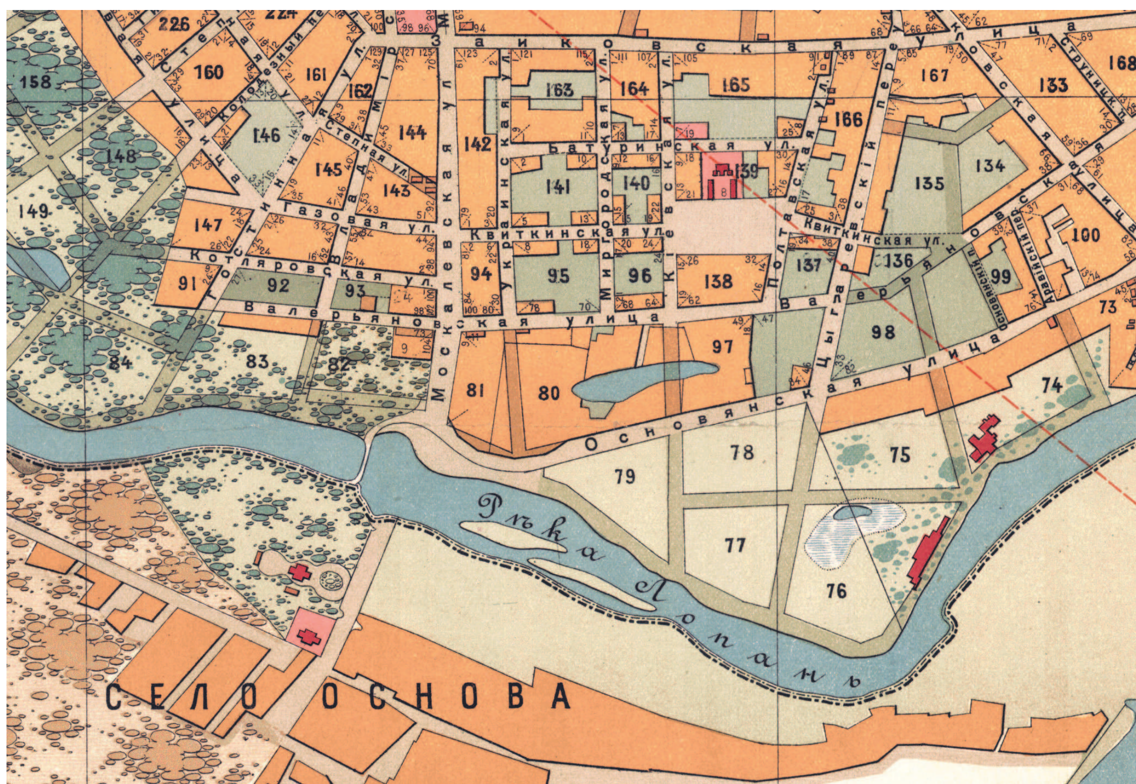
Не минали Основу й цікаві археологічні знахідки, 17 січня 1889 р. селяни знайшли людський череп, удвічі більший, ніж звичайний, за розмірами, наповнений давніми срібними монетами. Знахідку через її дивність відправили до Санкт-Петербурзького музею.

Того ж 1889 р. Валеріян Валеріянович Квітка вирішив продати свою долю Основи місту Харкову. 21 вересня гласні міської думи їздили оглядати маєток, власник забажав продати його за 65000 крб., місто же володіло сумою у 60000 крб. Але не це було головною перепоною, 18 із 24 гласних Харківської міської думи були проти купівлі, а значить не було необхідних 2/3 голосів, аби така купівля відбулась. Причиною своєї відмови гласні називали той факт, що доля Основи, яку продавали, є мало цікавою для містян, розташована вона ліворуч від загальновідомої Основи. Увесь маєток являв собою таку земельну дачу: на Москалівці так звана «Аравія» 23 десятини (понад половину луки), при с. Основа 16 десятин вигону, крім того парк 2 десятини 1450 кв. сажнів, фруктовий сад 4 десятини 1900 кв. сажнів і 65 десятин соснового бору. «Аравія» була розділена на ділянки, з-поміж яких 31 ділянка перебувала в оренді у різних осіб. На рік маєток давав прибуток у 5500 крб. Справу про придбання цього маєтку ще тричі обговорювали у міській думі[27].

26 Южный край, 1888 – 14 июля.
27 Южный край, 1889 – 21 сентября.

Частина плану м. Харків, 1896 р.

У другій половині жовтня 1889 р. з'ясувалось, що все крім «Аравії» та греблі через р. Харків купив у брата полковник Андрій Валеріянович Квітка.

До 1890 р. жителі Основи займалися городництвом, ремеслами і поденною роботою. Якщо городництво приносило тільки сезонний заробіток, то ремесла мали забезпечувати селян постійним заробітком. Але як описує журналіст газети «Южный край» ремесла знаходилися в Основі на низькому рівні розвитку. Як правило, ремеслам вчилися хлопчики-підлітки у цехових міста Харкова, проте система цього навчання не змінювалася протягом усього XIX століття. Хлопчиків найчастіше били, використовували в домашній роботі, ремеслу навчали неспішно, адже це майбутній конкурент. Пройшовши «навчання» у декількох майстрів, хлопчик отримував звичайно якісь знання по ремеслу, але вивчитися йому професійно він не міг[28]. З великим задоволенням навчалися жителі Основи ливарному справі на заводах Харкова.

Поденна робота також перебувала для мешканців Основи на заводах Харкова. Чоловіки могли заробляти від 2 карб. 50 коп. на день. Жінки, особливо дівчата працювали головним чином на вовняних заводах, де використовувалися на мийці вовни, де заробляли від 30 до 50 коп.

Спроби виїхати з Основи на відхожі промисли в Ростов-на-Дону в 1890 р. були невдалими, тому що і там роботи не було, в результаті багато які виїхали не мали навіть коштів до повернення додому.

У 1896 р. Віра Дмитрівна Квітка через свого повіреного Гермогена Неймана повідомила про бажання подарувати 285 кв. сажнів землі для побудови причетових домів

[28] Южный край, 1890 – 23 сентября.

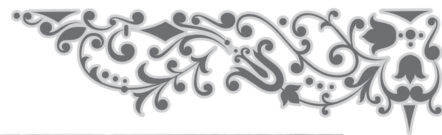

Іоанно-Предтечівська церква, фото 1910 р.

для церкви с. Основа. Причиною подарунку стала звістка, що побудований нещодавно дім для священика та дворові будівлі знаходяться неподалік від того місця, де поховані предки Квіток. В. Д. Квітка просила відмежувати дворові будівлі від церковної огорожі, й надалі не будувати нічого поблизу місця поховання[29].

Значною подією в Основі стало те, що 1900 р. Георгій Олексійович Берлізов відкрив чавуно-мідноливарний, кітлярний та машинобудівельний завод. У 1918 р. цей завод купив харківський купець Юлій Михайлович Файнберг, а 1920 р. завод було націоналізовано та перейменовано на 1-й Основ'янський державний машинобудівельний завод. У 1922 р. заводові надали ім'я Т. Г. Шевченка. З 3 листопада 1922 р. він почав називатися як Харківський державний машинобудівельний завод імені Т. Г. Шевченка. Завод, що розширюватиметься, невдовзі поглине садибу Квиток, від якої залишиться тільки частина парку, церква, церковнопарафіяльна школа і будинки для причету.

[29] ДАХО. – Ф. 40, оп. 75, од. зб. 108. – Арк. 1–25.

Іоанно-Предтечівська церква, фото 1913 р.

У 1902 р. на три роки обрано церковним титарем харківського купця 2-ї гільдії Митрофана Миколайовича Токарєва.

Основ'янське народне училище у 1904 р. стало місцем проведення тимчасових педагогічних курсів для 40 вчителів Харківського повіту. Курси діяли за поданням директора народних училищ Харківської губернії з 1 серпня до 1 вересня з витратами у 1000 крб.[30] Керував курсами учитель Харківського парафіяльного імені М. В. Ґоґоля училища титулярний радник Андрій Митрофанович Романик, церковнослов'янську мову викладав учитель Харківського парафіяльного ім. І. С. Турґєнєва училища Костянтин Михайлович Смаковський. Читання й правопис російської мови учитель Основ'янського народного училища Михайло Аркадійович Тихомиров. Головний нагляд за курсами здійснював інспектор народних училищ Харківського повіту статський радник Мелетій Бойко. Уже в серпні на курси додатково призначили керівника із Закону Божого професора богослов'я при Імператорському Харківському університеті протоієрея Тимофія Іоанновича Буткевича.

На р. Лопані у Квіток давно була збудована гребля, вона являла собою небезпечний спосіб переїзду через річку. На початку 1880-х років під час переїзду загинули два маленькі хлопчики, які перевозили хуру. Хура на греблі похитнулась і в воду упав хлопчик, який там сидів, його брат переводив хуру пішки, побачив брата, що потопав,

30 ДАХО. – Ф. 3, оп. 283, од. зб. 598. – Арк. 1–14. (Об открытии при Основянском народном училище Харьковского уезда временных педагогических курсов).

кинувся у воду, на біду вони обидва втонули. Саме ця подія спричинила вивчення ситуації з переправою, яка з'єднувала Москалівську та Основ'янську вулиці. Гребля на 1889 р. була найпервіснішої будови, довга та вузька, без поруччя та ліхтарів, отже нещастя там траплялись часто-густо. Єдиний ліхтар був біля будки сторожа. Греблю утримували на кошти Андрія Валеріяновича Квітки, який стягав за переїзд по копійці за кожен віз, що проїздив, або екіпаж без вантажу, та по 2 коп. за хуру. За добу прибуток з греблі складав 5 крб. і більше, а на рік не менше 1200 крб. Не раз харківська преса ставила питання про потребу побудови мосту, який би належав місту.

Інженер-технолог Харківського відділення технічного товариства О. В. Блінов 4 листопада 1889 р. зробив доповідь про причини весняних повеней у м. Харкові та роль Основ'янської греблі відносно цього. На його думку великий розлив річок залежить не тільки від кількості атмосферних опадів, але і від наявності перепон для вільного ходу води. Визначальною ж такою перепоною служили дві Основ'янські греблі, нагромадження крижин біля них посилювало цю перепону, у свою чергу крижана купа піднімала рівень ґрунтових вод. Блінов вважав, що слід придбати у міську власність першу греблю, скопати її дощенту та встановити міст із широкими прогонами та опустами. Біля другої греблі також улаштувати опусти, аби не пошкодити млина. І хоча цей проект визнали необхідним до виконання, Харківська міська дума не придбала першої греблі у В. В. Квітки. «Южный край» опублікував цілий ряд заміток про те, що приватна особа та її прибуток завдає величезної шкоди через повінь, від якої страждають тисячі людей. А потреба сполучення між частинами міста збагачувала приватну особу. Журналісти вважали, що В. Квітка принаймні міг упорядкувати греблю, аби переїзд нею не був таким небезпечним[31].

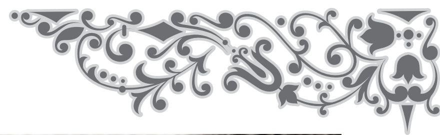
Тільки у 1905 р. Харківське повітове земство вирішило замість існуючої греблі побудувати дерев'яний міст через р. Лопань, тим самим з'єднати передмістя Основу з Харковом. Коли будівництво вступило в активну фазу, місцеві мешканці занепокоїлись, що міст сприятиме затримці великої кількості льоду та сприятиме підтопленню їхніх домівок. Пристав 2-ї дільниці м. Харкова написав 24 лютого 1905 р. рапорт на ім'я Харківського поліцмейстера, котрий у свою чергу поставив вимогу будівельному відділенню Харківського губернського правління створити комісію для огляду мосту, що будується. Міст будували такий, що не заливається, трамової системи, із 6-ма прогонами по 12 м кожен на 7 стовпах[32]. Із берегами міст сполучається земляними конусами, «одягненими» у камінь. Комісія визнала, що міст побудовано за всіма правилами та він розрахований на весняні об'єми води й льоду, відповідні р. Лопань.

Цікаво, що в 100 м. вище за течією Лопані від мосту, що будувався, землевласники Квітки не розібрали споряджену гать із хмизу та гною, що слугувала для проїзду через річку тільки у час звичайного рівня води. Архітектори, оглядаючи місцевість, прийшли до висновку, що по завершенні мостобудування, ще навесні 1905 р. цю гать знищать льоди, що її підпирають. Проте архітектори просили розібрати її, якщо це не відбудеться найближчої весни, аби вона не перешкоджала живому плину річки та не накопичувала лід. Під час будівництва мосту з боку Москалівської вулиці вивели насип

[31] Южный край, 1889 – 5 ноября.

[32] ДАХО. – Ф. 4, оп. 147, од. зб. 780. – Арк. 1–25. (По отношению Харьковского полицмейстера, относительно назначения комиссии для осмотра строящегося моста через реку Лопань в с. Основу Харьковского уезда.

Старий палац Квіток в Основі, фото Г. Лукомського, 1914 р.

Палац Квіток в Основі, фото Г. Лукомського, 1914 р.

Портал старого палацу Квіток в Основі, фото Г. Лукомського, 1914 р.

Палац Квіток в Основі, фото Г. Лукомського, 1914 р.

завдовжки понад 180 м., що не давав зручного проїзду для місцевих мешканців. Згодом із лівого боку спорудили в'їзд на насип.

У 1906 р. кам'яну Іоанно-Предтечівську церкву розширили на кошти підполковника Андрія Валеріяновича Квітки та купця Митрофана Миколайовича Токарєва. Правий вівтар в ім'я Святої Мучениці Софії та дочок її Віри, Надії та Любові освятили 29 жовтня 1906 р. Храмове свято вівтаря 17 вересня.

У 1906-1907 р. Харківський повітовий комітет опікування народною тверезістю перебудовував театр народного дому на Основі[33], у домі, що належав дворянинові Андрію Валеріяновичу Квітці. Опорядженням театру займалася його дружина Віра Дмитрівна. У театрі відбувались концертні програми й театральні вечори, організовані зусиллями місцевого населення, діяльність театру хоча й була незначною, проте користувалась успіхом у публіки. У 1913-1914 рр. будівлю театру істотно перебудували завдяки голові Товариства з упорядкування села Основа Георгієві Олексійовичу Берлізову[34].

[33] ДАХО. – Ф. 4, оп. 151, од. зб. 151.
[34] ДАХО. – Ф. 4, оп. 171, од. зб. 205.

Парк Квіток в Основі, фото Г. Лукомського, 1914 р.

3 листопада 1912 р. в Основі відбувся страйк робочих заводу Берлізова на знак солідарності з робочими Харківського паротягобудівного заводу[35]. Іще один страйк на цьому заводі відбувся 19 травня 1913 р.[36]

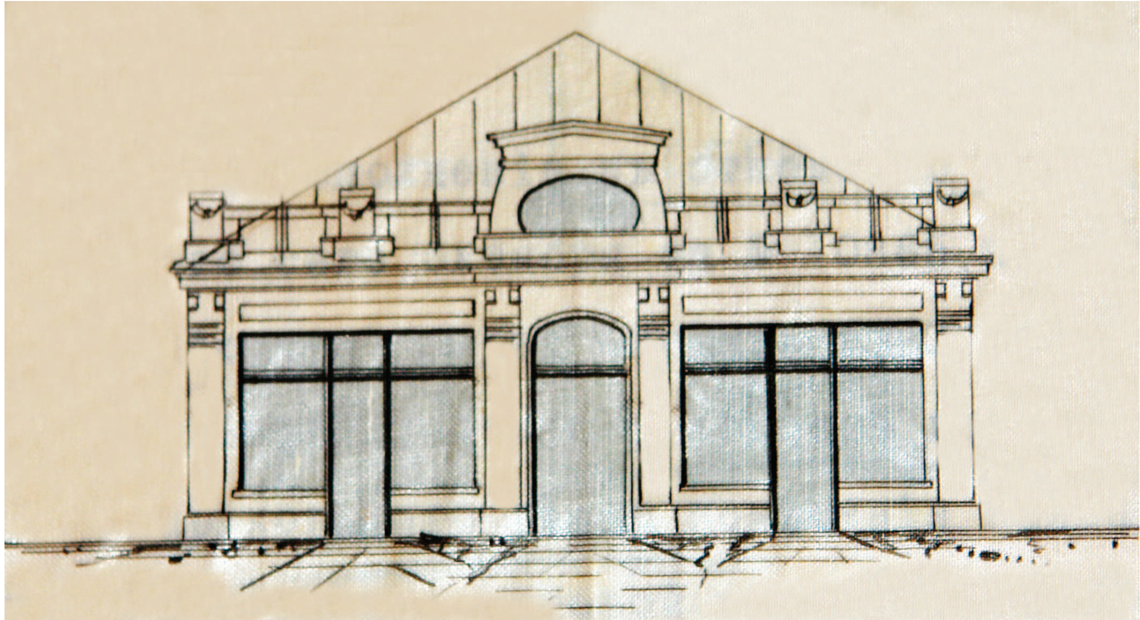
Церковнопарафіяльна школа при Іоанно-Предтечівській церкві на початку XX ст. стала затісною для населення, що швидко зростало у передмісті. Так для першого і другого класів довелось винаймати окреме приміщення. У 1912 р. дружина підполковника Віра Дмитрівна Квітка подарувала Іоанно-Предтечівській церкві с. Основа ділянку землі 261 кв. сажень для будівництва нової кам'яної церковнопарафіяльної школи[37]. А у травні 1913 р. причет Іоанно-Предтечівської церкви просив дозволу витратити 1500 крб. із вільних церковних сум на побудову школи. Тоді при церкві до складу причету входили: настоятель священик Мойсей Петров, диякон Павло Токарєв, диякон Євгеній Куніцин, псаломщик Максим Орленко, а церковним титарем був А. Шевченко[38].

[35] ЦДІАК. – Ф. 730, оп. 1, од. зб. 5. – Арк. 9, 13.
[36] ЦДІАК. – Ф. 2090, оп. 1, од. зб. 346. – Арк. 218.
[37] ДАХО. – Ф. 40, оп. 98, од. зб. 255. – Арк. 1–9.
[38] ДАХО. – Ф. 40, оп. 98, од. зб. 324. – Арк. 1–14. (О постройке здания для церковно-приходской школы при Иоанно-Предтечевской церкви с. Основы Харьковского уезда).

Будинок, в якому Серафіма Жирова відкрила сінематограф в Основі

Будівлю церковнопарафіяльної школи думали побудувати за планом 30 аршинів завдовжки та 20 аршинів завширшки. Як підрядник-будівельник виступав Прокопій Братко, за укладеною з ним угодою він був зобов'язаний побудувати школу за 8000 крб. на власних матеріалах. Передбачалося, що крім 1500 крб. власних грошей, 500 крб. зберуть парафіяни за підписним листом, 200 крб. будуть сплачені у 1914 р. із церковних сум. Крім того 4000 руб. думали просити в училищній раді при Святійшому Синоді. У 1914 р. довелось усе таки брати безвідсоткову позику в Харківської повітової земської управи в розмірі 2000 грн. терміном на два роки, оскільки церковну суму не вдалося зібрати на лютий 1914 р.

Із початку XX ст. Харків охопив попит на дачні хутори. З одного боку побудова дачі не вимагала суттєвої земельної ділянки, а значить, вона не коштувала нечуваних грошей. З іншого боку, власник земельної ділянки, продаючи її частинами (або здаючи його в оренду), міг заробити куди більше коштів, аніж продаючи його повністю. Цим же шляхом пішла і власниця землі, купленої раніше у Квіток – купчиха Скуріdіна. В урочищі «Лужок» вона запланувала облаштувати дачний хутір, для чого в 1914 р. вона подала до Харківської земської управи план розбивки. Усього передбачалося облаштувати понад 200 ділянок[39].

Проте 25 вересня 1914 р. їй відмовили, бо на плані не було вказано вулицю шириною близько 10 м, що вела би до р. Лопань. Ця дорога була потрібна для будівництва гаті до майбутнього селища, адже земля розташовувалась в річковій низині та під'їзд туди був вельми обмеженим через підтоплення. У наступні роки греблю побудували. Крім того, інженери вимагали залишити місця для базару, будівництва школи та церкви, будівництва набережної тощо. Крім греблі Скуріdіна мусила облаштувати кладки й труби через струмки, що протікають селищем, надсипати вулицями та провулками ґрунт

[39] ДАХО. – Ф. 4, оп. 182, од. зб. 29. (По отношению Харьковской уездной земской управы о распланировании земли принадлежащей Скуридиной при с. Основа).

Вознесенська церква, яка побудована на землях Квіток в передмісті Новоселівка, фото 1916 р.

у багнистих місцях. Також від неї вимагали безкоштовного проїзду через млинову греблю та міст, бо це були єдині шляхи, що єднали селище з Основою та Харковом.

У 1917 р. через весняну повінь чимало мешканців дачного хутора сильно постраждали, склали протоколи та запозивали Скуріліну. У зв'язку з цим Харківське повітове земство після огляду місцевості інженером І. Смагіним висунуло вимогу Скурідіній упорядкувати греблю, бо вона розмита і проїзд нею неможливий.

Інша мешканка Основи – Серафима Василівна Жирова (проживала по Великій Основ'янській вулиці в домі № 5) вирішила влаштувати в 1914 р. сінематограф. Перебудувавши для цього власну існуючу будівлю[40]. Сінематограф проіснував 1 рік, оскільки не приніс засновниці прибутків та був проданий.

У 1918 р. Мойсей Леонтійович Котелевич та Беньямін Маркович Солодуха побудували при с. Основі, на колишній землі Скурідіних при дачному хуторі чинбарню. У листопаді 1918 р. губернська влада оглядала приміщення чинбарні, що її будівництво було вже завершено, але без усякого дозволу[41]. Ще й більш від того, сама чинбарня навіть працювала, а втім у цей час чимало заводів і фабрик працювали без усякого дозволу, на що вони би за старої влади дозволу не отримали. Роботу заводу офіційно дозволила тільки білогвардійська влада 20 серпня 1919 р.

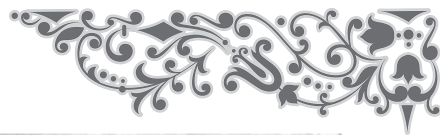
За роки Громадянської війни місцеві мешканці та військові команди нещадно вирубали паркові дерева на дрова, знищувались не лише дров'яні породи, але й сосна

[40] ДАХО. – Ф. 4, оп. 174, од. зб. 252. – Арк. 1–33. (По прошению Серафимы Васильевны Жировой о разрешении открыть кинематографа в существующем доме в с. Основе Харьковского уезда).

[41] ДАХО. – Ф. 4, оп. 184, од. зб. 360. – Арк. 1–18.

Основа, 1940 р.

та дуб. В результаті порубки порідішав на половину Основ'янський гай, парк також утратив третину своїх найцінніших дерев. Заборони не діяли, порубку зупинили тільки 1922 р., коли над парком узяв шефство завод ім. Т. Г. Шевченка. До початку війни в Основ'янському парку був опоряджений концертний майданчик, де виступали артисти харківських театрів і цирку, музиканти філармонії.

За роки війни парк остаточно втратив цінні породи дерев, нині це добре сходжена місцина для прогулянки з дітьми та тваринами.

Григорій Федорович Квітка-Основ'яненко

У літописах слобідських полків ім'я Квіток зустрічається вперше близько 1666 р. У 1713 р. полковником Харківського полку був *Григорій Семенович Квітка*, прадід нашого письменника, який невтомно дбав про укріплення Харкова від татарських набігів, зводив у ньому нові будівлі, розміщував натовпи переселъців, котрі тоді сходились під знамена слобідських полків.

Син цього харківського полковника, Іван Григорович Квітка, дід письменника, 1743 р., 22-го листопада, грамотою Імператриці Єлизавети Петрівни, відправленою на його ім'я до Ізюмського слобідського полку, наділений званням полковника цього полку.

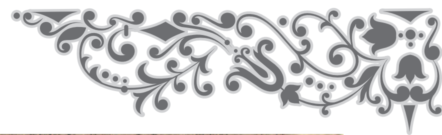
Ізюмський полковник Іван Григорович Квітка помер 1751 р., 14-го лютого. Син його Федір Іванович Квітка, був батьком Григорія Федоровича Квітки-Основ'яненка.

У Федора Івановича Квітки та дружини його, Марії Василівни Шидловської, вельми освіченої, але гордовитої, самолюбивої і суворої жінки, були також інші діти, старший син, *Андрій Федорович*, був до кінця життя, протягом двох царювань, Алєксандра І та Ніколая, у числі перших харківських громадських діячів, оскільки мало не двадцять п'ять років поспіль він був за вибором губернським предводителем харківського дворянства. На околицях і в місті його називали не інакше, ніж «Андрій Федорович», і кожен уже розумів за самим тільки іменем, про кого йде мова. Він приймав в Основі імператора Олександра; смоляні бочки горіли впродовж усієї відстані дороги від Харкова до Основи. Імператор, коли ввійшов до чудового дому Основи, з оранжереями, багатими меблями, величезними дзеркалами та мармуровими статуями, запитав із усміхом: *Чи не в палаці я*? Три Квітчині сестри, у заміжжі, були: *Марія Федорівна Зарудна*, у чиєму будинку, на Єкатеринославській вулиці, навпроти Дмитріївської церкви, неподалік від нинішньої станції Азовської, Полтавської та Курської залізниць, згодом мешкав Квітка-Основ'яненко, *Єлизавета Федорівна Смирницька* та *Парасковія Федорівна Булавинська*. Батько Основ'яненка невдовзі помер; мати ще жила на початку двадцятих років. Брат його, Андрій Федорович помер незабаром після смерті Григорія Федоровича (1843 р.). Останній із перших днів життя виявився дитиною сухорлявою і кволою. Швидко з'явилися на ньому ознаки сильної золотухи. Ця хвороба настільки розвивалась у малюкові, що він утратив зір і до п'ятилітнього віку лишався незрячим. Зцілення його відбулося під час поїздки його з матір'ю до сусіднього Озерянського монастиря на богомілля[1]. Цей випадок залишив глибокі сліди в душі дитини та згодом, разом із іншими подіями, особливо ж унаслідок сімейних прикладів, спричинив досить визначну подію в житті Основ'яненка, а саме, вступ його, на двадцять третьому році, до монастиря.

Харків, забудований за імператриці Єкатерини II, втілював суспільство цілковито патріархальне, в дусі старосвітських українських переказів. Університет ще не було відкрито. Про літературу не було і спомину. Поміщики сусідніх і далеких сіл приїздили до губернського міста на торговиці та на ярмарки набиратися привозного із півночі й півдня краму; інші їздили у справах служби, або у позовних справах, яких було тоді, за словами Наріжного, *без числа*. Вищим ученим місцем у Харкові був «Духовний

[1] Може йти мова про Старо-Харківський Преображенський Курязький чоловічий монастир, бо в згадуваний період Озерянську пустинь у сл. Мерефа було вже закрито за указом імператриці Єкатерини II про секуляризацію монастирських земель. Чудотворну ікону Озерянської Божої Матері було перенесено до Куряжа, який був тоді діючим.

Г. Ф. Квітка-Основ'яненко

1804 года Июня 6. Приобщить къ дѣлу. 11

12

Свидѣтелство

1804го года, Майя 1го дня, Мы нижеподписавшіеся, видѣвъ сына нашего отставнаго капитана Григорія предприняюе съ прошлаго 1797го года желаніе вступить въ монашество, и до сего непремѣняемое его желаніе объ ономъ вступленіи согласіе изъявляя, дозволили ему сыну нашему подать Преосвященному Христофору Епископу Слободскому Украинскому и Харьковскому о таковомъ его сына нашего Григорія намѣреніи прошеніе, въ томъ свидѣтелствуя подписываемся съ приложеніемъ герба фамиліи нашей печати.

Марья Васильева дочь Квиткина

Въ томъ же свидѣтелствую Маіоръ Андрей Квитка

Свідоцтво від батьків Г. Ф. Квітки, які не заперечують його бажанню піти у чернецтво. (ДАХО. – Ф. 40, оп. 4, од. зб. 375. – Арк. 12).

Колегіум»[2], що мав дуже обмежене коло дії. У Харкові та околишніх повітах, незадовго до народження Г. Ф. Квітки, з'явилась особа, котрій судилося полишити глибокий слід в умах сучасників. Це був оригінальний та химерний філософ, якому я присвятив окрему статтю. За його духовними напучуваннями, багато хто покладав на себе монастирську обітницю!

Сковорода з'являвся у багатьох домах у Харкові. Він бував, між іншим, і в домі Квіток. Поголос про Сковороду зачепив думки дітвака. Дванадцяти років уже він відкрито побажав зоставити світ заради монастирських стін. У сімейному житті Квіток були також перекази, що сприяли цьому напрямкові. У книзі: «*Історико-статистичний опис Харківської єпархії, Москва, 1852 р.* (на стор. 11-й), зроблено виписку з «Фамільного літопису Квіток», де говориться, що сестра відомого *Йосафа Горлєнкова*, бєлгородського єпископа минулого століття, була одружена з дідом Основ'яненка, ізюмським полковником Іваном Григоровичем Квіткою. З цієї ж виписки, між іншим, видно, як гаряче любив своїх родичів цей вельми-шанований околишніми мешканцями єпископ. Тут згадується, що він *зупинився на Основі*, з червня до серпня 1851 р. На Основ'яненка чинив сильний вплив ще інший приклад: посвячення у чернечий сан батькового друга, артилерії поручика Бєлєвцова, що пробував під іменем Палладія, настоятелем Курського монастиря. Але головним прикладом було перебування в монастирі рідного його дядька, ієродиякона Наркіза, що пробував відтак настоятелем Курязького монастиря, куди вступив і Основ'яненко.

Такі перекази й приклади наповнювали життя тихої родини в Основі, коли хлопець, зцілений від розладу зору, у п'ятилітньому віці став придивлятися і прислухатися до оточення. Життя його плинуло невесело. Навчався він так-сяк, або майже зовсім не навчався. Про це він говорить у цікавому, невиданому листі до П. А. Плетньова, від 15-го березня 1839 р., з Основи, ось що: «Я і народився в той час, коли освіта не робила великого поступу, та й місце не давало до того зручностей; притому ж, хвороби з дитинства, бажання не бути в світі, а бути може, і легковажність, і лінощі, властиві тодішньому вікові, – все це було причиною, що я не дбав про майбутнє та ухилився навіть од того, що мав при руці та чого міг би навчитися. Коли вивчився ставити кривульки, я помислив, що вміючи і так писати, з мене годі; у дальші премудрості не вдавався і про називні, родові й решту, як-от: про дієслова, вигуки, – не міг чути терпеливо! З такими знаннями письменники «не бувають». Молодість, пристрасті, обставини, служба змушували писати; але як? Я про це не дбав. *Еже писах, писах!..*»

Схильний до молитви та усамітнення, Основ'яненко на дванадцятому році виявив неодмінне бажання вступити до монастиря. А втім, до чотирнадцятилітнього віку, за невідступним проханням батька й матері, залишався у батьківському домі, в Основі. За порадою лікарів, для зміцнення здоров'я та роз'яснення, його було призначено 1794 р., 11-го грудня, вахмістром у лейб-гвардії кінний полк, але вже за рік, 1795 р., через слабість здоров'я (а може, і за особливими міркуваннями рідних малоросійського панича, який виріс у теплій батьківській домівці), він переписався у громадянську службу, де і перебував, до 13 жовтня 1796 р., *без діла*, при департаменті герольдії. Над цим він пізніше сам кепкував, придумавши для одного зі своїх псевдонімів підпис: Аверіян Допитливий, бувший без діла колезький протоколіст, що мав ходіння у позовних справах і в грошових карах. Шістнадцяти років він знову перейшов до військової служби та був

[2] Мається на увазі Харківський Колегіум – перший вищий навчальний заклад на Лівобережній Україні. У XIX ст. був перетворений на Харківську духовну семінарію.

Анна Григорівна Вульф – дружина Г. Ф. Квітки

призначений ротмістром до Сіверського карабінерного полку. Наказом імператора Павла I, від 5-го січня 1795 р., його призначено до харківського кірасирського полку, уже в чині ротмістра, причому також наказано йому з'явитися до цього полку в термін. Це було 1797 р. Домашнє життя, з-поміж спогадів смутного та хворобливого дитинства, знову зчинило над ним сильний вплив. Приклади сімейства і тодішнього часу захопили його душу, і без того налаштовану на усамітнення. Він досяг бажаної мети й на двадцять третьому році, після одруження старшого брата, вступив до Курязького монастиря послушником, де і залишався з перервами (коли переселився гостювати в Основу), близько чотирьох років.

Давні мешканці харківські досі пам'ятають, як Основ'яненко, у чорних, смиренних шатах, їздив, стоячи позаду на приступці, за каретою преосвященного. Випробувальний термін минув; але хоч як-як бажав молодий послушник залишитися в монастирі, хоч як-як він змагався з проханнями батька й матері, здоров'я не дозволяло йому взяти постриг, і він повернувся до батьківського дому. Основ'яненко, що стягнув груди свої ременем послушника та відростив бороду, в самому розпалі юності та пристрастей, не міг довго супротивитись батьковим проханням. Батько його почав видимо слабнути і вже стояв над гробом. Основ'яненко, йдучи за переконаннями, знову віддав свої сили світові, трудам і клопотам на користь ближнім, на користь батьківщині та рідній літературі. Під кінець свого перебування в монастирі, він брав на себе найважчі роботи: ходив, між іншим, за монастирськими кіньми, а коней він боявся цілий вік. Сили постійно зраджували його. Якось він повіз парою волів продавати до Харкова зроблені в монастирському робочому дворі бочки. Була осінь, і страшенна багнюка виповнювала харківські вулиці. На торгу віз похитнувся та запав по вісі в грязюку. Даремно Основ'яненко порався над ним; хлопчаки позбігались кругом, пізнали молодика та почали кричати: «Квітка, Квітка!..» Він махнув рукою, кинув віз на вулиці та повернувся на Основу. З тої пори він уже не думав про відцурання від світу. Але враження гідного життя в монастирі, в прекрасній, мальовничій місцині, в усамітненні та молитві, лишились надовго в душі Основ'яненка й усе життя відгукувались у кращих його творах. Сюди належать переважна частина елегійних повістей Основ'яненка, де добрі, свіжі, сповнені любові особистості його простонародних героїв і героїнь зігріті цією щиросердною, прямою релігійністю, – як-от його знані повісті: *Маруся, Божі діти, Сердешна Оксана й Ганнуся.* Крім поодиноких місць у повістях у нього є і статті чисто церковно-історичного змісту, як-от: *Короткий виклад життя преосвященика Йосафа Бєлгородського*, та оповідання: *Про святу мученицю Олександру-царицю.*

Вийшовши з монастиря потроху знову придивився до світу. Спершу, втім, він собою багато в чому нагадував схимника: ходив Основою з церковними ключами, благовістив до обідні у свята і переважно проводив час у молитві. До кінця життя в його кімнаті стояв аналой із молитовником та постійно горіла лампадка. Здоров'я його цілком підправилось. Він зміцнів і, – хоча невдовзі, готуючи домашній феєрверк, від порохового вибуху, опалив собі обличчя та очі, через що лишився на все життя з синюватими плямами на лобі та втратив ліве око, – почав з'являтися у суспільстві, від якого спочатку, після повернення до світу, ховався. Граючи на флейті, він просиджував тоді всі ночі в темряві саду, в Основі.

Нарешті молодість взяла своє. Властива його землякам веселість з'явилась і в ньому. Цей подвійний напрямок утворив у ньому суміш наївного й веселого комізму зі строгою, високо-релігійною моральністю. Він недовго дармував. У перервах між 1804 та 1806 р., він займався музикою та грав у себе на домашньому театрі, причому

зазвичай обирав собі ролі найвеселіші та найскладніші. Гучна звістка про посполите рушення остаточно покликала його з бездіяльності; тоді вже його піддав сатирі один меткий пересмішник, уколовши його за непостійність характеру доволі злою епіграмою. У 1806 р. він знову, і вже останнього разу, пішов на військову службу, у провіантську комісію, в міліцію харківської губернії, та перебував тут рік. У 1807 р. він вийшов у відставку.

II.

Харків під цей час геть перемінився. Причиною тому було заснування вищого навчального закладу, що оживив та освітив увесь край. У 1805 р., 18-го січня, у Харкові відкрито університет. Були в Харкові ще приватні пансіони. Всі вони були засновані прусськими або французькими емігрантами і тільки завдавали способу наживатися фундаторам. А тепер сини державців, опісля довгеньких домашніх проводів та домашніх сліз, почали лагодитися в дорогу й наповнили помалу харківські аудиторії. Як студенти, так і професори вдягали мундири тільки на великі свята. На лекції з'являлися аби в чому. Жовті фраки та сині штани, блакитні сюртуки та почварні жилети, кашкети незвичайних кольорів і розмірів, палки та люльки в кишенях, – усе це з'являлося в аудиторії.

Із перших же років університет збагатився видатними професорами, котрі склали підґрунтя літературної діяльності в Харкові виданням одразу кількох журналів та газети, при університетській типографії, заведеної Каразіним, де потім друкувались майже всі малоросійські книги. У цих журналах брали участь усі професори, що тоді писали. Тут же з'явився вперше й Основ'яненко, під власним іменем Квітки.

Харківське начальство намагалось помалу-малу постачати місто розвагами. Було заведено «дворянський клуб» у домі Черкєсова, потім у домі Зарудного. Його господар, колишній фехтувальний учитель при університеті, Ле-Дюк, один із наполеонівських гвардійців 1812 р., докладав усіх сил, підтримуючи веселощі цих зборів. Танцювали тут до знемоги, і головну роль в екосезах, полонезах і a la grecque відігравала студентська молодь. Саме тут почав з'являтися, уже як світська людина, й Основ'яненко. Попервах він був простим гостем, відтак одним із членів-розпорядників і, зрештою, *директором танцювального клубу*. Взагалі, де виникало щось нове і треба було дати поштовх, з'являвся Основ'яненко. Так, скоро він надав твердого ґрунту харківському театру, пізніше заснував *інститут для дівиць*, а в перервах між своїми клопотами про театр і про інститут став видавати перший харківський журнал.

Відправившись у відставку, в 1807 р., він був бездіяльним до 1812 р., коли в Харкові виник правильний та постійний міський театр. Він був розташований тоді на площі, навпроти нинішнього дворянського зібрання; директором театру з часом став Основ'яненко. Маючи звичку гаряче та пристрасно братися за всяку справу, він настільки захопився театром, що ледве не одружився на одній з його актрис, відомій тодішній красуні й левиці Преженківській, проте був зупинений своєю матір'ю. У 1841 р., він надрукував цікаву «Історію харківського театру від стародавніх часів». Іще в 1780 р. у Харкові ставились вистави, щось на взірець балетів, відставним петербурзького театру дансером Іваницким. Потім, на тимчасовому кону, пишалась якась «малярівна» та «Лізка». Сюди, до антрепренера Штейна, прийшов уперше боязкий сором'язливий дебютант із Курської губернії, який грав досі в Полтаві, чиє ім'я було Щепкін... Він з'являвся в драмах і трагедіях, де грав ролі принців і графів. Основ'яненко одного разу за лаштунками спіймав його і сказав йому: «Ех, брате, Щепкіне! Грай

у комедіях; із твоїх фижм та міністерства постійно виглядають мольєрівські Жокриси!» Ці слова були промовистими для майбуття великого коміка. М.С. Щепкін мені казав, між іншим, що в драмі «Залізна маска», він потихеньку в Харкові зіграв усі ролі, від вартового лакея, офіцера аж до герцогів. За словами відомого артиста, Квітка сприяв тому, що оперу Котляревського «Наталка-Полтавка» поставлено вперше у Харкові. Вона, без цензури, спершу була дана в Полтаві, за особистим дозволом Г. Г. Репніна. Щепкін хотів її дати у свій бенефіс у Харкові. Квітка сказав йому: «Призначте яку-небудь старовинну п'єсу, а перед самим днем бенефісу покличтесь на нездоров'я якогось із акторів і просіть офіційно дати, за поспіхом, «Наталку-Полтавку», – п'єсу, вже дозволену для Полтави». П'єса була дана...

Основ'яненко покинув звання директора театру, у зв'язку із роботою над інститутом, але любов до сцени лишилась у ньому назавжди та виявилась пізніше не одного разу в його працях для сцени. Штейн утримував театр із 1816 р. до 1827 р., коли передав його Млатковському. Млатковський був останньою знаменитістю у числі старовинних харківських антрепренерів.

У 1811 р. Каразін заклав «Філотехнічне Товариство». Успіх цього товариства наводив на думку заснувати «Благодійне Товариство», дещо на взірець петербурзького «Товариства Відвідування Бідних». Якою мірою були успішними заняття цього товариства, видно з того, що вже попервах воно постановило заснувати й заснувало за свій рахунок «Інститут для освіти найбідніших шляхетних дівиць». Перша думка про створення цього інституту належала Основ'яненкові, який був тоді ж запопадливішим членом і правителем справ «Благодійного товариства» і навіть свій літературний або друкований життєвий шлях розпочав статтею в «Українському віснику» 1816 р. про цей інститут. Товариство Благодіяння, кероване у своїх діях впливом Основ'яненка, зібрало значну суму спільних датків, – та інститут для дівиць було відкрито в 1812 р., через сім років після відкриття університету й через рік після відкриття «Філотехнічного Товариства». Акт на відкриття інституту підписано в один день із актом про узброювання, 27-го липня 1812 р. На Квітку було покладено відкрити інститут 10-го вересня, що він і виконав тоді, як неприятель займав Москву... Основ'яненкові було довірено головне управління справами інституту, якому він «приніс у жертву майже весь набуток свій». Незабаром за клопотанням Основ'яненка, імператриця Марія Федорівна взяла Харківський інститут під свою опіку. Це було в 1818 р.

Перебуваючи у званні правителя справами Товариства Благодіяння, Г. Ф. Квітка робив краєві послугу, котрої однієї достатньо було би для збереження пам'яті про нього. Одним із піклувань товариства було забезпечення виховання юнацтва з бідних родин...

Дітей чоловічої статі було записувано на утримання товариства, до пансіонів при губернській гімназії; для виховання ж дівиць ані в Харківській, ні в сусідніх губерніях не існувало ще тоді громадських навчальних закладів. Квітці належить перша думка про заснування такого закладу в Харкові; його ж дбайливості, трудам і жертвам, належить і втілення цієї думки. За його клопотом відкрито інститут, де мусили були отримувати виховання з кожного повіту Харківської губернії по дві дівиці шляхетного походження, із найбідніших родин, аби потім, у свою чергу, бути наставницями й учительками дочок заможних державців. Скоро туди були віддані й поміщицькі дочки, на їхньому власному утриманні і за рахунок казни імператриці Марії Федорівни.

Коли інститут, на подання Квітки, уже вибраного в 1817 р. предводителем дворянства харківського повіту, увійшов до числа казенних закладів, засновнику його доручено скласти «Раду» для управління інститутом. У січні 1818 р. Основ'яненко, за

С Ъ Д О З В О Л Е Н І Я Н А Ч А Л Ь С Т В А. 55

Во Вторникъ 25 Сентября 1834 года, на здѣшнемъ Театрѣ труппою г. Штейна представлено будетъ:

ШЕЛЬМЕНКО
ВОЛОСТНЫЙ ПИСАРЬ

Комедія въ трехъ дѣйствіяхъ.

Д ѣ й с т в у ю щ і я л и ц а:

Губернаторъ	- - - -	г. Лихапскій.
Порошковскій, Членъ Врачебной Управы	- -	г. Румянцовъ.
Секретарь	§ - - -	г. Копыловъ.
Чаркодуевъ, Повытчикъ	§ Рекрутскаго -	г. Зелинскій.
1й писецъ	§ Присутствія -	г. Пряженковскій.
2й писецъ	§ - - -	г. Маслениковъ.
Трофимычь, Волостный Голова	- -	г. Федоровъ.
Шельменко, волостный писарь	- - -	г. Жураховскій.
Никита, крестьянинъ	- - -	г. Рыбаковъ.
Степанида, мать его	- - - -	г-жа Пряженковская.
Бутылочкинъ, трактирщикъ	- - -	г. Дрейсихъ.
Софронъ, крестьянинъ	- - -	г. Чернухинъ.
Унтеръ офицеръ	- - - -	г. Епифановъ.

Солдаты, крестьяне и крестьянки.

Въ заключеніе спектакля данъ будетъ разнохарактерный дивертисманъ составленный изъ разныхъ танцовъ, плясокъ и пѣнія.

Ц Ѣ Н А М Ѣ С Т А М Ъ:

Ложа верхняя	- - -	16 руб.
Ложа нижняя	- - -	12 руб.
Креслы	- - -	4 ——
Партеръ	- - - -	2 — —
Галлерея	- - - -	1 ——

Начало въ 7 часовъ

Театральна афіша харківського міського театру І. Штейна, 25 вересня 1834 р.

виборами, призначений членом інститутської ради й перебував на цій посаді до травня 1821 р. У 1816 р. Основ'яненко створив «Кадриль» для зустрічі війська, що поверталося до Харкова з Парижа.

Пізніше, його ж зусиллями відкриті в Харкові: кадетський корпус, переведений потім до Полтави, та публічна бібліотека при університеті. Основ'яненко в деяких зі своїх невиданих листів, у 1839 р., із захватом згадує про цей час і про заслужений свій тріумф. Харківський інститут мав іще особливо добре значення для Квітки. Через інститут він дізнався про одну з найгідніших його класних дам, на якій невдовзі й одружився. Весіллю передувало найпристрасніше кохання. У 1818 р. з Петербурга приїхала до Харкова на місце класної дами одна з пепіньєрок єкатерининського інституту. Тоді Основ'яненкові було вже *під сорок років*. Через два роки по приїзді до Харкова, біля 1821 р., класна дама вийшла заміж за Основ'яненка та ощасливила його, за власними його словами, на все життя. Це була поважна Анна Григорівна, чиє ім'я так часто зустрічається у «присвятах повістей» її чоловіка, яка брала участь у всіх клопотах і трудах Квітки, плекала його життя, вислуховувала та виправляла його твори, дивилась на його літературну долю, як на всю власну, на його твори, як на щось надзвичайне, і коли не стало на світі її старого друга, вона кинула світ і «з нетерпінням чекала на хвилину, коли могла за ним зійти в могилу».

Анна Григорівна, у листах до П. А. Плетньова, 1839 р., між іншим, пише: «Я – Вульф, перша випущена в 1817 р. і на другий же рік із пепіньєрок відправлена, згідно з волею імператриці Марії Федорівни, до Харківського інституту, де, перебуваючи два роки, вийшла заміж за фундатора і члена сього ж закладу, нині відомого Грицька Основ'яненка... Ви справедливо сказали, що я щаслива, адже яке благо у світі може зрівнятися з тим неоціненним скарбом, що його я маю в моєму чоловікові-другові! О, як ви добре розгадали цю рідкісну душу! Вийшовши заміж, я не переставала мріяти про Петербург и часто просила мого чоловіка знайти якусь посаду і переїхати туди; але він, *люблячи свою батьківщину* і прив'язаним будучи до своїх рідних, ніяк на те не наважувався!»

Під час одруження, Квітка жив у своєї матері, в її домі на Єкатеринославській вулиці, неподалік від Холодної гори, навпроти Дмитріївської церкви. Інститут був тоді теж близько, зараз за церквою, і Основ'яненко зі служби простував до матері прямо через хвіртку інститутського саду. Його помешкання складалось із двох кімнат: великої, на три вікна, у двір, та маленької спальні на одне вікно, що виходило в сад.

Дім, де він жив, належав Кундиній. У цій квартирі три перші місяці він провів і одружений; туди йому носили, між іншим, від матері, що мешкала в сусідстві, у домі своєї дочки, чай, а обідав він із матір'ю. Мати Квітки була в числі директрис інституту. Основ'яненко під час обіду жартував, розповідав про інститут і пустух-інституток; він тоді носив темний сюртук із численними, дрібними вусами на талії, *чунарку*, як її звали.

III.

У домі дружини губернського прокурора Любовнікової, яку досі з повагою згадують колишні тоді харківські студенти, стали збиратися вечорами *для читання*. Ці перші «літературні вечори» збирали цвіт тодішнього харківського вченого й літературного світу, професорів, студентів та всяких дилетантів, – словом, усе розумне товариство маленького містечка, де було тоді якихось дванадцять тисяч мешканців. Тут

ХАРЬКОВЪ.

СЪ ДОЗВОЛЕНІЯ НАЧАЛЬСТВА.

Въ Четвергъ, 15 Октября 1836 года, труппою Г. Млотковскаго представлено будетъ:

ПО ЖЕЛАНІЮ ПУБЛИКИ,

СВАТАНЬЕ НА ГОНЧАРОВКѢ,

Малороссійская Опера въ 3-хъ дѣйствіяхъ, соч. Грицька Основьяненка, съ принадлежащими къ оной: Малороссійскими жъ танцами, музыка аранжирована дережоромъ Г. Евреиновымъ.

Дѣйствующіе:

Прокипъ Шкуратъ, обыватель изъ за Лопани - -	г. Микульскій.
Одарка, жена его - -	г-жа Пряженковская.
Ульяна, дочь ихъ - -	г-жа Млотковская.
Алексій, помѣщичій крестьянинъ	г. Бабанинъ.
Павло Кандзюба, обыватель изъ за Харькова - -	г. Бекманъ.
Стецько, сынъ его - -	г. Соленникъ.
Осипъ Скорикъ, отставный солдатъ - - -	г. Бобровъ.
Тымишъ, обыватель изъ Заиковки	г. Завадскій.
Наталка, § Подруги Ульяны	д-ца Сребрянская.
Гапка, §	д-ца Бородкина.
Приська, §	д-ца Емельянова.
Маруся, §	д-ца Калинская.
Мотря, §	д-ца Новицкая.
Горпына, §	д-ца Якубовская.
Грицько, § Парубки съ Основы	г. Павловъ.
Онысько, §	г. Новиковъ.
Гарасько, §	г. Корышный.
Мивыша, §	г. Клещовъ.
Петро, §	г. Волковъ.
Панасъ, §	г. Лазаревъ.

Дѣйствіе происходитъ въ городѣ Харьковѣ на Гончаровкѣ.

ЦѢНА МѢСТАМЪ:

Ложи	Бель-этажъ	16 Руб.
	Бенуаръ	12 —
Кресла	Первыхъ 2-хъ рядовъ	5 —
	в послѣднихъ рядовъ	4 —
	Партеръ	2 —
	Галлерея	1 —

Начало въ 7 часовъ.

Театральна афіша харківського міського театру Г. Млотковського, 15жовтня 1836 р.

став з'являтися, зі своїми малоросійськими анекдотами, грою на флейті та п'єсами для фортепіано, власного написання і Квітка.

Слідом за вечорами Любовнікової розпочали літературні читання у Гонорського, молодого ад'юнкта російської словесності. Основ'яненко, з'являючись тут, уже не сидів мовчки, а дозволяв собі міркувати про тодішню російську літературу. Читали, проте, тоді мало. Книги привозили до Харкова, до 1805 р., московські книгарі, на час ярмарків. Павловський, в 1818 р., видав: «Граматику малоросійського наріччя», де вмістив ціле оповідання українською, уривок з історії якогось малоросіянина. Мало не тоді ж залунали друком і перші звуки художньо-літературної української мови: то був відомий автор «Енеїди, перелицьованої навиворіт», Котляревський. У «перелицьованій Енеїді», писаній у 1798, 1808 и 1809 рр. та виданої цілком уже в 1842 р., панує чиста малоросійська мова «puritatis legitimae», якою згодом писав мало-хто з південно-руських письменників, не вилучаючи й Квітку, який писав на змішанім харківськім наріччі. Услід за «Енеїдою» Котляревський написав дві оперетки: «Наталка-Полтавка» та «Москаль-Чарівник», обидві видані тільки в 1838–1841 рр. Між Котляревським та збирачами української старовини з'являється одночасно з Основ'яненком Гулак-Артемовський, автор п'єс: «Твардовський», «Тюхтій і Чванько», «Солопій та Хівря, або горох при дорозі», та переклад із Горація, названого ним «Гараською»...

Українські твори не було де друкувати. Попри всі бажання відвідувачів вечорів у Любовнікової та Гонорського, видання власне харківського журналу довго не справджувалось. Нарешті, журнал – гордість маленького містечка – на початку 1816 р. вийшов і Основ'яненко в ньому, з перших же Нумерів, є прямо *одним із видавців*.

Журнал, що став виходити при харківській типографії, називався «Український Вісник». Він виходив у шістнадцяту долю аркуша, в 1816, 1817 і 1818 роках, і являє собою тепер для самих бібліоманів *бібліографічну рідкість*. Редакторами його були Філомафітський та Гонорський. Наприкінці четвертої та останньої частини цього журналу за перший рік, при відомі про видання його наступного року, на чолі з цими двома видавцями підписався й Основ'яненко справжнім своїм іменем: *Григорій Квітка*.

За редакцією Основ'яненка та двох видавців «Український вісник» зараз же став на тверду ногу.

Основ'яненко друкував тут, за підписом *Григорія Квітки*, звіти про благодійне товариство та про інститут і статті гумористичні, що справляли в Харкові фурор, під псевдонімом *Фалалея Повінухіна*. Та недовго раювали видавці на лаврах... У Харкові виник інший журнал – цілковита су противність до «Українського Вісника», журнал, під назвою «Харківський Демокрит, тисяча перший журнал», що його видавав Маслович. Видавці «Українського вісника», склавши зброю, самі стали до лав співробітників веселого «Демокрита» та його редактора. Між іншим, Основ'яненко з'явився тут із віршами, де скрізь стоїть повний його підпис *Григорій Квітка*. Ці вірші «Заклик до жінок» та вправні «Подвійні акровірші» цікаві тим паче, що їх писав майбутній веселий автор українських повістей і писав майже на сороковому році життя.

«Харківський Демокрит» згаснув з почину свого (у 1816 р.); «Український Вісник» припинив виходити на початку 1820 р. У проміжку цього часу виходили при тій самій університетській типографії (1817 по 1823 р.): «Харківські відомості, аркуші в чотирьох розділах». Це був різновид газети, де містилися внутрішні події, закордонні новини, суміш та оголошення. У 1824, 1825 і 1826 рр. виходив іще в Харкові, при університеті: «Український Журнал», видання О. Склабовського. Тут уже панувала сувора наука, у справжньому смислі цього слова. Основ'яненко тут участі не брав.

IV.

Одружившись, коли припинився «Український Вісник», Квітка переніс свої труди до «Вісника Європи», журналу, що його видавав у Москві Кочєновський. Тут він брав участь із 1820 по 1824 р., працюючи далі над друком гумористичних листів, під псевдонімом *Фалалєя Повінухіна* та під іншими псевдонімами; головною персоною, до якої зверталися ці листи, був *Лужницький Старець*.

У № 5-м «Вісника Європи», за березень, з'явився Основ'яненко зі статтею «Листи до Лужницького Старця», за підписом «Аверіян Допитливий, бувший без діла колезький протоколіст, що мав ходіння у позовних справах і в грошових карах». У 1822 р. у «Віснику Європи» «Листи до Лужницького Старця» зрештою з'являються просто вже з підписом Фалалєя Повінухіна. Тут, між іншим, балакучий автор описує свою долю з *Євдокією Григорівною*, в чиєму імені не можна не впізнати Анни Григорівни, а місто, де вони мешкають, називає *Хар*... Нарешті, у тому ж році, у «Віснику Європи» вміщено п'ять «Малоросійських анекдотів», перемішаних із малоросійськими фразами, анекдотів без підпису.

З тих пір починається нова ера в житті Основ'яненка, що спричинила появу його комедій та повістей близько 1830 р. У цей час Квітка здобуває літературну славу, що призводить до появи супроти нього на батьківщині низки пліток, які перейшли у віршовані пасквілі. Навіть засновник харківського університету Каразін, не втримався від написання на Квітку сатири, що розпочиналась словами:

Был монахом, был актером,
Был поэтом, был танцором!

Інший чотиривірш невідомого автора казав про таке:

Не надивлюся я, Создатель,
Какой у нас мудреный век;
Актер, поэт и заседатель –
Один и тот же человек!

Ці епіграми сильно діяли на Квітку, особливо у глухому провінційному оточенні.

У 1832 р. Квітка надрукував уперше під псевдонімом Основ'яненка повість «Харківська Ганнуся» – у «Телескопі», у перекладі російською мовою М. П. Поґодіна.

У 1827 р. він написав комедію «Приїжджий зі столиці, або шарварок у повітовому місті» (надруковану в 1840 р.). Ця комедія виявилась дуже близькою, зовні, до «Ревізора» Ґоґоля, що був опублікований раніше, але написаний пізніше за комедію Квітки. Я у свій час простежив цю схожість за рукописом Квітки, процензурованим московським цензором, відомим С. Т. Аксаковим, у 1828 р. Ознайомившись із «Ревізором» та знаючи близькість С. Т. Аксакова до Ґоґоля, Квітка невимовно збентежився. Дія у «Приїжджому зі столиці» Квітки відбувається, як і в «Ревізорі», у повітовому місті, у домі городничого, куди відразу переводять удаваного ревізора; останній, як і Хлєстаков, хлопчисько, який не закінчив навчання та ненадійний у службі. Інші особи – зовні – теж нагадують героїв «Ревізора» – суддя Спалкін, від слова *спати* та поштовий експедитор (Печаталкін), який, як і в Гоголя, наприкінці розв'язує всю п'єсу, і смотритель повітових училищ (Ученосвєтов), і приватний пристав (Шарін), що нагадує Держиморду, і, зрештою,

дві приємні дами, сестра городничого Трусілкіна, та племінниця його, котрі також закохуються в «красунчика ревізора». Тут також уся веремія відбувається від темного и плутаного повідомлення з губернського міста; чиновники також відрекомендовуються ревізорові, і той у них позичає гроші, від 27 крб. 80 к. ас. до 500 крб. ас., суми, взятої у городничого. Тут так само, як і в Гоголя, дами просторікують про *храм краси* і про те, *як журно зі столиці смаку бути закиненому в таку усамітнену далечінь!* Нарешті, при розв'язці, також відбувається німа сцена, причому всіх, ніби громом, вражають слова приватного пристава про нового, справжнього, як видно, ревізора: *От бумага від губернатора, із жандармом надіслана!*

Хоча покійний С. Т. Аксаков, на моє питання, писав мені, що «Ревізор» не міг бути створений під впливом комедії Квітки, оскільки Ґоґоль писав його, не знаючи про існування «Приїжджого», – але не можна не дійти думки, що зовнішній план, рамки «Ревізора» могли бути подані Гоголеві його другом, С. Т. Аксаковим, котрий, як цензор, прочитав п'єсу Квітки ще 1828 р. Це не зменшує чималої вартості «Ревізора».

Із 1817 р. Квітку було обрано у дворянські предводителі харківського повіту і пробув у цьому званні чотири триріччя, до 1829 р. Тоді ж він написав іншу комедію «Дворянські вибори», відтак «Шельменко – волосний писар», що мала на Україні колосальний успіх. У 1832 р. Квітку було обрано совісним суддею у Харкові і пробував на цій посаді дев'ять років, до 1840 р.

У 1834 р. з'явились два томи відомих «*Малоросійських повістей, розказаних Грицьком Основ'яненком*». Успіх цих повістей переважив очікування видавців та одразу убезпечив у Росії знаменитість українського письменника. Петербурзькі та московські журнали стали наперебій шукати його співпраці. Жуковський, мимоїздом через Харків, відшукав Основ'яненка, додав духу йому та радив – писати й писати більше, добираючи сюжетів із місцевого українського життя, і привіз переклад декількох його повістей у подарунок «Сучасникові», що його видавав тоді П. А. Плетньов. Із приводу цього зачалося в Основ'яненка розлоге листування з Плетньовим, що тривало до смерті Квітки (до 1843 р.). Основ'яненко надрукував у «Сучасникові» низку повістей, уривків із романів, оповідань, нарисів та спогадів і переклади російською майже всіх своїх малоросійських повістей. Із 1839 р. він співпрацював із «Вітчизняними Записками», де надрукував половину відомого свого (і найкращого) роману «Пан Халявський» та історичну монографію «Головатий», «Перекази про Гаркушу», «Татарські набіги на Харків», «Дванадцятий рік у провінції» і т. ін.

V.

У 1840 р. Квітку було обрано головою Харківської палати карного суду; на третьому році виконання цієї останньої посади він помер.

Останні роки життя Квітка провів у тому ж тихому, сімейному гурті, де його, як дитину, доглядала Анна Григорівна. Це була безперечно розумна, освічена, хоча й негарна жінка, нетовариська із чужими та вдачею сувора пуританка. Вирядивши вранці чоловіка на службу, вона штивно одягалась і в самоті основ'янської хатки чекала його на обід. Основ'яненко любив попоїсти, особливо своїх національних страв, кислих пирогів, галушок, млинців, вареників. Господарювати він не любив. По обіді зазвичай рушав до свого кабінету, і тоді наставали для нього найкращі години в житті. Він писав, не стурбований ніким, писав своїм рідним, українським наріччям, або хоча й по-російському – але про свою рідну, дорогу, нічим незамінну Україну...

№ 9/1

11а

123

22. ноября, 41. Основа.

Будьте з Пилипівкою здорові, мій любезний паночку! Спасибі Вам за Ваше письмо и усяку добру мову написану там. Читав я у Лит. газеті, що Ваша дівчина, що через тиждень ворожилась у циганки, придалась, та и зрадовався, бо читав и нарадовався. Спасибі Вам, що не дивитесь у вічи от-тим турнятам, кацапам, що не вмівши нашої мови и не розібравши у ней нічого, кричать мов звідтіль у шабаш: „Што, да што эта наверняканье? Мы не понимаемъ-ста ничаво." Спасибі, що плюєте на се, та не перестаєте писать. Пишіть, пишіть; нехай Вам Господь поможе. Велике спасибі чую, коли пришлете хоч подивитись, а вже не стерплю, прочитаю. Та де ж Ваші білети? Пишете, що послали есте, та й нема. Чухніть, нехай їх до нас. Може там який небудь десяток збудемо. Аж тричі спасибі попереду кажу за обіцянку, намалювати мою Сотниківну; а як змилуєтесь, та пришлете, то ще дужче дякувати буду за добру Вашу память и дивлячись и любуючись на неї, буду завсегди дякувати Вам.

А ось тепер є пильнеє діло до Вас. Гляньте ж зробіть по нашому, а не по кацаповському: скажіть: „добре" та й зробіть хутенько. Знайшовся и в нас паренъ друзяка, до діла цупкий, та й хоче збити збірників, на панському „альманахъ" и

1841 р. листопада 22. – лист Г. Ф. Квітки-Основ'яненка до Т. Г. Шевченка з подякою за чудову українську мову в його творах та листах, а також

дав ему имення „Молодик" и хоче назбирати усяких штучок и по московскому и по нашому написаних. Московськи штучки и вирши є преотличные-съ, а зъ правдою, уси перших писачок, уси шлють ёму; тепер нашихъ ще трошки. Будьте ласкави, пришлить ёму яку думу Вашу, або видорвить вид готового чого якый шматочок, та й пришлить на мое имья, ажъ у самисинький Харкив. Велике Вам спасыби скаже!

Об сим попросить вид мене и вид усих любящих читати усе доброе, нашого Евгенія Павловича Гребенку; нехай и вин яку приказку наскаже. Не будете жалковати, у чесний кумпании, та з добрыми людьми будете. Та коли б хутенько, бо вже скоро виддаватиме у ценсуру.

Зробыте милость и ще скажить пану Гребинци, що ёго билеты не дуже повзуть з рук. Тилки скажешь кому, то зараз и видповидь: знаемо ми сю; се передрукованая. А це ихъ история руського народу? а це пьять, десять?" Той кажешь: та ни, батечки! се вже не ...... се добра, чесна, правдива думка, не збреше. Так ни. Подай книжку, озьму и гроши знесу. От яки спиваюць. То коли Х... и каже Краи надрукить своимъ Богданомъ, то нехай пришле; зараз збуемо. — А ласнишого нема за овси.

Покланявся Вам пан Артемовский. Ёму казав що Вы писали про него, а вин сказав: — Ни, я тилки прочитав его Кобзаря, та й знаю, яку вин мае душу и яке серце в нёго и знаю ёго думки. От так вин казав.

А пан Корсун трохи сам не писав до вас. От и усе. Бувайте здорови и не перестовайте любити и не забувайте щиро Вам прихильного

Григор. Квитка

з пропозицією надсилати свої твори до нового альманаха «Молодик» та ін. (ЦДІАК. – Ф. 2221, оп. 1, од. зб. 274. – Арк.1–1зв.).

29 Апреля, 42. Основа?

11/ 11б 122

Милостивый и добрій мій паночку, Тарасъ Григоричъ.
Ну, вже так, що порадували Ви нас своими гайда-
маками! Я ж кажу: читаешь, та й облизуешся.
Якъ разъ къ великодню прислали Ви намъ сюю пи-
санку; а я зараз и розислав по рукахъ. Панъ Арте-
мовський, аж підскакує, та хвалить. Якъ такого
добра не хвалити? — Пишите ж, паночку, у всю руку;
напишите намъ ще таке; дайте видпохнути
видъ московськихъ брехенъ, що читаешь — читаешь
та або заснешь гарненько, або на живот заболить,
а на [illegible] пице оскома, що три дни не хочется
дивитися на книжку. — Артемовський самъ
хоч[illegible] [illegible]исавъ — и не збреше, напише,
[illegible]реуна, писля чого не ба-
[illegible]жидовим, не зга-
[illegible]
дуйся писля такого добра.

Білеты Ваши усі цили, лежать у мене, нихто
не взявъ ни одного, кажуть: нехай книжки прише-
лють. Висова Москва провчила: грошики з писей,
а книжки — овва! Записалося у мене чужих
зъ пятнадцять, що певно дадуть гроши; пришли ще
десяточокъ зо-два, то гроши зараз и вышлю
Вамъ, певно вышлю. Такъ и про Богдана
Е. П. Гребинка кажуть, давай, кажуть, книжки, беру
и гроши. — А це якъ? Вже я писавъ-писавъ

1842 р. квітня 29. – Лист Г. Ф. КвіткиКвітки-Основ'яненка до Т. Г. Шевченка з подякою за одержаний від нього до Великодня твір

до нёго, знай мовчить, такъ я й годи сказавъ. Може
сердится за що? — А що бъ ёго Богъ любивъ! — або
нехай Богъ боронить, обмоскалився, у ихъ віру вступивъ.
А спитайте ёго відъ мене, коли побачете, що
вінъ дума?

Пославъ би я, батечку, Вамъ и десять своихъ
книжочокъ, такъ немаихъ у мене. Усі у москалівъ:
ни грошей, ни книжочокъ не бачу. Обдурили
добре! Коли хочете, то оцѣ писульки; по ній
дадуть Вамъ.

Пишите жъ, пишите ще, подивайтесь такихъ
у нихъ тамъ москаликовъ, та й відпишіте,
пишіте до мене: я Вамъ грошики вишлю.
Та не гнівайтеся щиро Вас кохающій С...

...Тса...

[illegible] прочиталъ Свекня на Гончарівці и
ми обое з жінкою ходили очень. Чудесна
штука.

Уклоненію Вашу пусе щирее пошу-
шаи якъ треба. Буде у молодику, на-
шему Атаманаси.

«Гайдамаки», про труднощі розповсюдження твору в Україні і в Москві і про допомогу в цьому Гулака-Артемовського та Є. П. Гребінки. (ЦДІАК. – Ф. 2221, оп. 1, од. зб. 275. – Арк. 1–2).

Свої твори він звичайно передусім прочитував своїй дружині, довіряючи їй безоглядно у всьому, навіть у своїх літературних справах.

До Квітки зрідка заїздили міські гості, приїжджі зі столиці. Його особливо потішило знайомство з молодим тоді письменником, теж українцем, Гребінкою.

У місті він дружби ні з ким не провадив. Читання столичних книг і газет було йому замість живих людей. Тяжкотілий, він не любив руху й мало гуляв. Їдучи на службу, він

Г. Ф. Квітка-Основ'яненко, рисунок П. Башилова, 1840-і рр.

зазвичай гомонів зі старим візником *Лук'яном*, від котрого запозичав сюжети більшості своїх оповідань.

Основ'яненко пристрасно любив дітей, любив їм розповідати казки, приставав до їхніх забав та був кумиром дітей. Від черенцтва ж зосталась у ньому любов до церкви, духовна вченість, через що він любив бувати в товаристві духовних, сам співав на криласі та керував сільським хором свого брата. Відсутність власних дітей накидало смутний відтінок на тихе подружнє життя сумирних та усамітнених «Філемона і Бавкіди».

Покійний Поґодін казав мені, що Ґоґоль переніс деякі їхні риси у своїх «Старосвітських поміщиків», чуючи про Квіток під час своїх проїздів через Харків – а хто тоді не знав не тільки в Харкові, але й у рідній Гоголя Полтаві про славного, гучного на Україні автора «Марусі», «Пана Халявського» й «Шельменка, волосного писаря».

Основ'яненко усе життя далі Харкова та його околиць нічого не бачив. У ранньому дитинстві його возили чомусь до Москви; цього він сам не пам'ятав.

Зустріч із Гребінкою відбулась так. Гребінка, проїздом через Харків, найняв візника та велів йому його везти в Основу. Плентаючи невилазним піском, він забалакався з візником і був зачарований тим, що візник був знайомий не тільки з Квіткою, але і з творами останнього.

Під вікном будиночка, де жив Основ'яненко, Гребінка побачив дідка за книгою і запитав:

– А чи вдома пан Основ'яненко?

– А чи не Гребіночка? – спитав уриваним голосом з вікна Квітка, пізнавши Гребінку за портретом.

Із тої пори Гребінка став ревним повіреним Квітки в його літературних справах у Петербурзі, у 1841 р. вийшов великий роман Квітки «Ходіння Столбікова». Незабаром дехто Фішер задумав у Петербурзі видання «Повного зібрання творів Основ'яненка». Це видання зупинилося й принесло старому авторові самі прикрості. Квітка розраховував із перших прибутків від видання зробити дружині сюрприз: виписати їй із Петербурга нову лисячу, вкриту оксамитом, шубу. Сюрприз розвіявся мильною булькою, і Квітка потім сам гірко кпив над своєю спробою – продати шкуру з невбитого ведмедя.

Жалі все геть та й геть згромаджувались у старечій душі. Довколишнє місцеве товариство з недовір'ям і навіть із ненавистю дивилося на письменника-земляка, чиїми творами наповнювались журнали. Кожен пізнавав себе в його кумедних нарисах. А тут підняв війну проти Квітки знаний тодішній критик, ненависник української літератури, польський письменник барон Брамбеус (Сенковський). Його ущипливі вибрики проти українського «жарту» (гумору) Основ'яненка мали вплив на пізніші відгуки російської критики. Остання справедливо колінкувала перед генієм Гоголя, але несправедливо ігнорувала поетичний, скромний хист його земляка Квітки. Знаному професорові петербурзького університету, академіку Ізм. Ів. Срезнєвському, шанувальники Квітки зобов'язані тим, що І. І. Срезнєвський, коли перейшов із харківського університету до петербурзького, першим підняв голос із кафедри за Основ'яненка і першим указав на його безсумнівний, чималий хист і на виховний, для цілого покоління південно-руських сучасників Квітки, вплив його творів.

У 1842 р. за рік до смерті, Квітка, видав чудову брошуру українською «Листи до ласкавих земляків», написав малоросійською мовою «Коротку священну історію» та «Короткий (для простолюду) збірник карних законів».

До моральних жалів невдовзі приєдналась серйозна хвороба. Г. Ф. Квітка застудився, дістав запалення легенів і 8-го серпня 1843 р. помер на руках коханої

Могила Г. Ф. Квітки-Основ'яненка у Харкові.

дружини, в Харкові, в домі Краснокутського, за Лопанню, на базарі навпроти церкви Благовіщення та нинішньої харківської 2-ї гімназії.

Основ'яненко жив *шістдесят чотири роки* без трьох місяців. Через дев'ять років після нього померла його дружина, Анна Григорівна (31-го січня 1852 р.). Обидва вони поховані в Харкові, на цвинтарі Холодної гори, під якою нині розташована станція трьох, залізниць, які тут сходяться. Могила Г. Ф. Квітки стоїть над кручею, звідки видно ввесь Харків. На його могилі стоїть білий мармуровий пам'ятник. Через два роки після смерті Квітки, Копенгагенське товариство північних антикварів надіслало на його ім'я диплом, не відаючи, що Квітки давно немає на світі.

Найвідомішими та вважаються найулюбленішими в Україні з-поміж числа творів Квітки його повести: «Салдацький патрет», «Маруся», «Божі діти», «Конотопська відьма», «Козир Дівка», «Харківська Ганнуся», «Мертвецький Великдень (Пасха)», «Перекотиполе», «Сердешна Оксана», «Подбрежач» і «Щира любов»; роман «Пан Халявський»; комедії «Сватання на Гончарівці» та «Шельменко – волосний писар». Його історичні монографії також мають чималу вартість. Сюди належать: «Заснування Слобідських полків», «Головатий», «Про Харків та повітові міста Харківської губернії», «Українці», «Історія театру в Харкові», «Перекази про Гаркушу», «Татарські набіги», «Дванадцятий рік у провінції» та ін.

Коло шанувальників Г. Ф. Квітки, святкуючи в 1878 р., в Харкові, пам'ять про сторіччя від дня його народження, взялося за видання повної збірки його творів та зібрало передплатою суму, необхідну для влаштування Квітчиної школи, у пам'ять про найулюбленішого та найдостойнішого з українських письменників.

Григорій Данилевський
1855 р.

Писання Г. Ф. Квітки-Основ'яненка[1]

А. Друковані твори

І. Хронологічний покажчик друкованих творів Г. Квітки й перекладів його українських повістей іншими мовами (із зазначенням відомих рукописів, цензорських примірників та рецензій)[2].

1812 р.

1) Из Харькова (письмо к издателю). Григорій Квітка. 10 декабря 1811 года.

«Вестник Европы», 1812 г., ч. LXI, январь, №1, стор. 62–63 [Повідомлення про заснування «Харьковского Общества Благотворения» і прохання вмістити оголошення про це].

2) Объявление о предполагаемом в Слободско-Украинской Губернии Обществе Благотворения.

Ibid., стор. 63–66.

[Без підпису, але складено напевне Г. Квіткою, що був у Т-ві за керуючого справами].

1815 р.

3) Харьковское Общество Благотворения.

«Сын Отечества», 1815 г., ч. XXIII, № 30, стор. 133–145. [Ознайомлення із статутом Т-ва]. [Без підпису. Тихонравов приписував Г. Квітці див. Г. Данилевского «Укр. Ст.» ст. 276. Подібна стаття видрукована за повним підписом Г. Квітки в «Укр. В.» за 1816 р. Див. № 12].

4) Продолжение известий от Харьковского Общества Благотворения.

Ibid., ч. XXV, № 43, стор. 200.

[Без підпису. Посада керуючого справами в Т-ві, попередні й наступні замітки про цей предмет найбільше підтверджують належність Г. Квітці цієї замітки].

5) Отчёт Совета Харьковского Общества Благотворения за 4-й год. Подлинной подписан членами Совета верно. Правитель дел Общества Григорий Квитка».

Ibid., ч. XXVI, № 49, стор. 121–146.

6) Прибавление [до попереднього звіту]. Список воспитанников Харьковского Общества Благотворения, получивших награды. «Верно. Правитель Общества Григорий Квитка».

Ibid., стор. 146-147.

7) Продолжение известий от Харьковского Общества Благотворения.

Ibid., ч. XXVI, № 52, стор. 281–283.

[Див. прим. До № 4].

1816 р.

8) О подписке на новый журнал. Разумник Гонорский, Евграф Филомафитский, Григорий Квитка.

[1] Тарнавський В. Г. Ф. Квітка-Основ'яненко. Бібліографічна розвідка – К., 1929. – С. 3–27.

[2] Надруковані при житті Г. Ф. Квітки.

«Вестник Европы», ч. LXXXV, № 1, январь. Стор. 77–80.

[Повідомлення про видання журналу «Украинский вестник» в 1816 р., про його мету, розподіл матеріалів, тощо].

9) О подписке на новый журнал. Разумник Гонорский, Евграф Филомафитский, Григорий Квитка.

«Сын Отечества», ч. XXVII, январь, № 1, стор. 46-48.

[Те саме].

10) От издателей. Григорий Квитка, Разумник Гонорский, Евграф Филомафитский.

«Украинский вестник», ч. 1, январь, стор. 3–6.

[Те саме].

11) Живописная проза. Издатели.

Ibid., стор. 38–40.

[Стаття про прозу]. [Можна припускати, що й Квітка, будучи протягом 1816 року за одного з видавців «Укр. В.», брав участь у складенні цієї статті, або поділяв її думки. Теж можна сказати й про наступні замітки й примітки від видавців, друковані протягом 1816 року].

12) Харьковское Общество Благотворения. Григорий Квитка.

Ibid., стор. 94–101.

[Див. № 3].

13) Известия от Совета Харьковского Общества Благотворения.

Ibid., стор. 129–130.

[Про подарунок на користь Інституту. Без підпису]. [Належність Квітці цієї та наступних статей, відчитів і звісток від Харк. Т-ва Доброчинності можна довести: 1) тим, що він подавав статті про цей предмет і за власним прізвищем, 2) яко керуючому справами Т-ва йому найлегше це було робити, 3) в листі до видавців Гонорського та Філомафітського (див. «Укр. В», 1817 р. ч. 5, янв., стор. 128-130) він дякує за обробку його статей про Т-во Доброчинності і не відмовляється їх подавати й надалі].

14) Письмо к издателям. Фалалей Повинухин. 15 января 1816 года.

Ibid., 130–136.

[Фейлетон].

15) Воззвание к женщинам. Г. Квитка.

«Харьковский Демокрит». Тысяча первый журнал, издаваемый Василием Масловичем. («Все в ежемесячны пустилися изданья. И словом, вижу я в стране родной – журналов тысячу, а книги ни одной! Харьков 1816). Январь, отд. III, стор. 59–61. (Смесь).

[Див. № 235]. [Вірш].

16) Примечание издателей [к «Речи произнесенной в первом собрании Харьковского Библейского Общества одним из вице-президентов оного г. Предводителем губернского Слободско-Украинского дворянства А.Ф. Квиткою»].

«Украинский вестник», ч. 1, февраль, стор. 238.

[Співчуття патріотично-релігійній промові]. [Див. анотацію до № 11].

17) Харьковское общество Благотворения.

[Продовження статті. Початок див. № 12].

18) Письмо к издателям. Фалалей Повинухин. Февраля 3 дня 1816 г. Село... очень известно, и потому не скажу.

Ibid., стор. 255–262.

[Фейлетон].

19) Не хочу. Г. Квитка.

«Харьковский Демокрит», февраль, отд. III, (Смесь). Стор. 112–114.

[Вірш]. [Див. відповідь на це № 65]. [Див. передрук №№ 64, 236].

20) Харьковское Общество Благотворения. Григорий Квитка.

«Украинский вестник» ч. 1, март, стор. 358–371.

[Див. №№ 12 и 17].

21) Каламбур (..........).

«Харьковский Демокрит», март, отд. III, (смесь), стор. 64.

[Див. № 85]. [Вірш].

22) Примечание издателей [до статті І. Вернета «Воспоминание о Новгород-Северском»].

«Украинский Вестник», ч. II, апрель, стор. 52–53.

[Див. прим. До № 11].

23) Харьковское Общество Благотворения.

Ibid., «Харьковские записки», стор. 108–115.

[Без підпису. Належність Квітці доводить зауваження: «продолжение впредь», що його знаходимо коло статті з таким же заголовком, вміщеної за березень 1816 року. Крім того, див. наші міркування до № 13].

24) Письмо к издателям. Фалурден Повинухин. 15 апреля 1816 года. С будущей кружевной фабрики.

Ibid., стор. 133–142.

[Фейлетон].

25) Эпитафии. Мне. Г. К.

«Харьковский Демокрит», апрель. Отд. I, стор. 85–86.

26) *Двойные акростихи.* Г. Квитка.

Ibid., отд. III, (Смесь), стор. 118-119.

[Див. № 237]. [Вірші – акростихи на імена: «Марія», «Ліза», «Паша», «Софья» і «Надя»].

27) Харьковское Общество Благотворения.

«Украинский вестник», ч. II, «Харьковские записки». Май, стор. 221–234.

[Без підпису]. [Див. прим. До №№23, 13].

28) Те саме.

Ibidem. Июнь, стор. 356–358.

[Без підпису]. [Див. прим до №№ 23, 13].

29) Мысли и замечания. Г. К.

Ibid., ч. III. Детское чтение. Стор. 53–54.

[Міркування про щастя, про гроші].

30) От издателей.

Ibid., стор. 119–120.

[Повідомлення про видання «Укр. В»].

31) Объявление.

«Сын отечества», ч. XXXI, август, № 31, Смесь, стор. 215–216.

[Без підпису]. [Оголошення від Ради Товариства Благочинності про збирання пожертов на приміщення для «института для образования беднейших благородных девиц»].

32) Харьковское Общество Благотворения.

«Украинский вестник», ч. 3, август, стор. 219–223.

[Без підпису]. [Див. прим. До №№ 23 и 13].

33) Письмо к издателям. Фалурден Повинухин.
Ibid., стор. 224–236.
[Фейлетон].
34) Акростишие в день тезоименитства Его Благородия Фалалея Феодуловича Повинухина.
Ibid., стор. 235–236.
[Без підпису, але вміщений у квітчаному фейлетоні, див. № 33].
35) Примечание издателей [до «Отрывков из писем о Малороссии» А. Левшина].
Ibid., сентябрь, стор. 307.
[Див. прим. До № 11].
36) Харьковское Общество Благотворения.
Ibid., стор. 353–357.
[Без підпису]. [Див. прим. До №№ 23 и 13].
37) Отчёт Совета Харьковского Общества Благотворения за V год.
Ibid., ч. 4, октябрь, стор. 101–112.
[Див. закінчення в № 38]. [Без підпису]. [Див. прим. До № 13]. [Див. те саме до № 43].
38) Те саме
Ibid., ноябрь, стор. 232–247.
[Те саме].
39) Письмо к издателям. Фалалей Повинухин. Тула. 12 октября 1816 года.
Ibid., стор. 250–263.
40) Объявление. Разумник Гонорский. Е. Филомафитский. Григорий Квитка.
Ibid., стор. 263–264.
[Про видання «Украинского вестника» в 1817 г.].
41) О подписке на «Украинский вестник» на 1817 год. [Підписи ті самі].
«Вестник Европы», ч. XC, ноябрь, № 21, стор. 77-79.
42) Те саме.
«Сын Отечества», ч. XXXIV, ноябрь , № 46, стор. 37–38.
43) Отчёт Совета Харьковского Общества Благотворения за пятый год.
«Сын Отечества», ч. XXXIV, № 52, стор. 245–271.
[Див. те саме № 37].
44) Харьковское Общество Благотворения.
«Украинский Вестник», ч. 4, декабрь, стор. 368–370.
[Без підпису]. [Див. прим. до №№ 23 и 13].
45) О подписке на «Украинский Вестник» 1817 г. [Підписи трьох видавців].
Ibid., стор. 399-400.
[Див. №№ 40-42].

1817 р.

46) Приключение на іменинах. – А. Кяхта, 30 ноября 1816 года.
«Украинский Вестник», ч. 5, январь стор. 102–104.
[Вірш].
47) Общество Благотворения.
Ibidem, III отд. «Харьковские записки», стор. 105–108.
[Без підпису]. [Чергова замітка про доброчинність].

48) К нынешним издателям «Украинского Вестника». Григорий Квитка. 23 декабря 1816 года.

Ibid., стор. 128–130.

[Лист з заявою про вихід зі складу видавців. Див. прим. До № 13].

49) Общество Благотворения.

Ibid., март, стор. 351–358.

[Без підпису]. [Звіт про працю Харк. Т-ва].

50) Те саме.

Ibid., ч. 6, май, «Харьковские записки», (отд. III), стор. 244–251.

[Без підпису].

51) Отчёт Совета Харьковского Общества Благотворения за 1817 год.

Ibid., ч. 7, сентябрь, стор. 335–350.

[Без підпису].

52) Те саме.

Ibid., ч. 8, октябрь, стор. 94–103.

[Продовження]. [Без підпису].

53) Письмо к издателям. Ф. Повинухин. Июля 4-го 1817 года. Епифанский уезд.

Ibid., стор. 121–127.

54) *Отчёт Совета Харьковского Общества Благотворения за 1817 год.*

Ibid., стор. 208–220.

[Без підпису]. [Закінчення].

55) *Прибавление к «Отчету».*

Ibid., стор. 341–350.

56) *Отчет Совета Харьковского Общества Благотворенияза 1817 г.*

Ibidem., стор. 341–350.

[Без підпису]. [Закінчення].

57) [Звіти, замітки, оголошення про «Харьковское Общество Благотворения» и «Харьковский Институт благородных девиц», писані російською мовою].

«Харьковские известия» за 1817 год.

1818 р.

58) *Мысли в день моего рождения.*

«Украинский вестник», ч. 9, март, стор. 322–327.

[Вірш]. [На стор. 322 примітка Г. Квітки; на стор. 323 прим. видавців].

59) Общество Благотворения.

Ibid., стор. 328–341. (Отд. «Харьковские записки»).

[Листи Г. Віламова до Г. Квітки в справі Інституту з коментаріями Г. Квітки. Див. №№ 1-3].

60) Общество Благотворения.

Ibid., ч. 10, май, отд. «Харьковские записки», стор. 222–230.

[Про відокремлення Інституту шляхтянок від Т-ва Доброчинності на підставі актів цариці Марії від 22.IV.1818 р. і 31.III.1818 р.].

61) *Письмо к издателям.* Григорий Квитка.

Ibid., ч. 11, июль, стор. 105–107.

[В справі Інституту].

62) *Уведомление.* Григорий Квитка.

Ibid., стор. 144.

[У справі пожертви на користь Інституту].

63) *Харьковский Институт Благородных девиц.*

Ibid., прибавление к 8 кн. (Авг.), стор. 270–274.

[Наводяться накази цариці Марії від 13.VII.1818 р. З коментарями Гр. Квітки].

64) *Песенка или полубыль.* Г.-а.

Ibid., сентябрь, стор. 360–362.

[Див. відповідь: III, № 1195]. [Див. відповідь на відповідь № 65]. [Див. те саме № 19].

65) *Ответ на ответ.*

Ibid., стор. 364–365.

[Див. № 64]. [Див. відповідь III, № 1195]. [Вірш].

66) *Харьковский Институт Благородных девиц.*

Ibidem., стор. 366–368.

[Наказ цариці Марії від 13.VIII.1818 р. З коментаріями Г. Квітки].

67) *Письмо к издателям. Григорий Квитка.*

Ibid., ч. 12, октябрь, стор. 105–110.

[У справах Інституту].

68) [Звіти, замітки оголошення про «Харьковское Общество Благотворения» і «Институт Благородных девиц», писані російською мовою].

«Харьковские известия» за 1818 г.

[Див. прим. До № 57].

1819 р.

69) *Письмо к издателю.* Григорий Квитка.

«Укр. В.», ч. 13, январь, «Харьковские записки», стор. 103.

[Лист у справі відчутності І-ту].

70) *Ведомость о приходе и расходе денег по Харьковскому Институту Благородных девиц за 1818 год.*

Ibid., стор. 104–107.

71) *Общество Благотворения.*

Ibid., март, стор. 363–367.

72) *Институт Благородных девиц.*

Ibid., ч. 14, июнь, стор. 365–374.

[Звіт та умови прийому].

73) *Те саме.*

Ibid., ч. 15, июль, стор. 82–92.

74) *Харьковский Институт Благородных девиц.* «Верно. Григорий Квитка».

Ibid., ч. 16, октябрь, стор. 350–351.

75) *Институт Благородных девиц.*

Ibid., ч. 16, октябрь, стор. 95–98.

[Кілька повідомлень про працю].

76) *Письмо к издателю.* Григорий Квитка.

Ibid., стор. 109–110.

[Повідомлення про благодійний вчинок].

77) [Звіти, замітки, оголошення про «Харьковский Институт Благородных девиц», писані російською мовою].

«Харьковские известия» за 1819 год.

[Див. прим. До № 57].

1820 р.

78) *Те саме.*

«Харьковские известия» за 1820 г.

[Див. прим. До № 57].

1821 р.

79) Те саме.

«Харьковские известия» за 1821 г.

[Див. прим. до № 57].

1822 р.

80) *Письмо к Лужницкому старцу.* Фалалей Повинухин.

«Вестник Европы» № 4, февраль, смесь, стор. 301.

[Фейлетон].

81) *Письмо к Лужницкому старцу.* Фалалей Повинухин. Апреля 7-го дня 1822. Фалалеевка.

Ibid.,№ 7, апрель, стор. 232–235.

82) *Письмо к Лужницкому старцу.* Фалалей Повинухин. 15 мая. Фалалеевка.

Ibid.,№ 9, 10, май, смесь, стор. 141–145.

83) *Малороссийские анекдоты.*

Ibid., ноябрь, № 21, смесь, стор. 61–65.

[П'ять історично-побутових анекдотів мішаною мовою]. [Без підпису]. [На стор. 61 примітка редактора Каченовського]. [М. Баженов за Данилевським приписує анекдоти Квітці (стор. 5); В. Каллаш наводячи текст анекдотів в «Киевской старине» 1900 року (Див. № 348) не згадує за автора; Трубіцин Н. подаючи бібліографічні матеріали про народну поезію в періодичних виданнях першої третини XIXстоліття приписує анекдоти Квітці (Див. Трубицын Н. О народной поэзии в общественном и народном обходе первой трети XIXвека. СПб, 1912, стор. 105)].

84) *Ещё малороссийские анекдоты.*

Ibid., № 22, ноябрь, смесь, стор. 157–162.

[Два побутових анекдота без підпису]. [Див. прим. До № 83].

1828 р.

85) *Каламбур.* Квитка.

Опыт русской анфологии или избранные эпиграммы, мадригалы, эпитафии, надписи, апологи и некоторые другие мелкие стихотворения. Собрано Михаилом Яковлевым. Издано Иваном Слёниным. СПб. 1828. Стор. 70.

[Див. № 21].

1829 р.

86) *Дворянские выборы.* Комедия в трёх действиях. Москва. Тип. П. Кузнецова, 1829 г. (19×11) II+197 стор. [Ценз. дозвіл: «Москва. 1828 августа 2 дня. В должности председателя Московского Цензурного Комитета Сергей Аксаков»].

[Рец. +[Н. Полевой] «Московский телеграф», 1829, ч. 26, стор. 93–95].

[Примітка видавця Райча до уривку з комедії «Дворянські вибори», ч. 2. «Галатея», 1829, ч. X, № 50, стор. 205].

[Дворянские выборы. Комедия в трёх действиях. Рукописний цензурний примірник, писаний не Квітчиною рукою. Ценз. дозвіл до вистави «15 января 1829 года». Поруч – заборона: «Москва. Запретить. 1829». (22*18). 230 стор. Зберігається в Ленінгр. Центр. Бібл. драми за № 35393].

87) *Турецкая Шаль или так водится.* Комедия в трёх действиях. Москва. Тип. П. Кузнецова. 1829. (18×11). 128 стор. 3 руб.

[Рец. – «Московский телеграф» 1829, ч. 29, № 19, (октябрь), стор. 367-368 (передрук в «Україні» 1926 р. кн.. 1, стор. 65–66: в статті І. Айзенштока «Невідома комедія Г. Ф. Квітки»].

88) *Дворянские выборы часть вторая, или Выбор исправника*. Действия 2-го явление 7-е и 8-е.

«Галатея». Журнал литературы, новостей и мод издаваемый Раичем. Москва. Ч. X, 1829 г. № 50, стор. 205–224.

[На стор. 205 – примітка видавця: оповіщення про друкування комедії «Дворянские выборы часть вторая» і прихильна оцінка першої частини цієї комедії.

1830 р.

89) *Дворянские выборы часть вторая, или выборы Исправника.* Действие 1-ое.

«Московский вестник». Журнал издаваемый М. Погодиным. Москва. 1830, ч. 1, стор. 239-279.

[На стор 239 – примітка видавця: захист натуральності комедії. (Та ж примітка передрукована в книзі Н. Барсукова «Жизнь и труды М. Погодина» книга 3-я. СПб. 1890. Стор. 87].

90) *Дворянские выборы часть вторая, или выборы Исправника.* Комедия в четырёх действиях в прозе. Москва. В тип. Н. Степанова при Императорском театре. 1830. 8(21×13), 196 стор. 6 руб.

1. Рец. + [Н. Полевой]. «Московский Телеграф» часть 36, Ноябрь, стор. 82–85.
2. Рец. – [И. В. Киреевский]. «Обозрение русской словесности за 1830 год». «Денница». Альманах на 1831 год, изданный М. Максимовичем. Москва. (13×10) стор. X, XI. (Те саме див «Полное собрание починений И. В. Киреевского» под. ред. М. Гершензона, т. II, Москва, 1911 г. Стор. 32, 33).
3. Рец. – Н.М. «Северная Пчела», 1831, № 17, января 22-го.
4. Рец. + [Н. Надеждин]. «Телескоп». Журнал современного просвещения, издаваемый Н. Надеждиным. Москва, 1831, ч. 1 (январь), стор. 129–133.

[Деякі персонажі комедії вживають українську мову].

1831 р.

91) *Шельменко, волостной писар.* Комедия в трёх действиях. Харьков. 1831. В университетской тип. 8° (21×13). 96 стр. 4 руб. («печатать позволено... Москва,

марта... дня 1831 года. Цензор и кавалер И. Снегирёв»). [Комедия продаётся в пользу малолетней сироты Ал. Майской].

[Перед заголовком гравюра, що відображує «Шельменка волостного писаря» на окремій картці. Див. № 105 (IV відділу)]. [Деякі персонажі комедії вживають українськ. мову].

1. Рец + [Н. Полевой] «Московский телеграф», 1831, ч. 41, 19, октябрь, стор. 388-390.

2. Рец.+ [Н. Надеждин]. «Телескоп», 1831, ч. III, № 10, стор. 242.

3. Рец. – А. Ба-ков. «Северная Пчела», 1832, 3 февраля, № 27.

[Див. №№ 102, 105]. [Див. про видання № 1130а (III-го відділу)]. [Див. рецензії на вистави III 1317–1319].

1832 р.

92) *«Харьковская Ганнуся».* Повесть М. Погодина.

«Телескоп», ч. Москва. 1832, ч. VII, № 2, стор. 192–207; № 3, стор. 363–378; № 4, стор. 482–508.

[На стор. 192 – прим. М. Погодіна, де знаходимо вказівку, що він одержав повість з України, але скоротив її. (Те саме див. в книзі Н. Барсукова «Жизнь и труды М. Погодина», т. IV, 1891, стор. 108). Г. Квітка видав повість за своїм прізвищем 1839 року].

[В повісті є укр. уступи]. [Див. № 122].

1833 р.

93) *Украинские анекдоты.*

«Молва», (при «Телескопе»). М., 1833, ч. V, № 65, стор. 259-260.

[Два анекдоти]. [Див. лист Квітки до м, Погодіна з 2. VII. 1832 р. «За сто літ», кн. 2, що стверджує авторство]. [Див. № 348].

94) Грыцко Основьяненко. *Штыгачкы, або по Московському эпиграммы.* (1. Пысатьци. 2. Жиноча натура. 3. От лыхо. 4. Злодию. 5. Щирая любовь. 6. Старовына).

Ibid., ч. VI, № 120, стор. 477–478.

[Автограф зберігається в Московській Бібліотеці «Общества истории и древностей российских». Див бібліограф. повідомлення: «Соколов Е. И. Библиотека Императорского Общества истории и древностей российских. Описание рукописей и бумаг, поступивших с 1846 по 1902 г.включительно. Вып. 2 Москва 1905, стр. 628. Соколов серед паперів О. Бодянського відзначає за № 160 білоруські (?) вірші Г Основ'яненка, розміром з аркуш, на 1-му листі. Бібліограф помилився в позначенні мови віршів, зважаючи на те, що Квітка з віршів написав українською мовою лише «Шпигачки», зважаючи на те, що ім'я Бодянського і «Молви» міцно поєднані, можемо з певністю твердити, що автограф «Шпигачок» саме й зберігається у вищеназваній бібліотеці і відзначався Соколовим в його бібліографічній праці]. [Див. передруки №№ 308, 349].

95) *Описание жизни преосвященного Иосафа Горленко, Епископа Белградського.* СПб. В тип. медиц. департамента. 1833, 8°, 49 стор.

[В додатку «»Слово Иосафа в неделю 25 по сошествии Св. Духа, произнесенное в Москве 1742 года»]. [В. І. Межов (Бібліограф. Указат. Истории Русской и Всеобщ. Словесн. СПб. 1872, № 9939) і В. Науменко («Киевск. Старина» 1893, т. XLII, авг., стор. 163) вважають за автора не Григорія, а Наркиса Квітку. В. Науменко за доказ бере й факт вид. в Києві 1836 р., вважаючи те видання за перше (Див. № 103). Але ще І. Бистров (див. «Систематический реестр русским книгам с 1831 по 1846 г.» Изд. Ольхина. СПб. 1846, стор. 222, № 854) визнав за автора Гр. Квітку. Данилевський Г. П. («Украинская

старина» 1866, стор. 279) запевняє, що бачив в Н. Ю. Квітки «подлинник этой статьи, писанный рукою Основьяненка с помарками... Рукопис в большом формате на синей бумаге, в 24 листа». Г. Геннаді («Список руських анонимніх книг» Г. Г. СПб. 1874, стор. 17) також приписує Гр. Квітці. Підтвердження знаходимо й у Вс. Срезневського в статті «Квитка и Срезневский» (Sertum bibliologicum в честь проф. Малеина Пб.1922, стр. 213)].

96) Г. Ф. К-а Примітки до статті И. С.р.з.к.го «Отрывки из записок о старце Г. Сковороде».

«Утренняя звезда». Собрание статей в стихах и прозе, кн. 1-ая, Харьков, 1833, стор. 76–77, 80–81.

[Про церковні співи складені Сковородою, про ставлення Сковороди до горілки].

[Див. № 100].

97) *Суплика до Пана Издателя.* Грыцько Основьяненко. Липця у пьятое число 1833 року.

Ibid., кн.. 2, Харьков, 1833, (ценз. дозв. 1.XII.1833), стор. 3–7.

98) *Салдацький патрет.* Латынська побрехенька по нашому розказана.

Ibid., стор. 9–43.

99) *Украинское утро* (отрывок).

Ibid., стор. 44–48.

[Уривок з повісті «Маруся»; див. твори Г. Квітки. К. 1918, стор. 40–42].

1834 р.

100) Г. Ф. К-а Примітки до статті И. С.р.з.к.го «Отрывки из записок о старце Г. Сковороде».

Ibid., кн.. 1-ая. Москва, тип. Селиванского, 1834, стор. 76–77, 80–81.

[Див. № 96].

101) Малороссийские повести, рассказываемые Грыцьком Основьяненком. Книжка первая. [«Салдацький патрет». «Маруся». «Мертвецкий велык-день». Посвящается Казаку Владимиру Луганскому]. Москва. В типографии Лазаревых Института Восточных языков. Издание Андрея Глазунова. (Ценз. дозв.: «Октября 4 дня 1833»). 1834. (16×10). 380 стор. [Стор. 5–59, 63–313, 317–380].

[Три гравюри: по одній коло кожної повісті, див. IV №№ 106, 108, 110]. [На стор. 380 – примітка Г. Квітки на закінчення 1-ої книжки повістей]. [Див. від. III-го № 1129].

1. Рец. – [О. И. Сенковский]. «Библиотека для чтения». Журнал словесности, наук, художеств, промышленности, новостей и мод. 1834. Т. VII, кн.. 1-я (ноябрь), Отд. VI (Литературная летопись. Октябрь. 1834), стор. 5.
2. Рец. + М. «Северная Пчела», 1834, № 248 (ноябрь), стор. 989–990. (Уривок з цієї рец. див.в книзі «Историко-литературный Сборник, посвящённый Вс. И. Срезневскому». Лнгр. 1924, стор. 421, 425).
3. Рец. + Мастак. 23 октября 1834. Переяслов (Епіграф: «Eigner Heerd ist goldes Werth»). «Учёные записки Императорского Московского Университета». Год второй, ч. VI, 1834, ноябрь, № V, отд. III («Критика»), стор. 287–313.
4. Рец + [В. Белинский]. «Молва». 1835, № 17 (18 января), стор. 65–68; № 18 (21 января), стор. 69–71.

[Див. 2-ге вид. № 147].

102) *Шельменко, волостной писарь*. Комедия в трёх действиях. Издание второе. Москва. В тип. Лазаревых Института Восточных языков.

Издание Андрея Глазунова. 1834. (21×14). 95 стор.

Рец. – [О. И. Сенковский]. «Библиотека для чтения». 1835, т. VIII, отд. VI, стор. 12.

[Див. №№ 91, 105].

1836 р.

103) Краткое описание жизни преосвященного Иосафа Горленко, епископа Белградского. Киев. В тип. Киево-печер. Лавры. 1836. 8° (19,5×12). 61 стр. [1–32, 33–61]. (Додаток: «Слово Иосафа...»).

104) *Сватанье.* Малороссийская опера в трёх действиях. Соч.: Грицка Основьяненка. Харьков. В Губернской Типографии 1836 г. 8° (21×13), 184 стор. 1 р. 50 коп. [Ценз. дозв.: 2 Май 1835 г.»].

1. Рец + «Библиотека для чтения» 1837, т. XXI, кн. 1-ая (март). Отд. VI (Литерат. Летопись. Февраль 1837), стор. 18-19.
2. Рец. + В. Луганский. «Литературные прибавления к «Русскому Инвалиду» 1837, № 39 (25 сентября), стор. 382-384.

[Див. № 145].

Сватанье. Малороссийская комедия в трёх действиях. Сочинение автора комедии: Шельменко.

Автограф 30 рр. (На папері тавро 1831 р.). (24×18). 64 стр.

[Над заголовком маємо напис: «Представлено от коллежского асессора Григория Фёдоровича Квитки, жительствующего в Губернском городе Харькове». Під заголовком знаходимо театральний цензорський дозвіл «№ 159. Одобряется к представлениям. СПб. 29 июля 1836 года. Цензор Евстафий Ольдекоп»] . [В автографі нема пісень і кінцевого водевілю].

Додатки до автографу: 1) Черновий рукопис пісень до оперети 30 рр. XIX століття. (На папері тавро 1824 р.). (36×23). 2 ст. [«Спыть жинка и не чує», «Чи я ж тоби не говорила», «Хусточка моя шовкова», «На курочци пирьячко рябое», «Чи ждав же я бидонькы», «Тут лихо, не бида...», «Харцызяка мене быв...»]. 2) «Куплеты» [Кінцевий водевіль оперети (див. ст. 178–184)]. (36×23). 3 стр.

Зберігається в Рукоп. Відділі Б-ки РАН, в архіві Ізм. Срезнєвського № 901–902.

105) *Шельменко, волостной писарь.* Комедия в трёх действиях. Издание третье. Харьков. 1836. (19×13). 96 стор.

[Див. №№ 92, 102].

1837 р.

106) Малороссийские повести, рассказываемые Грыцьком Основьяненком. Книжка вторая. [«Добре робі, добре и буде». Посвящается Тимофею Романовичу Подольскому. «Конотопська відьма». Посвящается Михаилу Трофимовичу Бедраге. «От тоби и скарб». Посвящается любезному внуку Андрею Александровичу Щербине]. Москва. В типогр. Лазаревых Института Восточных Языков. Издание Андрея Глазунова. (Ценз. дозв. 11 ноября 1834 г.). 1837. (16×11). 441 стор. [Стор. 5–106, 109–347, 351–441].

[Дві гравюри. Див. IV №№ 113, 115]. [Див. статтю про видання: від. III № 1129].

1. Рец. + В. Луганский. «Литературные прибавления к «Русскому Инвалиду» на 1837 г. № 52 (25 декабря), стор. 512-515.
2. Рец. + Е. Гребенка. «Северная Пчела» 1837, № 260.

[Див. 2-ге вид. № 148].

107) Солдатский портрет. С украинского В. Луганский.

«Современник». Литературный журнал А. С. Пушкина, изданный по смерти его в пользу его семейства П. А. Вяземским, В. А. Жуковским, А. Краевским, В. Ф. Одоевским и П. Плетнёвым. 1837, т. VII, стор. 108–138.

[На стор. 108 – примітка В. Луганського до перекладу].

Рец. + В. Белинский. Литературная хроника. «Московский наблюдатель». 1838, т. XVI, кн. 1-я (март), стор. 159. (Те саме в III томі «Полного собрания починений В. Белинского», 1901 г. стор. 293).

[Див. №№ 98, 101].

107-а) *Ведьма.* Украинская сказка. Казак В. Луганский.

«Литературные прибавления к «Русскому Инвалиду». 1837, № 5, стор. 39–42.

[Справді автор казки не Луганський, а Г. Квітка, див. лист В.І. Даля – Луганського до Г. Квітки від 1836 р. (Твори Г. Ф. Квітки. Київ, 1918. Додаток, стор. XXIII – XXIV)].

[Див. прим. До № 193]. [Див. наступні видання №№ 193, 338].

1838 р.

108) *Козырь-дивка.* Посвящается Ольге Яковлевне Кашинцовой. От Грыцка Основьяненка. 11-го июля 1836. Основа – Санкт-Петербург. Тип. Департамента Гос. Имуществ. (Ценз. дозв. СПб. 9-го февраля 1837. Цензор П. Корсаков). 1838. (17×11). 144 стор.

1. Рец. + (А. Краевский). «Литературные прибавления к «Русскому Инвалиду», 1838 г. № 35, стор. 691–692.
2. Рец. + (П. Плетнев). «Современник», 1838, т. XII, стор. 64-65. (Те саме: «Сочинения и переписка П. А. Плетнева». Издал Я. Грот, т. II. Спб. 1885, стор. 250–251).
3. Рец. + (Н. Полевой). «Очерки русской литературы за 1838 год». «Сын Отечества». Журнал словесности, истории и политики. Редактор Н. Греч. Издатель Ал. Смирдин. 1838, т. V, октябрь, отд. IV (критика), стор. 144–148.

109) *Краткое историческое сведение о Харьковской губернии. I. Основание слободских полков.* Григорий Квитка.

Прибавления к «Харьковским Губернским Ведомостям». 1838 г., № 1 (1-ое января), стор. 9-13.

110) *О Харькове и уездных городах Харьковской губернии.*

Ibid., № 3 (15 января), стор. 29-32.

111) *О Харькове и городах Харьковской губернии.*

Ibid., № 4, стор. 35-39.

112) *О Харькове и городах в Харьковской губернии.*

Ibid., № 5, стор. 43-48.

113) *О Харькове и городах Харьковской губернии.*

Ibid., № 6, стор. 51–55; № 7, стор. 65–68; № 8, стор. 73–75; № 11, стор. 101–104; № 13, стор. 113–118; № 18, стор. 166–168; № 20, стор. 183–186; № 22, стор. 199–201; № 23, стор. 207–209; № 24, стор. 215–218; № 25, стор. 225–226.

114) *О Харькове и городах Харьковской губернии.* Григорий Квитка.

Ibid., № 26, стор. 233-234.

115) *Маруся.* Перевод В. Н. С. [Гр. Квітки].

«Современник». СПб. 1838, т. XI, стор. 1-148 (3-ої нумерації).

[Примітки перекладача на стор. 11-12, 16, 17, 35, 56, 58, 65, 67, 69, 70, 72, 77, 91, 97, 98, 102, 125, 127, 135]. [Що Г. Квітці належить криптонім В.Н.С. – див. лист. Г. Квітки до Плетньова від 7.I.1839. (Твори Г. Квітки. Київ. 1918. Додаток, стор. 1.)].

1. Рец. + [Н. Полевой] «Очерки русской литературы за 1838 год». «Сын Отечества» 1838, т. V, сентябрь, отд. IV (критика), стор. 58.
2. Рец. + (В. Белинский). «Московский наблюдатель». 1839, ч. I, № 2, отд. V, стор. 40-45. (Те саме в IV томі «Полн. Собрания Сочинений В. Белинского» 1901 р. стор. 72-76.

1839 р.

116) *Праздник мертвецов.* С малороссийского В.Н.С. [Г. Квітка].

«Современник». 1839, т. XIII, стор. 127–161.

[На стор. 137 – примітка перекладача].

1. Рец. – [Н. Полевой]. «Летопись русской литературы за 1839 г.» «Сын Отечества» 1839, т. VII, кн. 1-ая (январь). Отд. IV «Критика и библиография), стор. 43.
2. Рец. + Литературные известия. «Литературные прибавления к «Русскому Инвалиду» 1839, № 1, стор. 19.
3. Рец. + [В. Белинский]. Русские журналы. «Московский наблюдатель». 1839, ч. II, № 3. (Те саме див. «Полн. Собрание сочинений В. Белинского», т. IV, 1901, стор. 212).
4. Рец. + [Ф. Менцов]. Обзор русских газет и журналов за первую 1/3 1839 года. «Журнал Министерства Народного Просвещения». Спб. 1839, ч. XXIII, стор. 90.

117) *Скупец.* Эпизод из книги: Жизнь и похождения Петра Степановича Сына Пустолобова помещика в трёх наместничествах. Основьяненко.

«Новогодник». Собрание сочинений в прозе и стихах, современных русских писателей, изданное Н. Кукольником. СПб. 1839. Стор. 22–42.

[Див. № 18]. [На стор. 22 – примітка видавця: висока оцінка оповідання.

1. Рец. + [Н. Полевой]. «Очерки русской литературы за 1838 и 1839 годы». «Сын Отечества» 1839, т. 8, часть первая (март). Отд. IV, стор. 74.
2. Рец. + Ф. Б[улгарин]. «Северная Пчела» 1839, № 80.
3. Рец. + [В. Белинский]. «Московский наблюдатель» 1839, часть II, № 4. (Те саме див. «Полн. Собрание починений В. Белинского», т. III, 1901, стор. 232.
4. Рец. – «Отечественные записки» 1839, т. III, отд. VII, стор. 7.
5. Рец. + «Литературные прибавления к «Русскому Инвалиду». 1839, т. I, № 21, (27 мая), стор. 454.

118) *Скупец.* Эпизод из книги: Жизнь и похождения Петра Степановича Сына Пустолобова помещика в трёх наместничествах.

Повести и рассказы Губера, Основьяненка, Н. Кукольника и Каменского. СПб. [1839], стор. 22–42.

[На стор. 22 – примітка видавця].

119) *Делай добро, добро и тебе будет.* С малорос. В.Н.С. [Г. Квітка].

«Современник», т. XIV, 1839, кн. 2-а, стор. 1-60.

[На стор. 19, 32, 44 – примітки перекладача].

1. Рец. + Летопись русских журналов за 1839 год. «Сын Отечества» 1839, т. 8, часть 2-я (апрель), отд. IV, стор. 119, 120.
2. Рец. + [Ф. Менцов]. Обозрение русских газет и журналов на вторую 1/3 1839 года. «Журнал Министерства Народного Просвещения» 1839, ч. XXIII, стор. 288–290.

120) *Конотопская ведьма.* Из повестей Грицка Основьяненка. С малорос. В.Н.С. [Г. Квітка].

«Современник». Т. XV, 1839, кн. 3-я, стор. 1–129 (3-ої нумерації).

[Прим. перекладача на стор. 1, 5, 44-46, 66, 83, 101].

1. Рец. + [Ф. Менцов]. Обзор русских газет и журналов. «Журнал Минист. Нар. Просв.». 1839, ч. XXIV, стор. 186-187.
2. Рец. + [Н. Полевой]. «Очерки русской литературы за 1838 и 1839 годы». «Сын Отечества» 1839, т. XII, часть вторая (декабрь, кн. 12), отд. IV, стор. 130.

121) *Пан Халявский.* Ч. 1 і 2. Грыцько Основьяненко.

«Отечественные записки». Учёно-литературный журнал, издаваемый Андреем Краевским. 1839, т. IV, стор. 5–73, 144–206.

[1840 р. ці дві частини вийшли як 1-а частина роману. Див. № 143].

Рец. + [Ф. Менцов]. Обзор русских газет и журналов. «Журнал Минист. Нар. Просв.». 1839, ч. XXIV, стор. 187.

122) *Ганнуся.* Рассказ Грицька Основьяненка. (Любови Яковлевне Кашинцовой посвящает Основьяненко). Харьков. Университетская типография. (Ценз. дозв. СПб. 3 мая 1838 г.). 1839. 16° (12×10). 261 стор. 1 руб.

[Див. № 92].

1. Рец. + [Н. Полевой]. «Очерки русской литературы за 1838 и 1839 годы». «Сын Отечества» 1839, т. 11, часть первая, (сентябрь), кн. 9), отд. IV (Критика и библиография), стор. 44, 47.
2. Рец. + [А. Краевский]. «Отечественные записки» 1839, т. V, отд. VII, стор. 132–134.
3. Рец. + [О. Сенковский]. «Библиотека для чтения», 1839, т. XXXVII, кн. 2 (декабрь), отд. VI (Литературная летопись ноябрь 1839), стор. 24–25.

123) *Вот любовь!* Посвящается Елизавете Николаевне Смирницкой. Основьяненко. [Переклад автора].

«Современник» т. XVI, 1839, кн. 4-а, стор. 1–115.

[Див. Автограф первотвору № 297]. [Див. змінене закінчення № 130].

1. Рец. + «Литературные прибавления к «Русскому Инвалиду» 1839, т. II, № 15, стор. 296.
2. Рец.–[Н. Полевой]. «Очерки русской литературы за 1838 и 1839 годы». «Сын Отечества» 1839, т. XII, часть 2-я, (декабрь), отд. IV, стор. 130.
3. Рец. +[П.А. Плетнев]. «Вот любовь!». «Современник». 1840, т. XVII, стор. 104–107. (Те саме див. «Сочинения и переписка П. А. Плетнева», Изд. Я. Грота т. I, Спб. 1885, стор. 422–424).
4. Рец. + [Ф. Менцов]. Обзор русских газет и журналов. «Журнал Минист. Нар. Просв.» 1840, ч. XXVI, стор. 8.

124) *Головатый.* (Материал для истории Малороссии). Грыцько Основьяненко.

«Отечественные записки» 1839, т. VI, отд. II (Науки), стор. 1–29.

Рец. + [В. Белинский] «Жизнь и похождения Столбикова». «Отечественные записки» 1842, т. XX, отд. VI, стор. 8. (Те саме: «Полн. Собр. Сочинений В. Белинского», т. VII, 1904, стор. 71).

125) *Лысты до любезных землякив.* [Земляк ваш Основьяненко]. Харьков. В Губернский Типографии. (Ценз. дозв.: СПб. Мая 11 дня 1839). 1839 р. 8° (21×13). 47 стор. [Вступ і чотири листи].

1. Рец. + [А. Краевский]. «Отечественные записки» 1839, т. VII, отд. VII (Современная библиографическая хроника), стор. 79–85.
2. Рец. + С. Б[урачек]. «Маяк» 1840, т. I, глава 4 (Кабинет избранных произведений), часть 2-я (книга оригинальная), стор. 19–21.
3. Рец. [В. Белинский]. «Гайдамаки». Поэма Т. Шевченка СПб. 1841. «Отечественные записки» 1842, т. XXII, май, отд. VI, стор. 13. (Те саме: «Полн. Собрание сочинений В. Белинского»,

т. VII, 1904, стор. 215). (Те саме: І. Свєнціцкий. Шевченко в світлі критики і дійсності. Льв. 1922 р., ст.. 10).

[Див. оповіщення самого Г. Квітки №№ 132 і 133]. [Про видання див. № 1130-а (III від.)].

126) *Торговля шерстью.* К. Г.

«Прибавление к «Харьковским Губернским Ведомостям». 1839, стор. 328–330.

1840 р.

127) *Божьи дети.* Посвящается Его Превосходительству Петру Александровичу Плетнёву. С малороссийского Основьяненко.

«Утренняя Заря». Альманах на 18940 год, изданный В. Владиславлевым. Год II. СПб. 1840, (17×11), стор. 1–92.

[Див. № 202].

1. Рец. + [А. Краевский]. «Отечественные записки» 1839, т. VII, отд. VII, стор. 5.
2. Рец. + «Библиотека для чтения» 1840, т. XXXVIII, январь, отд. III, стор. 1.
3. Рец. + «Литературная газета» 1840, № 1 (5 января).
4. Рец. + Синьор С. Б[урачек]. «Маяк» 1840, т. I, часть 2-ая, глава IV, стор. 37-44.
5. Рец. + «Сын Отечества», 1840, т. I, кн. 1, ст. 172.
6. Рец. + [Ф. Менцов]. «Журнал Минист. Нар. Просв.» 1840, ч. XXV, стор. 104.

128) *О слободских полках.* Г. К.

«Современник» т. XVII, 1840, кн. 1-я. Отд. «Русская история», стор. 61-104, (друга нумерація).

129) *Козырь-дивка.* Основьяненко.

1. Рец. + «Сын Отечества». Журнал словесности, истории и политики». Редактор А.В. Никитенко. Изд. А. Смирдина. 1840, т. 1, кн. 2-я. Отд. VIII, стор. 447.
2. Рец. + «Журнал Минимстр. Нар. Просв.» 1840 г., ч. XXVII, стор. 70.
3. Рец. + [В. Белинский]. «Русская литература в 1840 г.». «Отечественные записки» т. XIV, 1841, отд. V (Критика), стор. 28. (Те саме див. «Полн. Собрание сочин. В. Белинского», т. V, 1901, стор. 495).

130) *«Вот любовь».*

Ibid., стор. 107–111 [змінене закінчення повісти. див. № 123].

[Авторський переклад]. [Див. автографи первотвору № 297].

Рец. – «Сын Отечества» 1840, т. I, кн.. 2-ая, отд. VIII, стор. 448.

131) *Вот тебе и клад!* Грыцька Основьяненка.

«Литературная газета». 1840 (год 1) № 1 (январь 5-го), столб. 1-12; № 2 (январь 6-го), столб. 25-37.

[Авторський переклад]. [Порівнюючи з первотвором (оповідання « От тобі й скарб») бракує закінчення].

Рец. + «Журнавл Министр. Нар. Просв.». 1840, ч. XXVII, стор. 71.

132) *«О новой книге».* Г. Основьяненко.

«Прибавления к «Харьковским Губернским Ведомостям», 1840, № 1 (6 января), стор. 6.

[Доводить користь від книжок для народу і подає огляд «Листів до любезних земляків»]. [Див. №№ 125 і 133].

133) *«О новой книге».* Г. Основьяненко.

«Прибавления к «Полтавским Губернским Ведомостям». 1840, № 7.

[Зміст той, що й в № 132, але поруч наводиться рец. з «Отечеств. Записок» (1839 р. т. VII) на «Листи до любезних земляків»].

134) *Приезжий из столицы или суматоха в уездном городе.* Оригинальная комедия в пяти действиях, писана в 1827 году. Сочинение Грицка Основьяненка.

«Пантеон русского театра и всех европейскимх театров». 1840, ч. 1-я, № 3 (март), стор. 39-86.

[Г. Данилевський пише: «В архиве Московского Цензурного Комитета она записана под № 602 м. В редакции «Репертуара» сохранился от рукописи её, затерянной в типографии, заглавный листок на синей бумаге, в четвертку, с печатью Комитета и следующей надписью: «Печатать позволяется. Москва, 1828 года октября 18 дня. В должности председателя Московского цензурного Комитета, Сергей Аксаков № 602». Див. «Укр. Старина». Х., 1866, стор. 213].

1. Рец. – [В. Белинский]. «Отечественные записки» т. X, 1840, май, отд. VI, стор. 21. [Те саме: «Полн. Собр. Сочинений В. Белинского», т.V, 1901 г. Стор. 280].
2. Рец. – «Библ. для Чтения» т. XLI, 1840, август, отд. VI («Литерат. Летопись») стор. 10-11.

135) *О правописании малороссийского языка.* (Отрывок из письма Грицка Основьяненки).

«Маяк». Журнал современного просвещения, искусства и образованности, в духе народности русской. Ч. V. Глава V, стор. 4-5.

[На ст. 4-5 – шість приміток редактора С. Бурачека].

136) *Украинские дипломаты.* (Петру Васильевичу Зворыкину). Основьяненко.

[Повість перероблено з комедії «Шельменко-денщик» (див. № 146). Про це свідчить лист Г. Квітки до А. Краєвського від 11.VII.1841 р.].

[Розповідні уривки чергуються з драматичними].

1. Рец. + [Ф. Менцов]. «Журнал Минист. Нар. Просв.». 1840, ч. XXVIII, стор. 104.
2. Рец. + [В. Белинский]. «Русская литература в 1840 г.». «Отечественные записки» т. XIV, 1841, отд. V (Критика), стор. 28. (Те саме див. «Полн. Собрание сочин. В. Белинского», т. V, 1901, стор. 495).

137) *Панна Сотниковна. Истинное происшествие.* (Посвящается Анне Григорьевне Квитке). Основьяненко.

Ibid. Т. XIX, 1840, кн. 3-я, стор. 1–67 (2-ої нумерації).

[Сюжет цієї повісті спільний з сюжетом повісті «Ложные понятия» (див. № 138), але розв'язки– різні].

1. Рец. + [Ф. Менцов]. «Журнал Минист. Нар. Просв.». 1840, ч. XXIX, стор. 59.
3. Рец. + [В. Белинский]. «Русская литература в 1840 г.». «Отечественные записки» т. XIV, 1841, отд. V (Критика), стор. 28. (Те саме див. «Полн. Собрание сочин. В. Белинского», т. V, 1901, стор. 495).

[«Панна Сотниковна». Автограф. 1839 чи 1840 р. 4° (24×18) 12 лл. (24 стор.). Від друкованого тексту значно різниться). Зберігається в Рукописному Відділі Б-ки Всесоюзної Академії Наук, в архіві І. Срезнєвського під №№ 899–900].

138) *Ложные понятия.* (Посвящается Наталье Григорьевне Принц). Основьяненко.

Ibid., стор. 68–163 (3-ої нумерації).

1. Рец. + [Ф. Менцов]. «Ж. М. Н. П.» 1841, ч. XXIX , стор. 159.
2. Рец. + [В. Белинский]. «Русская литература в 1840 г.». «Отечественные записки» т. XIV, 1841, отд. V (Критика), стор. 28. (Те саме див. «Полн. Собрание сочин. В. Белинского», т. V, 1901, стор. 495).

139) *Перекатиполе.* Г. Основьяненко. [Авторський переклад].

«Маяк». 1840 р. ч. VII, гл. II, стор. 1140131. (25×17).

[Див. друкований текст і автограф первотвору № 187].

Рец. + [Ф. Менцов]. «Ж. М. Н. П.» 1841, ч. XXIX , стор. 159.

140) *Званые гости.* Т. А-в. Марта 27 дня 1840. Хутор Песчаный.

«Современник», т. XX, 1840, кн.. 4-я, отд. «Критика», стор. 1-52.

[Полемічний фейлетон про сучасні журнали].

[На стор. 1-2 знаходимо передмову П. Плетньова до фейлетону: «От редакции»]. [Належність Г. Квітці можна довести листами: «1) Г. Квітки до Плетньова від 31.I.1840. (Див. Твори Г. Квітки. К. 1918. Додаток, стор. X) і 2) Я. Грота до П. Плетньова від 10.VIII.1840. (Див. «Переписка Я. Грота с П. Плетневым», т. I, 1896)].

Рец. + [В. Белинский]. «Русская литература в 1840 г.». «Отечественные записки» т. XIV, 1841, отд. V (Критика), стор. 28. (Те саме див. «Полн. Собрание сочин. В. Белинского», т. V, 1901, стор. 495).

141) *Город Харьков.*

Ibid., отд. «Топография», стор. 100–145 (2 нумерації).

[Належність Г. Квітці можна довести листами: 1) Я. Грота до П. Плетньова від 23.X.1840, 2) П. Плетньова до Я. Грота від 8.X.1840 р. (Див. «Переписку Я. Грота с П. Плетневым», т. I, 1896)].

142) *Ярмарка.* (Князю В. С. Голицыну). Основьяненко.

1. Рец. + «Ж. М. Н. П.». 1841, ч. XXX, стор. 14.
2. Рец. + [В. Белинский]. «Русская литература в 1840 г.». «Отечеств. Записки», т. XIV, 1841, отд. V (Критика), стор. 28. (Те саме див. «Полн. Собр. сочинений В. Белинского», т. V, 1901, стор. 495.

143) Собрание сочинений Основьяненка. *Пан Халявский.* Часть первая. (Его Превосходительству Николаю Михайловичу Лонгинову). [Издание первое]. Санкт-Петербург. В привил. тип. Е. Фишера. (Печатать позволяется 1 сентября 1840 года. Цензор Е. Ольдекоп). 1840. (19×12). 167 стор.

[На окремому листкові малюнок, IV 118]. [Див. попереднє вид. № 121].

1. Рец. + [В. Белинский]. «Отечественные записки» т. XIII, 1840, декабрь, отд. VI, стор. 39-40 (Те саме див. "Полн. Собрание Сочин. В. Белинского», т. V, 1901 р. Стор. 451–453).
2. Рец. – [О. Сенковский]. «Библиотека для Чтения» т. XLIV, 1841, январь, отд. VI (Литературная летопись), стор. 7–12.

[Див. відповіді на цю гостру рецензію: 1) Рукописна стаття Гр. Основ'яненка, див. Автограф (I Б 27), 2) «Повесть Антыпенка [О. Корсуна] Как думают областяне». «Маяк» 1842, т. III, глава 2-ая, стор. 65-66, 71–73].

3. Рец. + [В. Белинский]. «Русская литература в 1840 году». «Отечеств. Записки» т. XIV, 1841, январь, отд. V, (Критика), стор. 32. (Те саме див. «Полное собрание сочинений В. Белинского», т. V, 1901, стор. 500).
4. Рец. + [Н. Греч]. Взгляд на произведения литературы русской, французской и немецкой в 1840 году. «Русский Вестник», 1841, т. I, кн. 1-ая, смесь, стор. 235.
5. Рец. + [П. Плетнев]. «Современник» т. XXI, 1841, кн. 1-ая, стор. 96 (першої нумерації). (те саме див. «Сочинения и переписка П.А. Плетнева». Изд. Я. Грот. СПб. Т. II, 1885, стор. 303).
6. Рец. + «Северная Пчела» 1841, № 75, (7 апреля), стор. 297.
7. Рец. + [П. Плетнев]. Новости русской литературы. «Современник», т. XXII, 1841, кн. 2-а, стор. 5-6 (першої нумерації).
8. Рец. + [Н. Полевой]. «Русский Вестник», 1841, т. III, кн. 9, стор. 712–715.
9. Рец. + [Ф. К[они]. «Литературная газета» 1841, № 118 (18 окт.), стор. 472.
10. Рец. + «Журнал Минист. Нар. Просвещения» 1842, дек., стор. 241.

[Див. наступне видання № 168]. [Див. продовження і переробка «Пана Халявского» I Г 2, 10, 11].

144) Собрание сочинений Основьяненка. *Пан Халявский.* Часть вторая. (Его Превосх. Николаю Михайловичу Лонгинову). [Изд. первое]. СПб. В привил. тип. Е. Фишера (Печат. позв. 1.IX.1840 г.) 1840. (19×12). 166 стор.

[На окремій картці малюнок, див. IV 122].

[Див. рец. (10), що й на 1-шу частину № 143].

[Див. друге вид. 169].

145) *Сватанье.* Малороссийская опера в трёх действиях. Сочинение Основьяненка. Издание 2-ое. Харьков. Печатано в университетской типографии. (Ценз. дозв. СПб. 1.VI.1840). 8º (22×14). 156 стор. 1 руб. 50 коп.

[Див. № 104].

1. Рец. + [В. Белинский]. «Отечественные записки» т. XVI, 1841, июнь, отд. VI, стор. 32, 34. (Те саме див.: Полн. Собрание сочин. В. Белинского» под ред. Венгерова, т. VI, 1903, стор. 199, 202.
2. Рец. + «Ж. М. Н. П.». 1842, декабрь, стор. 241.

[Див. рец. на вистави опери III 1300, 1320, 1334, 1338, 1339, 1340, 1342, 1345, 1346, 1347, 1348, 1350, 1353, 1354, 1355, 1357, 1360, 1361, 1364, 1367-1372, 1374].

146) *Шельменко-денщик,* комедия в пяти действиях. Сочинение Основьяненка. Издание книгопродавца Александра Нестерова. Харьков. Печатано в университетской тип. (Печат. позвол. 1838 года Марта 4 дня).

1840. 12º (16×11). 179 стор. 1 руб. 50 коп.

[Див. № 153]. [Головний персонаж (Шельменко) вживає укр. мови].

1. Рец. + «Отечественные Записки» т. XIV, июль, отд. VI, стор. 32.
2. Рец. + [П. Плетнев]. «Современник» т. XXIV, 1841, кн. 4-а, стор. 113 (першої нумерації).
3. [Див. рец. на вистави комедії: III 1301-1307, 1349, 1351, 1356, 1365, 1366, 1373].

1841 р.

147) *Малороссийские Повести, рассказываемые Грыцьком Основьяненком.* Книжка первая. [Издание второе]. Харьков. В Университетской тип. (Ценз. дозв. 21 июня 1840 г.). 1841. (17×11). 395 стор.

[Зміст що й у 1-му вид.]. [Три гравюри: по одній коло кожної повісті; IV 107, 109, 111]. [Див. перше видання № 101].

148) Малороссийские Повести, рассказываемые Грыцком Основьяненком. Книжка вторая. [Издание второе]. Харьков. В универс. тип. (Ценз. дозв. 21 июля 1840). 1841. (17×11). 441 стор.

[Дві гравюри, див. №№ 114б 116]. [Див. перше видання № 106].

149) Мемуары Евстратия Мякушкина.

«Современник», т. XXI, 1841, кн. 1, отд. «Критика», стор. 1-34 (другої нумерації).

[Фейлетон складений з 10-ти мемуарів].

[«Мемуары Евстратия Мякушкина. Посвящается почтенному неизвестному, отнесшемуся ко мне письмом из м. Н. 2 мая 1840 года». Автограф 1840 р. на чотири зошити: в першому – мемуари 1-6 (останній незакінчено), у другому – мемуари 11-16 і варіант 16-го, у третьому – 11-19 (останнього – початок) і в четвертому зошиті – 11 і 12-й. Від тексту друкованого значно різниться. 4º (24×18). 12+13+15+3 [43]. Рукоп. Відділ. Б-ки Всесоюзної Академії Наук, архів І. Срезнєвського № 905].

150) *Украинцы.*

Ibid., Отд. «Этнография», стор. 75–85 (2-ої нумерації).

[П. Плетньов приписував цей нарис Гр. Квітці; О. Потебня вмістив його до вид. Харк. Повітового Земства, т. IV, 1890].

151) *Жизнь и похождения Столбикова.* Основьяненко.

Ibid., Отд. «Характеры и нравы». Стор. 116–166 (2-ої нумерації).

[X, XI, XXI, XXII і XXIII глав из роману такої ж назви]. [Див. № 160].

[На стор. 114, 116 вміщене від ред. (П. Плетньова) «Предуведомление»: зауваження про Квітчину творчість і новий його роман].

152) *Знакомые незнакомцы.* Рассказ Грицка Основьяненка.

«Литературная газета» 1841, № 1 (2 января), стор. 1–14, № 3 (7 января), стор. 9–12.

153) *Шельменко-денщик*, комедия в 5 д. Сочинение Грицка Основьяненка.

«Пантеон русского и всех европейских театров». СПб. Ред. Ф. Кони. 1841. Часть 1-ая, № 3 (март), стор. 1-33.

154) *Фенюшка.* Посвящается брату моему Андрею Фёдоровичу Квитке. Основьяненко.

«Современник», т. XXII, 1841, отд. «Повести» (3-я нумерація). Стор. 1–57.

Рец. + «Ж. М. Н. П.», ч. XXXII, 1841, стор. 47.

[Фенюшка. Повесть. Автограф 1840 р. 4° (24×18). 12 л. Л. (24 стор.]. Зберігається в Рукоп. Відділі Б-ки Всесоюзної Академії Наук, архів І. Срезнєвського під № 899-900].

155) *Добрый пан.* Основьяненко.

«Киевлянин». Книга вторая. [Альманах]. Издал Михаил Максимович. Киев. (Ценз. дозвол. 20 марта 1841). 1841, стор. 68–101.

156) *Сердешна Оксана.* (Любій моїй жинци Анни Григориевни Квитка). Г. Основьяненко.

«Ластовка». Сочинения на малороссийском языке. Повести и рассказы, некоторые народные малороссийские песни, поговорки, пословицы, стихотворения и сказки. Собрал Е. Гребенка. В тип. Российск. Академии Наук. 1841. 16° (14×11). Стор. 32–207.

1. Рец. + «Литературная газета» 1841, № 56 (24 мая), стор. 223-224.
2. Рец. + [В. Белинский]. «Отечественные записки» т. XVI, 1841, июнь, отд. VI, стор. 32, 34. (Те саме див.: Полн. Собрание сочин. В. Белинского» под ред. Венгерова, т. VI, 1903, стор. 199-202, 586). (Те саме див.: І. Свєнціцкий. Шевченко в світлі критики і дійсності. Льв. 1922. Ст. 8-10. [Відповідь на цю осудливу рец. див.: Конст. Калайденский Ещё вот как думают областяне. «Маяк», 1842, т. VI, стор. 118, 121, 132, 133, 135, 137, 141].
3. Рец. + Л. Л. «Северная Пчела» 1841, № 143 (30 июня), стор. 571.
4. Рец. – [Н. Полевой]. «Русский Вестник» 1841, т. III, кн. 8, стор. 463–464.
5. Рец. – [О. Сенковский]. «Библиотека для Чтения», т. XLVIII, кн. 2-я, 1841, октябрь, отд. VI, стор. 43–44.
6. Рец. + [Ал. Чужбинский]. 1841 г. Августа 4 дня. Москва. «Москвитянин». 1841, часть V, № 10 (октябрь), отд. Критика, стор. 444–454.
7. Рец. – [П. Плетнев]. «Современник» т. XXIV, 1841 № 4, ст.. 112-113. [Див. Ibid. т. XV, 1839, стор. 66 (першої нумерації)].
8. Рец. + Ф. Евецкий. «Денница». Литературная газета. Варшава. 1842. № 7, стор. 85–86.
9. Рец. + Я. Головацький. [Призначалася для альманаху «Галичанка». Новогодник на р. 1845].

«Записки Наукового Т-ва в Києві» кн.. 13, 1914, стор. 126-127.

157) *Пархимове сниданьня.* Г. Основьяненко.
Ibid., стор. 251–278.
Див. рец. До № 156.

158) *На пущаньня, як завьязано.* Г. Основьяненко. Ibid., стор. 289-292.

159) *Ботфорт.* Разсказ штаб-лекаря Пампушкина. (Доставлен Грицком Основьяненкой).

«Литературная газета», 1841, № 53 (17 мая), стор. 209-212; № 54 (20 мая), стор. 213–216.

160) Собрание починений Основьяненка. *Жизнь и похождения Петра Степанова сына Столбикова, помещика в трех наместничествах. Рукопис XVIII века.* (Его Превосходительству Василию Андреевичу Жуковскому). Издание конторы привилегированной типографи Е. Фишера в Санкт-Петербурге. Часть первая. (Ценз. дозв. від 4. IV.1841 р. П. Корсакова). 1841. (20×20). 184 стор.

[Див. уривки з роману № 151]. [Див. Ч. 2-а № 162, ч. 3-тя № 166].

1. Рец.–[О. Сенковский]. «Библиотека для Чтения», т. XLII, 1841, кн. 1-ая (июль), отд. VI «Литерат. Летопись»), стор. 6.
2. Рец. + «Ж. М. Н. П.». ч. XXXI, 1841, стор. 28.
3. Рец. + [П. Плетнев]. «Современник» т. XXIII, 1841, стор. 20–21 (1-ої нумерації). (Те саме див. «Сочинения и переписка П.А. Плетнева», т. II, 1885, стор. 321-322).
4. Рец. + Л.Л.К. – «Северная Пчела», 1841, № 185 (21 авг.), стор. 738–739.
5. Рец. – [Н. Полевой]. «Русский Вестник» 1841, т. III, кн. 9, стор. 712–715.
6. Рец.–[О. Сенковский]. «Библиотека для Чтения», т. XLIII, 1841, кн. 2-я, 1841. Окт., отд. VI (Литерат летопись), стор. 43–46.
7. Рец. + Ф. К[они]. «Литературная газета» 1841, № 118, (18 окт.), стор. 472.
8. Рец. + [В. Белинский]. «Отечественные записки» т. XX, 1842, январь, отд. VI, стор. 7-8. (Те саме див. «Полн. Собрание Сочинений В. Белинского» т. VII, 1904, стор. 69–71).
9. Рец. + Л. Брант. Опыт Библиографического Обозрения или очерк последнего полугодия русской литературы с октября 1841 по апрель 1842. СПб. 1842, стор. 60–63.

[Див. віршовану переробку романа на комедію (I Г 12)]. [Див. рец. на виставу тої переробки: III 1308–1312].

[Додатки до 34-ої стор. 1-ої частини роману «Жизнь и похождения Столбикова». Автограф 1841 р. 1 стор. Зберігається в Лнгр. Пушкінському Будинкові, в Плетньовському архіві, див. «Письма Основьяненка к Плетневу». Лист Г. Квітки до П. Плетньова від 8.II.1841 р. з Основи. Додаток до листа].

161) Герой Очаковских времён. Основьяненко.

«Современник» т. XXIII, 1841, 3-я кн., отд. «Повести» (з-я нумерація), стор. 1–155.

Рец. + «Ж. М. Н. П.». – ч. XXXII, 1841, стор. 336.

162) Собрание сочинений Основьяненка. Жизнь и похождения Столбикова. Изд. Е. Фишера в СПб. Часть вторая. (Ценз. дозв. від 4.IV.1841. П. Корсакова). 1841. (20×12). 195 стор.

[Див. Ч. 1-ша № 160, ч. 3-я № 167].

1. Рец. – [Н. Полевой]. «Русский Вестник» 1841, т. III, кн. 9, стор. 712–715. (Відповідь Г. Квітки на цю рец. див. № 198).
2. Рец.–[О. Сенковский]. «Библиотека для Чтения», т. XLIII, 1841, кн. 2-я, 1841. Окт., отд. VI, стор. 43–46.
3. Рец. + Ф. К[они]. «Литературная газета» 1841, № 118, (18 окт.), стор. 472.

4. Рец. + [В. Белинский]. «Отечественные записки» т. XX, 1842, январь, отд. VI, стор. 7-8. (Те саме див. «Полн. Собрание Сочинений В. Белинского» т. VII, 1904, стор. 69-71).
5. Рец. + Л. Брант. «Опыт Библиографического Обозрения...» СПб. 1842, стор. 60-63.
6. Рец. + «Ж. М. Н. П.». 1842, декабрь, стор. 241.

163) *Театр в Харькове.* Основьяненко.

«Прибавления к «Харьковским Губернским Ведомостям» за 1841 г. № 32, стор. 287–294; № 33, стор. 300–302; № 34, стор. 310–314.

[Див. №№ 165, 178]. [Спростовання деяких думок Г. квітки див. у статті Н. Черняєва про Хар. Театр в «Южном Крае» 1894, № 4488, стор. 1].

164) *Маргарита Прокофьевна*. Повесть Основьяненка.

«Москвитянин». Журнал, издаваемый М. Погодиным. 1841, часть V, № 9 (Сентябрь), стор. 13–155.

165) *История театра в Харькове.* Статья Грицка Основьяненки.

«Литературная Газета», 1841, № 114 (9 лкт.), стор. 453–456; № 115 (11 окт.), стор. 457–460.

[Див. №№ 163, 178].

166) *Рассказ*. Сочинение Основьяненка.

«Русская беседа». Собрание сочинений русских литераторов, издаваемое в пользу А. Смирдина. Спб. Т. II, 1841, 8, стор. 1–32 (окремої нумерації).

1. Рец. + «Москвитянин» 1842, часть I, № 1(Янв.), Отд. «Критика», стор. 296.
2. Рец. + [В. Белинский]. «Отечественные Записки», т. XX, 1842, Янв., Отд. VI, стор. 3. (Те саме див. «Полн. собрание сочинений В. Белинского» т. VII, 1904 г., стор. 66.
3. 3. Рец. + Л. Брант. Опыт Библиографического Обозрения или очерк последнего полугодия русской литературы с Октября 1841 по Апрель 1842 г. Спб. 1842, стор. 50.

167) Собрание сочинений Основьяненка. *Жизнь и похождения Столбикова.* Изд. Е. Фишера в Спб. Часть третья. (Ценз. Дозв. 20.X.1841). 1841, (20×12). 202 стор.

[Див. Ч. 1-ша № 160; ч. 2-га № 162].

1. Рец. – [О. Сенковский]. «Библиотека для Чтения», т. L, 1842, Янв., Отд. VI, стор. 16–17.
2. Рец. – [В. Белинский]. «Отечественные записки», т. XX, 1842, Янв., Отд. VI, стор. 7–8. (Те саме див. «Полн. собр. сочин. В. Белинского», т. VII, 1904, стор. 69–71).
3. Рец. + Л. Брант. «Опыт Библиографического Обозрения». Спб., 1842, стор. 60–63.
4. Рец. + «Ж. М. Н. П.» 1842, декабрь, стор. 241.

168) Собрание сочинений Основьяненка. *Пан Халявский.* Часть первая. (Его Превосходительству Николаю Михайловичу Лонгинову). Издание второе. Спб. В привил. тип. Е. Фишера. (Ценз. Дозв. 8 ноября 1841). 1841. (12×14). 167 ст.

[На окремому листкові малюнок до тексту, див. IV. 119]. [Додаток: «Свидетельство из тип. Фишера» надіслане до Ценз. Комітету].

1. Рец. Н. Ч. Взгляд на роман «Пан Халявский». Иллюстрация. Еженедельное издание всего полезнаго и изящнаго. 1846, т. II, № 13, (6 апреля), Отд. Критика, стор. 201.
2. Рец. От редакции [полемічні зауваження до попередньої статті Н. Ч.]. «Иллюстрация». 1846, т. II, № 13, стор. 201–202.

[Див. попередні вид. №№ 121, 143].

169) Собрание сочинений Основьяненка. *Пан Халявский.* Часть вторая. Изд. второе. Спб. В тип. Е. Фишера. (Ценз. Дозв. 8 ноября 1841). 1841. (22,5×14). 166 ст.

[На окремому листкові малюнок, див. IV 123]. [Див. попереднє вид. №№ 144].

170) *Знахарь*. (Посвящается А. П, Башуцкому).

«Наши, списанные с натуры русскими». Спб. Издание Я. А. Исакова. Вып. VI, 1841, (26,5×18), стор. 123–154.

[Малюнки на окремій картці та в тексті й література про них, див. IV, 126–137]

1. Рец. + [В. Белинский]. «Отечественные записки», т. XXV, 1842, декабрь, стор. 41. (Те саме див. «Полн. собрание сочинений. В. Белинского», т. VII, 1904, стор. 502).
2. Рец. + [Шевырев]. «Критический очерк произведений русской словесности за 1842 г.» «Москвитянин», 1813, часть 1, № 2 (февр.).

1842 р.

171) *Предания о Гаркуше.* Основьяненко.

«Современник» т. XXV–XXVI, 1842, кн. 1–2.

[Історичний нарис в сценах]. [Розповідні уривки чергуються з уривками драматичними]. [Передрук III-му томі вид. Харк. Земства 1887 і 1899 р.].

Рец. + [В. Белинский]. «Русская литература в 1842 г.». «Отечественные записки», т. XXVI, 1843, Янв., отд. V (Критика), стор. 21. (Те саме див. «Полн. собрание сочинений. В. Белинского», т. VIII, 1907, стор. 30).

172) *Друзья.* Рассказ Грицка Основьяненка.

«Литературная Газета», 1842, № 4, стор. 61–72.

173) *Сердешная Оксана.* С малороссийскаго Основьяненко.

«Москвитянин», 1842, ч. I, № 2, стор. 411–474.

[Див. № 201].

174) *Малороссийская быль.* [Купований розум]. Г. Основьяненко.

«Маяк» 1842, т. III, кн. 5, (Смесь), ст. 12–25.

[Український первотвір]. [Надруковано рівнобіжно з рос. перекладом].

175) *Малороссийская быль.* [Купований розум]. Г. Основьяненко.

«Маяк» 1842, т. III, кн. 5, (Смесь), ст. 12–25.

[Переклад російською мовою].

176) *Вояжоры.* Фантазия Грицка Основьяненка.

«Литературная газета» № 26, стор. 525–531; № 27, стор. 545–551, № 28, стор. 565–575.

Рец. – «Ж. М. Н. П.», 1842, Декабрь, стор. 266.

[Див. комедію з таким заголовком № 191].

177) *Описание жизни преосвященного Иосафа Горленка, епископа Белгородского.* Спб. Синод. тип. 1842 (18×11) 25 стор.

[Див. Прим. До № 95]. [Див. інші вид. № 95, 103, 194, 200, 203].

178) *Начало театра в Харькове.* (Изд. Харьк. Губ. Вед.).

«Репертуар» 1842, кн.. 12, стор. 15–20.

[Див. №№ 163, 165].

179) *Солдатский портрет.* Основьяненко. [Авторський переклад].

«Сказка за сказкой». [Альманах Н. Кукольника]. Спб. Т. III, 1842, стор. 5–32.

[На стор. 5 – прим. видавця з вказівкою про переклад самого автора]. [Див. інші переклади №№ 107, 207].

Рец. + [В. Белинский]. «Отечественные записки», 1843, т. 26, отд. VI, стор. 58. (Те саме див. «Полн. собрание сочинений. В. Белинского», т. VIII, 1907, стор. 95).

1843 р.

180) *Умные дети.* Рассказ Основьяненко. (Посвящается Соничке и Алеше Райко в Одессе).

«Звёздочка». Журнал для детей, посвящённый благородным воспитанницам Институтов Её Императорского Величества и издаваемый Ал. Ишимовой. СПб. Часть 5, 1843, март (№3), отд. II, стор. 75–90.

181) Основьяненко. *1812 год в провинции.* (Аграфене Григорьевне Зворыкиной).

«Отечественные записки» т. XXVII, 1843, март, стор. 74.

Рец. + «Ж. М. Н. П.». СПб. Ч. XXXIX, 1843, отд. VI, стор. 221.

182) Основание Харькова. Старинное предание. Посвящается Валериану Андреевичу Квитке. Харьков. Основьяненко.

«Молодик» на 1843 г. Украинский литературный сборник, издаваемый И. Бецким. Часть первая. Харьков, 1843, отд. «Изящной словесности», стор. 7–73.

1. Рец. + С. Б. «Маяк», т. X, 1843, гл. IV, стор. 43.
2. Рец. + [В. Белинский]. «Отечественные записки» т. XXVIII, 1843, июнь, отд. VI, стор. 33-35. (Те саме див. «Полн. Собр. Сочинений В. Белинского», т. VIII, 1907, стор. 27–230).
3. Рец. + «Литературная газета» 1843, № 42 (24 окт.).
4. Рец. + ZZ. «Северная Пчела» 1843, № 273 (3 декабря), стор. 1090.
5. Рец. + «Библиотека для Чтения» т. LXII, 1844, январь, стор. 15.

6. [Основание Харькова. Старинное предание. Посвящается Валериану Андреевичу Квитке. Автограф поч. 1840 рр. (24*18). 32 стор. 9 з багатьма викресленнями). Зберігається в Рукоп. Відділі Публічної Б-ки СРСР ім. Леніна (б. Моск. Румянц. Музею) серед рукописів І. Бецького: «№ 904 Г. Квітка – две повести. «Перекотиполе» (на малорос.) и «Основание Харькова» (на русском). Автографы»].

183) Ответ г. Тихорскому на его статью в сентябрьской книжке «Маяка» за 1842 год в критике: «Снип». [Альманах О. Корсуна 1840 р.]. Основьяненко.

«Маяк» 1843, т. X, стор. 34–37. (Гл. IV-а).

[Українською та російською мовою]. [На ст. 36 прим. видавця С. Бурачка].

[В «Маяку» 1842 р. (т. V, кн. 9, гл. IV, ст. 1-21) Тихорський Н. вмістив велику рецензію на «Сніп» (Сноп). Украинский новорочник. Зкрутив А. Корсун. Харьков 1840». Вище – наведена відповідь Основьяненкова. Н. Тихорський слідом за цією відповіддю знов звертається до Квітки із статтею «До пана Основьяненка». (Маяк 1843, т. X, гл. IV, ст. 37-42). Цією статтею завершується полеміка].

184) О святой мученице Александре Царице (Посвящается воспитанницам Харьковского Института Благородных девиц). 21 апреля 1843. Основьяненко.

«Звёздочка». Журнал для детей. Часть 7-ая, 1843, № 7 (июль), отд. I, стор. 1–14.

185) Народные воспоминания, когда и для чего поставлены пушки близ дома дворянского собрания. Последняя статья Г. Ф. Квитки (Основьяненка).

«Литературная газета» 1843, № 36 (12 сент.), стор. 656–658.

Рец. + «Ж. М. Н. П.». ч. XL, стор. 288.

186) Одолжение нищего.

«Звёздочка». Журнал для детей, ч. 8, 1843, № 10 (окт.), стор. 1–10.

[Остання стаття Г. Ф.Квітки, див. лист Грота до П. Плетньова від 13.X.1843 («Переписка П. Плетнева с Я. Гротом» т. II, 1896, стор. 130 і 885].

187) Перекотиполе. (Посвящается Евгению Павловичу Гребенке). Основьяненко. Харьков.

«Молодик» на 1843 год. Украинский литературній сборник, Издаваемый И. Бецким. Часть вторая. Харьков. 1843, стор. 51-90.

1. Рец. – [В. Белинский]. «Отечественные записки» 1844. (Те саме див. «Полн. Собр. Починений В. Белинского» т. VIII, 1907, стор. 355.
2. Рец. + [С. Бурачек] «Маяк» 1844, т. XIII, стор. 4-5.

[Див. переклад № 139].

[*Перекотиполе*. Посвящается Евгению Павловичу Гребенке. (1839). (24×18). 32 стор. Уступ на стор. 11–14 викреслено (від слів «зійдуться до купи...», закінчуючи словами: «грошики видурюють»). Поруч зроблено напис (рукою І. Бецького): «NB Это всё вынесено в другом месте». Наприкінці автографу деякі виправлення. (Див. про цей автограф і текст викресленого в статті А. Шамрая: «До тексту творів Г. Квітки» III 94). Автограф зберігається в Рукоп. Відділі б. Москов Румянц. Музею серед рукописів І. Бецького: № 904. Г. Квітка – две повести. «Перекотиполе» (на малорос.) и «Основание Харькова» (на русском). Автографы»].

188) Пидбрехач. Г. Основьяненко. Харьков. 1842. Февраля 18.

«Молодик» на 1843 г. Часть вторая, Харьков, 1843, стор. 104–107.

1. Рец. + С. Бурачек. «Маяк» 1844, т. XIII, стор. 12.
2. Рец. + Калайденский. «Маяк» 1844, т. XIII, стор. 12.

Выписка из фамильной записи Квиток[1]

Кроме общественных собраний старинных актов и исторических документов (архивов), в Харьковской губернии есть, или по крайней мере, недавно еще были и частные собрания разного рода исторических материалов. Так, например, в пятидесятых годах известный писатель Г. П. Данилевский нашел у Изюмского помещика Дмитрия Федоровича Запары очень интересное собрание старинных свитков, в которых заключались дела преимущественно XVII столетия, касающиеся Слободской Украйны. Число свитков доходило до 50; достались они г. Запаре из рук одного старожила в г. Изюме[2]. Тому же писателю пришлось видеть рукопись 1739 года о некоторых событиях в г. Ахтырке, хранившуюся в церкви имения Изюмского уезда Ивана Петровича Плещеева.

И. И. Срезневский, автор исторического обозрения гражданского устроения Слободской Украйны со времени ее заселения, имел в своем распоряжении замечательный документ официального происхождения: Экстракт о слободских полках, в котором собраны самые важные сведения о внутренней жизни и административном устройстве Слободской Украйны до половины прошлого столетия, с приложением важнейших документов. Относительно этой рукописи Срезневский говорит, что она сообщена ему статским советником Цебриковым, который был прежде советником губернского правления в Харькове; при этом Срезневский высказывает предположение, что в архиве Харьковского губернского правления должен храниться список этого экстракта, если не самый подлинник. К сожалению, предположение Срезневского оказывается неверным.

В руках же Срезневского и преосвященного Филарета находились фамильные записи членов известных украинских дворянских родов: Квиток, Тевяшовых, Лесевицких и Кондратьевых, записки Шевича и т. п.

Сохранился ли перечисленный материал, так важный для жизни нашего края, или же он погиб безвозвратно? Быть может, этот материал, как и многое другое, относящееся к местной истории, до сих пор еще находится в руках людей, которые или не могут оценить всей важности его, или же не имеют возможности его обнародовать.

До нас дошло сведение, что у одного из Харьковских священников хранятся известные записки фамилии Квиток, тот экземпляр, которым пользовался преосвященные Филарет. Мы обратились к упомянутому лицу, прося его поделиться с читателями Харьковского Календаря таким важным историческим документом. По справке оказалось, однако, что имеется только выписка из фамильной записи Квиток с извлечением о более важных событиях, общих и местных. Придавая важное значение всем документальным следам прошлого, помещаем здесь эту выписку, в надежде, что лица в руках которых хранится полный текст записи почтут возможным поделиться ею с читающей публикой.

Летопись Квиток, кроме указаний на важнейшие общественные события, заключает в себе также весьма интересные сведения, касающиеся собственно фамилии Квиток и др. Это видно по отрывкам из летописи, приводимым Филаретом[3]. А так как

[1] Харьковский календарь, 1885 г. – С. 655–661.

[2] Журнал Министерства Народного Просвещения, 1855 г. т. 89. Частные и общественные собрания старинных актов и исторических документов в Харьковской губернии.

[3] Историко-статистическое описание Харьковской епархии отд. I, стр. 70 и 130; отд. II, стр. 131.

род квиток дал несколько выдающихся деятелей для Слободской Украйны, то подобные сведения имеют общий интерес.

Судя по словам Филарета, начало летописи Квиток положено было Иваном Григорьевичем Квиткою, сотником Валковской сотни, впоследствии Изюмским полковником; продолжалась она другими членами той же фамилии. Но кем именно она велась и до какого года доведена – не можем сказать, за неимением под рукой полного текста летописи.

1719 г. в Изюме и в Харькове была моровая язва.

1721 г. заключен с шведскою короною вечный мир.

1725 г. 28 Генваря дня Император Петр первый скончался.

1727 г. июня 9-го получено известие о кончине Императрицы Екатерины Алексеевны.

В 1728 г. в Харькове был архимандрит Ефхрем Черкасский, а в 1729 г. ректор и архимандрит Платон Малиновский. В сем году школы и монастырь в Харькове заведены.

1730 года Генваря 18 преставися Император Петр вторый, погребение его было в Москве. Того года против 5 числа видны были две кометы в полунощи, одна пошла на Восток, а другая на Запад, видом красны, якобы от пожара, к свету исчезли.

1731 года Февраля с 12 на 13 число вполночь преизрядная церковь Рождества Христова в Харькове за рекою Лопанью сгорела.

1733 года Мая 31 дня г. Харьков горел: сгорело дворов около 300 и церкви Соборная и Николаевская и все лавки.

Бывший в Харькове ректором архимандрит Митрофан (1736 г.), в последствии временно был архиепископом Тверским.

1734 года 1 Января началась война с поляками, а окончилась в Августе того года.

1736 года взятие Крыма.

1737 г. Февраля 12 д. Хан Крымский напал на Украину и много шкоды начинил, а 15 отступил назад. 17 Апреля вышли в Крымский поход; 24 Июня прибыли в Крым; 27 Июня Турецкий флот подошел под лагерь с пальбою; 28, 29, 30 пальба сильная была на Турецком флоте; 4 Июля чрез Гнилое море переправились вплавь. До 9 Июля в Крыму Татарские деревни палили, 14 г. Карас-Базар спалили. 22 числа вечером Бог дал сильный дождь и гром и дождевой воды набрали на всякую потребу и скот напоили, понеже, уже без воды несколько людей и скота погибло. 14 Сентября возвратились домой.

В 1737 году Турецкий город Очаков взят штурмом и более 20 тысяч Турков побито потоплено в море и много в полон взято с пребогатою добычею.

1738 года Февраля 15 д. Хан Крымский с ордою приходил в Изюмский полк; Марта 31 Генерал Лесс выступил из Харькова в поход на Крым.

1738 г. Мая 31 в Малороссии и в прочих местах было землетрясение, а в Харьковском полку не было.

Того же года Июня 3 в 4 часу полудни церковь Пресвятыя Богородицы в Харьковском училищном Покровском монастыре сгорела от грому и молнии. В том же месяце шкодливые громы были и великие, в Березовом церковь от грому и молнии сгорела и княгиня Кропоткина умерла.

Июля 3 д. (1738 г.) в 4 часу по полудни в Харькове за Лопанью церковь Благовещения Пресвятой Богородицы от грому и молнии сгорела. – Прослышалась моровая язва.

4 Августа «видимое солнечное затмение было». – Гвардии майор Гамфер «прибув в Харьков и поехал в Изюмский полк для пресечения опасной болезни». Чрез весь Август – густ и тяжел воздух. Августа 20 явно стала моровая язва и я (Квитка) совсем выехал в Харьковский Преображенский монастырь, иже на Куряже. Чрез Сентябрь месяц в Харькове и в прочих Харьковского полка местах продолжалась моровая язва. В Харькове с знатных померли: Иоанн поп Благовещенский, Михаил Троицкий поп и купец Грунен. Чрез Октябрь месяц весьма крепко свирепствовала язва в Харькове и многие домы единой души вымирали. Знатный художник маляр Семен Дмитриев умер. В Октябре воздух стал смрадный. Чрез Ноябрь не так сильна была моровая язва. В Декабре Божеским милосердием в Харькове и в прочих местах стала утихать.

1739 г. в Феврале месяце Крымская орда в Миргородских и Лубенских полках много шкоды начинала и в полон побрали и добичу отбили и их вовсе разбили и в Днепре на полонках много число вгнавши потопили. В окончании сего (1739) году с Турками мир учинен и в Крым к Хагу послан подполковник Михайло Васильев Сушков.

1740 г. 18 Июля ночью с вечера летела огнистая бомба от Запада к Востоку и во многих городах видима была – в Ахтырке, сумах и Харькове.

1740 г. с Августа м. до 21 Сентября была несказанная суша, а потом сильный дождь и гром.

1744 г. в Генваре м. показалась на небе великая комета – звезда с длинным вгору хвостом; с вечера по среди неба, а к свету и заходила, и всеьма светло сама и хвост сияли и при полном месяце, а в Марте месяце и на востоце при всходе солнца видима тая или друга была.

1745 году и в прошлом 1744 г. над – осень во многих местах саранча показалась, и падеж скота сильный.

1746 г. Мая 15 или 17 числе был снег великий и очень холодно.

В половине Октября новостроенная каменная церковь в Должике освящена преосвященным Антонием Митрополитом, который печатал Архипастырским жезлом гроб княжой[4].

Князь Голицын фундовал училища в Харькове с преосвященным Епифанием, епископом Белоградским.

1746 года в первых числах Сентября весь Хорошевский монастырь сгорел. – В сем же году при освящении 1 Августа воды на кладязе Танцовском читан Указ о переименовании старинных пятаков в 4 копейки; в сем же году появилась саранча и дороговизна хлеба.

1748 г. Января 1 в Грайвороне скончался преосвященный Антоний, Митрополит Белоградский, тело его перевезено в Белгород и погребено Воронежским Епископом Феоктистом Февраля 16 числа. В великий пост получен Указ о бытии епархии сей (Белоградской) дяде нашему Иоасафу Горленку. Прибыл его преосвященство на престол в Белгород в день Преображения Господня на литургии, и в то самое время учинился в городе пожар.

В 1753 году в Хорошевском девичьем монастыре начата строиться каменная церковь Вознесения Господня коштом Евхросинии бывшей Нестеровой.

[4] Село Должик принадлежало кн. Кропоткину.

1780 г. в Августе месяце делались приуготовления к постройке Харьковских присутственных мест и наместнической залы.

1780 г. Сентября 27 преосвященный Аггей, Епископ Белоградский, прибыл в Харьков и освещал престол в Соборной церкви Успения Богоматери. Декабря 19 против 20 (1780 г.) церковь на Основе Св. Иоанна Крестителя с полночи во 2 часу сгорела до основания от оставшегося огня, по несмотрению пьяного пономаря Трофима[5].

[5] Настоящая выписка сообщена протоиереем Иоанном Лукичом Чижевским, благочинным 1-го округа г. Харькова.

Извлечения Преосвященного Филарета Харьковского из фамильных записок Квиток[1]

Преосвященный Филарет в своем известном сочинении «Историко-статистическое описание Харьковской епархии» ссылался между прочим на рукописную фамильную летопись Квиток. В настоящее время этой рукописи нет или, правильнее говоря, она неизвестна ученым исследователям. Это обстоятельство подвинуло неутомимого исследователя южно-русской старины П. С. Ефименка на розыски и всевозможные справки и они оказались не совсем бесплодными. В бытность свою секретарем Статистического Комитета, он нашел у одного священника выписки из летописи Квиток и напечатал их в Харьковском Календаре на 1885 г. Кроме того он вошел вместе со мною с представлением в Харьковский Статистический Комитет о необходимости присылки из Чернигова рукописей Преосвященного Филарета, относящихся к Харьковскому краю. В ответ на ходатайство, возбужденное в этом смысле Комитетом, были присланы из Чернигова в Харьков черновые материалы для «Историко-статистического описания Харьковской епархии» преосвященного и собственноручные его выписки из фамильных записок Квиток. Некоторые места записок он приводит inextenso, а другие перефразирует. Не мало из этих выписок вошло в его книгу (описание епархии) – например об Иоасафе Горленке (см. Истор. Статист. Описан. Харьковск. Епарх., I, 18–20), о крымском походе 1737 г. (Ibidem II, 70–71, прим. 62), о чуме (Ibidem, II, 71); но часть и не попала туда. Мы печатаем здесь все то, что было выписано преосв. Филаретом во первых потому, извлечение это не велико по объему, а во вторых, потому, что все эти заметки, взятые в совокупности, дадут лучшее понятие о самом оригинале фамильной летописи Квиток. Сравнение настоящих «выписок» с теми, которые напечатаны были П. С. Ефименко (в Харьковском Календаре на 1885 г.) приводит к мысли, что эти последние едва-ли были сделаны преосв. Филаретом; по крайней мере выбор известий в тех и других не одинаков. Будем надеяться, что печатаемые теперь «выписки» вызовут на свет Божий настоящий оригинал летописи Квиток, а также и других местных дворянских родов: Тевяшовых, Лесевицких, Кондратьевых, Шевичей.

«Ноября 14 (1731 г.) Артемовка одстояна».

В 1732 г. «была перепись в Слободских полках лейб гвардии Семеновского полку майором Михаилом Семеновичем Хрущовым».

«1733 г. генв. 10 ч. брат пан Стефан ротмистр Харьковского полку поехал в Микитовку (полковую) на свою сватбу».

«21 марта указ получен полкам итти на польскую границу и мне указ туда же идти от генерала Вейсбата прислан».

Мая 17 смотр был полкам Слободским в сумах от князя Шаховского.

Мая 31 город Харьков горел; сгорело дворов около 300, – церкви соборная и Николая и лавки все.

[1] Харьковский сборник – 1889. – Отдел II. – С. 189–194.

22 августа пошли (из Стародуба) малороссийские и слободские полки в Польшу и маршировали к Досугову под Смоленск; и шли трактом на Баклань и пришли в Досугов 2 д. сентября.

«Сентября 14 пошли в Польшу за границу и маршировали до Варшавы» 14 декабря прибыли до Слонима, тут стояли 2 недели.

1734 генваря 1 д. пошли з Слонима до грапства волости князя Радзивила-Дьензиолов до Белиц, с Белиц до Раздевонешек; тут искали козаков фуражиров от поляков побитых человек около ста и прапорных Черниговскаго полку 2 Самуйловича и Чечеля. Того же числа и моей команде 7 человек убито. На другой день пошли и Раздевонешки в прах спалили. Пошли прямо к Вильне... 19 генваря в обеденное время за 5 верст от Вильны была баталия с польским войском с Панковским Рейментором, которая в сумерки окончилась и поляки разбиты и прогнаны. Оной-же ночи много в городе Вильне людей козаки выкололи и кляшторов и ксензов разорили.

Апреля 28 была баталия за Вильном в бору, где были польские рейментари Пензали и Станкевич, а рендових поляков без висла побито и в Вилии реце потоплено, на которой баталии я бул командирован. Был наш генерал Бисмарк, и Измаилов был в городе (Вильне).

1737 г. апреля 17 выслан с Изюму в крымский поход. Мая 1 з Изюма выступили. Июня 14 суху морскую, что и топские воды зовутся переправлялись в Крыму. Июня 27 флот турецкий под лагерь подойшол за палбою. 28, 29, 30 палба силна была на флоте турецком и в траншементе российском флот били и фрегат и много суден и людей турецких разбили.

Июля 4 дня через Гнилое море переправливалась вплавь конница, а пехота за артиллериею на куфах, а иние пушки казацкие вплавь.

До 9 июля в Крыму повольно ходячи татарские деревни палили; 14 д. город Карась-Базар спалили; 15 дня июля баталея била за татарами под Карас-Базаром через целой день на походе до лагеря, где мене два разы с пушки, а два разы з мелкого ружья мало не вбито. Того ж числа в вечер пришли в лагерь благополучно.

Июля 16 дня пошли до Занзару на переправу. Идучи другою дорогою палили деревни татарские. 20 на св. пророка Илию и 21 на св. Симеона юродивого нападения были татарские з ариергарду, где и я бил слободскими пушками и казаками. Того-ж 21 дня после полудня сильное наступление учинили турки и татары на переправе Санзарской на российской обоз; а потом по многой стрельбе пушечной з обоих сторон турки с татарами отступили перед заходом солнца за час.

22 июля совсем переправился Санзар. Того ж дни в вечеру Бог милосердный помиловал даровал пресильной дождь и гром. И дождевой воды понабирали на всякую потребу и скот напоили. Поперед от бездождия много людей и скота померло.

Августа 15 дня стояли на Молочных Водах, котораго числа был пароль: «Пресвятая Богородица Дево», а лозунг: «помилуй нас». Сентября 8 прибули в Бахмут. Сентября 14 прибули в домы. В Крыму армия была под командою генерала фельдмаршала Ласси.

Оного-ж году Миних за главною армеею крепкой город Турецкий Очаков штурмом взял, более 20000 турок побито и потоплено в море, которые втекали на флот свой. И много в полон взято з немалою пребогатою добичею.

1737 г. декабря 22 дня пожалован я Иван Квитка в полковника.

1738 г. генваря 11 получил за полковничей ранг указ от фельдмаршала Петра Петровича г. Ласси.

Августа явно стала моровая язва в Харькове и я со всеми виехал в Харьковский Преображенский монастырь на Куряж. Чрез сентябрь месяц в Харькове и в прочих Харьковскаго полку местах продолжалась моровая язва; в Харькове з знатных померли – Иоанн поп Благовещенский, Михаил Троецкий поп и купец Грунен со всеми змерл. Чрез октябрий месяц весьма сильно грасовала язва в Харькове и многие доми до единой души вымерли знатних и художник… (маляр Семен Дмитриев умер). Во октобрии воздух смрадный был и в протчиих месяцах. Чрез ноябрь месяц не так сильна моровая язва била. В декабре Божеским милосердием моровая язва в Харькове и в прочиих местах втихать стала.

В 1738 г. весь месяц июнь шкодливые громы били; в Березовом церковь от грому сгорела.

1739 г. в мае м. Артемовка отнята кн. Трубецким.

1745 г. Саранча оказовалась и падеж скота. Лето сухо было.

1747 г. При освящении 1 авг. воды на колодязе Маяковском читан указ о переименовании старинных пятаков в четыре копейки в присутствии господ полковников Харьковского Степана Ивановича Тевяшева, Изюмского Ивана Григорьевича Квитки.

В семь году саранча везде оказалась и дороговизна хлеба.

1748 г. в вел. пост получен указ о бытии в епархии сей дяде нашему Иоасафу Горленку (пишет один из сыновей полк. Ивана Григорьевича – прим. пр. Филарета) Лубенскому архимандриту и наместнику Троецкой Лавры, епископом, которого посвящал Симон Тодорский архиепископ Псковской с прочими архиереи в неделю всех святых.

Прибыл в Белград в самый день Преображения Господня на литургию.

В начале октября прибыл в Харьков и встречен был при знаменах двумя сотнями. Имел квартиру на Основе в доме родительском.

9 октября выехал в Каплуновку и Ахтырку. Близ Каплуновки виделся со всеми родными.

В 1751 г. преосвященный Иоасаф погребал в Харьковском Успенском Соборе полковника Ивана Григорьевича Квитку, квартировал на Основе; другой раз прибыл на шестой неделе поста и отправлял в четверток священный обряд умовения ног в Соборной церкви, а в Пасху литургисал в Коллегиумской церкви. На другой день переехал в Основу.

На Сошествие Св. Духа литургисал в Соборной церкви. В неделю Всех Святых – в Белгороде. В последних числах опять был в Харькове, по случаю прибытия матери своей Марьи Даниловны Апостоловой-Горленковой. Стояли на Основе по август. В проезд в Изюм для осмотра епархии провожаем был военною громадою до Хорошева, где 1-го августа служил, а кушал у Елисаветы Дуниной; 2-го отъехал в Змиев. Николай Иванович Квитка марта 1-го 1752 г. пострижен в монашество архимандритом Варлаамом в Куряжский монастырь, быв прежде отдан по его желанию к строгому старцу иеромонаху Родиону.

В октября 1751 г. прибыл бригадир Василий Петрович Капнист.

В том де году Изюмский обозной Федор Фомич Краснокутский пожалован в Изюмского полковника. Он во время бывшей комиссии (1761 г.) лишен был чина и сослан в Казань в ссылку, наконец, указом возвращен домой и умер, не получив чина. А обозной Изюмский Милорадович сослан навсегда в Нерчинск.

1752 г. Его Преосвященство прибыл в Харькове к Троицыну дню и в Тройцын день служил в Коллегиумской Покровской церкве, посвятил монаха брата Наркисса в иеродиаконы. В сентябре прибыл квартировать в Харькове граф Петр Семенович Салтыков, как начальник Ланд-милицкого корпуса.

1753 г. к новому году Преосвященный Епископ Иоасаф прибыл в Харьков, квартировал в Коллегиуме. К новому году съехались губернатор Воронежский Мусин-Пушкин, ген. Майор кн. Кантемир, граф Девиер, Белгородский губернии Петр Семенович Салтыков для некотораго консилиума.

6 января Преосвященный служил в Коллегиуме и нарочитая церемония была на Иордань.

В месяце марте брат Наркисс взят в Коллегию. Апреля 7 граф П. С. Салтыков отправился ко двору.

Июня 29 Преосвященный был в Харькове; отправляемы были диспуты философские генеральные.

В сентябре ректор Гедеон Антоновский переведен в Курский монастырь, а на его место в Коллегию Николаевский Белогор. архимандрит Рафаил Мокренский.

1754 г. Мать моя Парасковья Андреевна (Горленкова), желая упросить князя Никиту Григорьевича Трубецкого, чтоб он возвратил отнятую деревню Артемовку, хотела отправить в Москву, где тогда был Двор, брата Григория Ивановича, но бригадир Капнист, сколько не просили, не отпустил его». «И потому отправили меня Ивана Квитку – мне тогда было только четырнадцатый год, при учителе моем Афанасии Савиче Острогорском». Написаны были письма матерью к преосвященному Платону Малиновскому, к духовнику Государеву отцу Федору Дубянскому, Преосвященным Иоасафом – к преосв. Платону Малиновскому и к Владимирскому Преосвященному Платону Петрункевичу. Преосвященный Платон был духовным отцом кн. Трубецкому и послал меня к нему с письмом увещательным при иеромонахе Софронии Тернавиоте, когда князь говел. «Но его Сиятельство – христианская душа дала сию резолюцию: «отец твой, говоря ко мне, великий человек был, но ничего мне не сделал за Артемовку, а вы что можете? Не отдам – она моя да и надобна мне. А чрез Тернавиота отозвался к Преосвященному, что хотя бы и грешно ему за это было, Бог – милостив, простит. Сие говорил князь генерал-аншеф, генерал-прокурор он же».

1779 ноября 14 дня преставился отец Матфей Рожанской, протоиерей председатель Благовещенской церкви; он был племянник духовника Феодора Яковлевича Дубянского, бывшаго при Имп. Елисавете Петровне; прожил лет 60».

Сообщил Д. И. Багалей.

За рядком метричної книги

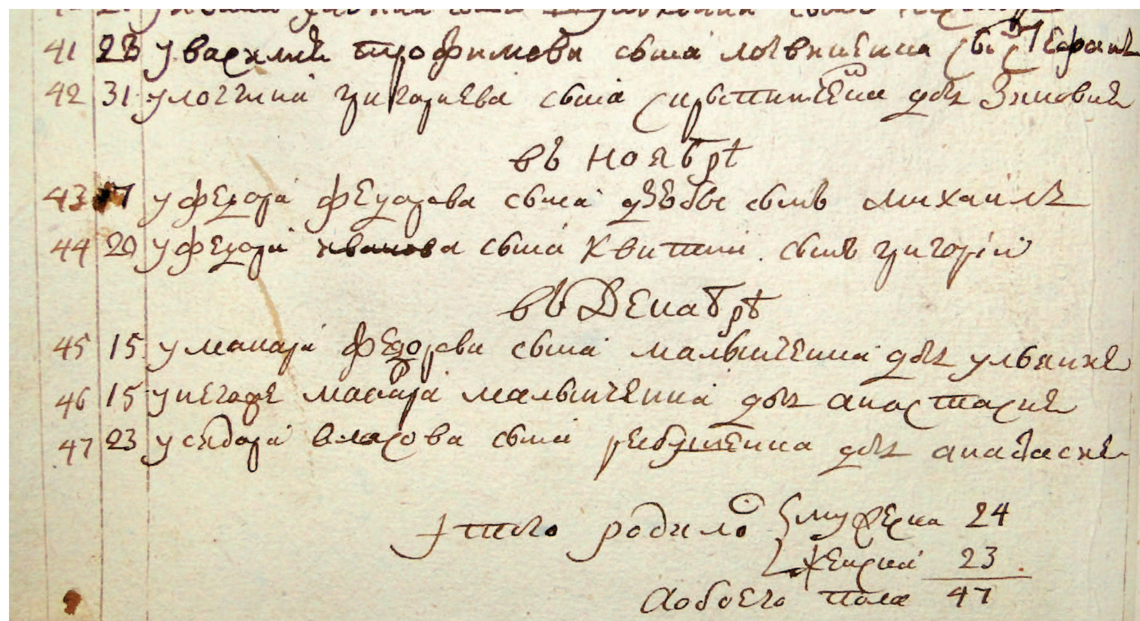
Серед архівних документів, що зберігаються в Бібліотеці імені В. Г. Короленка, є величезний рукописний фоліант – понад п'ятсот потемнілих від часу аркушів цупкого паперу у старій полотняній оправі. Це – зібрані докупи метричні книги села Основи Харківського повіту Слобідсько-Української (пізніше – Харківської) губернії за 1774–1823 роки.

Метричні книги, що їх вели парафіяльні священики, відомі ще з перших століть християнства. Дуже давньою є і тричастинна їхня форма: окремо записувані «хто саме зазначеного нижче року, якого місяця та числа народились і хрестились», окремо – «хто брали шлюб», а в третій частині – «хто, коли та в які літа чоловічої та жіночої статі померли». Важко переоцінувати значення цих документів як історичного джерела. За рядками метричних книг – жива тканина минувшини, яка не зводиться лишень до зміни осіб і династій, що царюють, кабінетів, що правують, вона – в історичній щоденності, у людських долях, вдачі, звичаях.

У нашому фоліанті мало не 15 тисяч метричних записів – народжень, шлюбів, смертей у слобожанському селі Основа, яке вже у XIX столітті злилось із Харковом.

Перші записи датовані січнем 1774 року: 9 січня народились «у Филиппа Павлова сына Даниленка дочь Тетіана», 17-го – «у Ивана Григорьева сына Борового дочь Ксенія», 29-го – «у Федора Савина сына Чернобая сын Игнат» і т. д.

Перед Богом усі рівні – поміщики та селяни, пани та піддані. У цих дивовижних книгах у XVIII ст. не були зазначені титули, посади, військові звання, – тільки імена, по-батькові, прізвища... Один із написів достоту золотий: «20 ноября 1778 г. крещен был у Фёдора Иванова сына Квитки сын Григорий». Перша звістка про людину, котра назавжди увійде до історії української та російської культури, до історії Харкова. Ви вже здогадалися, що це – Григорій Федорович Квітка-Основ'яненко (1778–1843), відомий

в ноябре
44 20 у Федора Иванова сына Квитки сын Григорий
в декабре
Итого родило мужеска 24
женска 23
обоего пола 47

Метричний запис о народженні Г. Ф. Квітки 20 листопада 1778 р. (ХДНБ ім. В. Г. Короленка, фонд рідкісних видань та рукописів, шифр 819155. – Арк. 12 зв.).

105

№	Число	Часть третая о умершихъ. 1792 году померли.		
		въ Генварѣ.		
1	17	Подданой Сергѣй Ивановъ сынъ Дробязна пятидесяти пяти	55	
2	того ж числа	У подданого Мартина Михайлова сына Бороденна сынъ Никифоръ году	1	
3	23	У подданого Василия Трофимова сына Погориненна дочь Устиния одинадцати		11
		въ Мартѣ.		
4	19	У подданого Корнилия Игнатова сына Мещаниченна дочь Евдокия году		1
5	28	У подданого Емельяна Антонова сына Лузана дочь Феодора трехъ		3
6	30	Отставной салдатъ Григорий Васильевъ сынъ Величановъ пятидесяти двухъ	52	
		въ Апрелѣ.		
7	14	У казенного обывателя Назара Федорова сына Малинченна дочь Марфа трехъ		3
8	16	У подданого Евдокима Тихонова сына Бандурченка сынъ Василий трехъ	3	
9	23	Старохарьковского монастыря архимандритъ Наркисъ шестидесяти трехъ	63	
10	24	Вдова Параскева Петрова дочь Сиверенкова (?) пятидесяти четырехъ		54
		въ Маи		
11	28	У подданого Федора Кубраченка жена Дария Сидорова дочь двадцати пяти		25
		въ Августѣ.		
12	5	Помѣщица подпоручица Анастасия Иванова дочь Кирѣтишна (?) сорока осми		48
13	10	Харьковской житель Кондратъ Ивановъ сынъ Каменщиковъ пятидесяти двухъ	52	
		въ Сентябрѣ.		
14	8	У казенного обывателя Василия Федорова сына Малинченна дочь Дарья полугода		полугод

Іоаннъ Пузѣ... (?)

Метричний запис про смерть Наркіса Квітки 23 квітня 1792 р. (ХДНБ ім. В. Г. Короленка, фонд рідкісних видань та рукописів, шифр 819155. – Арк. 105).

Метричний запис про одруження Єлізавети Федорівни Квітки із Миколою Савичем Смирницьким 21 травня 1805 р. (ХДНБ ім. В. Г. Короленка, фонд рідкісних видань та рукописів, шифр 819155. – Арк. 226зв.).

Часть Вторая о бракосочетавшихся

Месяц	Число	Кто именно венчаны 1805 года, и какого звания жених и невеста	Лета новобрачным: жениха	невесты	Который священник с причетниками сие таинство совершил
		Поручители их были того ж уезда Харкова жители купечество Петр Савинов сын Мохнач Кирилл Федоров сын Гордиенко Петр Григорьев сын Хлевской Михайло Григорьев сын Гордиенко от. Сарииши			
		в Августе			
11	27	Купянского уезда слободы Латной помещик штабс капитан Григорий Иванов сын Зарудный села Основы помещика Коллежского ассесора Федора Ивановича Квитки дочерью его Мариею обои первым браком жениху двадцать шесть а невесте двадцать лет — —	26	20	Того ж села Основы церкви Рождества Иоанна Предтечи священник Александров Лукьянов и пономарь Алексей Бондаревский при которых приходских людях
		Поручители их были помещик Коллежской ассесор Николай Михайлов сын Куликовский и премьер майор Илия Андреев Квитка оба свидетели			

Метричний запис про одруження Марії Федорівни Квітки із Григорієм Івановичем Зарудним 27 серпня 1805 р. (ХДНБ ім. В. Г. Короленка, фонд рідкісних видань та рукописів, шифр 819155. – Арк. 227 зв.).

письменник, зачинатель художньої прози в новій українській літературі, комедіограф і театральний діяч, творець невмирущого образу Шельменка-денщика. Автор «Сватання на Гончарівці» та інших «харківських» (навіть за назвою) творів, а також історичних нарисів про Харків та Слобідську Україну.

З метричних книг дізнаємось, що Григорій Квітка був у 1778 році 44-м немовлям, яке з'явилося на світ ув Основі, а разом того року народилося 47 людей, було зареєстровано 10 шлюбів, 14 чоловік пішли з життя. Відзначимо: число тих, хто

Часть вторая о бракосочетавшихся.					
No.	Кто имянно вѣнчаны.	Число вѣнчанія.	Лѣта повѣнчанныхъ. Мужеска.	Женска.	Кѣмъ вѣнчаны, и кто были поручители или поѣзжане?

Метричний запис про одруження Г. Ф. Квітки та А. Г. Вульф 24 жовтня 1820 р. (ХДНБ ім. В. Г. Короленка, фонд рідкісних видань та рукописів, шифр 819155. – Арк. 483 зв.).

народились, більш ніж утричі переважає кількість померлих. Як не схоже це на сучасну ситуацію в нашому місті, в Україні!

Ступінь правдивості відомостей про тих, хто потрапив до метричних книг, дуже високий, адже їхнє провадження вже у XVIII столітті було справою парафіяльною і державною, а з 1800-х років священикам почали видавати для цього набранні типографським способом форми. Заповнював їх ув основ'янській церкві паламар, спочатку в чорновій формі, а наприкінці року переписував у два чисті примірники. Перший зберігався у церкві, другий передавали до Духовної консисторії. У кожному чистому примірникові священик засвідчував ці відомості та «закривав» книгу своїм підписом. Книгу в консисторському архіві прошнуровували та накладали сургучеву церковну печатку. Усяке річне трикнижжя завершується таким записом: «В вышеписанных метрических книгах показано по самой сущей правде, а буде ли в какой части хотя едина душа или брак явится в утайке, за то подвергаю себя указанному штрафу, а таковые метрические книги в Харьковское комиссарство сего ... года января ... дня отданы. Священник Александр Лукьянов руку приложил». Отець Олександр, який довгі роки служив у місцевій церкві Різдва Св. Іоанна Предтечі, тут і хрестив нашого майбутнього класика.

А належала Основа його батькові – урядовцеві 6-го ранґу і кавалерові Федору Івановичу Квітці; пізніше, з 1807 року стала володінням старшого брата письменника Андрія Федоровича – губернського предводителя дворянства, харківського магната, благодійника, мецената. Великий дім Квіток в Основі – з оранжереями, дзеркалами, мармуровими та спижевими вазами, статуями – став однією зі слобожанських славних пам'яток. Імператор Алєксандр I, відвідавши Квіток у час свого перебування в Харкові (у 1817 році), запитав усміхнено: «Не во дворце ли я?» Заїхав він в Основу не випадково: у Харкові імператор дізнався, що у прадіда нинішнього її господаря, полковника Харківського полку Григорія Семеновича Квітки у червні 1709 року був ласкавий пообідати Пьотр Вєлікій, який поспішав до армії під Полтаву.

Рід Квіток – один із найславніших в історії Слобідської України. Імена предків письменника зустрічаються в документах слобідських полків із 1660-х років, а згаданий вище Григорій Семенович Квітка був не тільки гостинним господарем і щонайкрупнішим харківським поміщиком, але містобудівником, воєначальником, що не раз захищав і свій край, і Росію. Своїм коштом полковник побудував ув Основі церкву Різдва Св. Іоана Предтечі.

Квітки здавна збирали книги, і деякі з них також знаходяться тепер у колекціях Бібліотеки ім. В. Г. Короленка. Серед них найдавніша сімейна реліквія – віршована книга Іоанна Максимовича «Богородице Діво...» (Чернігів, 1707), що належала Григорію Семеновичу Квітці та яку він передав синові Івану. За словами останнього, записаними на форзаці, – «в благословеніе для наученія в Киеве виршов славенских...».

А втім іще раз повернемось до метричних книг, де виявляються й інші біографічні відомості про Г. Ф. Квітку-Основ'яненка. Це джерело не було відоме його першому біографу Г. П. Данилевському, який лише припускав – на основі низки непрямих даних, – що шлюб письменника з Анною Григорівною Вульф було укладено «близько 1821 року». Мова йде про одну із найзначніших подій у житті письменника, який згодом зізнавався П. А. Плетньову: «Она судьбой дана мне в награду не знаю за что» (з листа 8 лютого 1839 року).

У 1818 році А. Г. Вульф, випускниця петербурзького Єкатерининського інституту, була направлена до Харкова. Такою була воля імператриці Марії Федорівни, що

влаштувала Анну на службу до Харківського інституту шляхетних дівчат. Цей навчальний заклад, який відкрився перед тим, ставив своєю метою навчання та виховання дівчат із найбідніших дворянських родин Слобожанщини.

Знайомство юної класної дами з Г. Ф. Квіткою не могло не відбутися: Григорій Федорович був ініціатором створення Інституту шляхетних дівчат у Харкові та брав діяльну участь у всіх його справах.

Це був щасливий шлюб. І тому, що з перших зустрічей вони полюбили один одного, і тому також, що Анна Григорівна, отримавши пречудову освіту і володіючи художнім смаком, була помічницею і порадницею Г. Ф. Квітці в його літературних працях. «Мій власний цензор і критик мій безсторонній», – говорив Григорій Федорович про дружину.

І от перед нами документ, що позначив перші миті їхнього сімейного щастя. У 2-й частині метричної книги села Основи за 1820 рік, де записані відомості «о бракосочетавшихся», читаємо: 24 жовтня були вінчані «капитан Григорій Фёдоров сын Квитка и служащая в Харьковском институте благородных девиц классною дамою дочь полковника Григорія Вульф девица Анна. Оба первым браком, жениху тридцать восемь, а невесте двадцать два». Метричний запис свідчить: весілля відбулось одразу ж після того, як імператриця Марія Федорівна, яка була головною начальницею А. Г. Вульф і в Харкові (Інститут шляхетних дівчат перебував під її опікою), дала свою згоду на цей шлюб. У церкві зібралися найближчі родичі Григорія Федоровича, «поручниками» були, як зазначено в документі, «председатель Института кавалер Андрей Квитка, члены Совета Василій Зарудный и майор Николай Смирницкій».

А 30 жовтня узяли шлюб дворовий селянин Прокопій Гаврилів син Киктенко з дочкою Івана Пономаренка дівицею Тетяною. Життя в Основі тривало.

Ігор Лосієвський

Книжки із бібліотек представників роду Квіток в фондах Харківської державної наукової бібліотеки ім. В. Г. Короленка:

ХДНБ ім. В. Г. Короленка, фонд рідкісних видань та рукописів.

1. **Синопсіс**

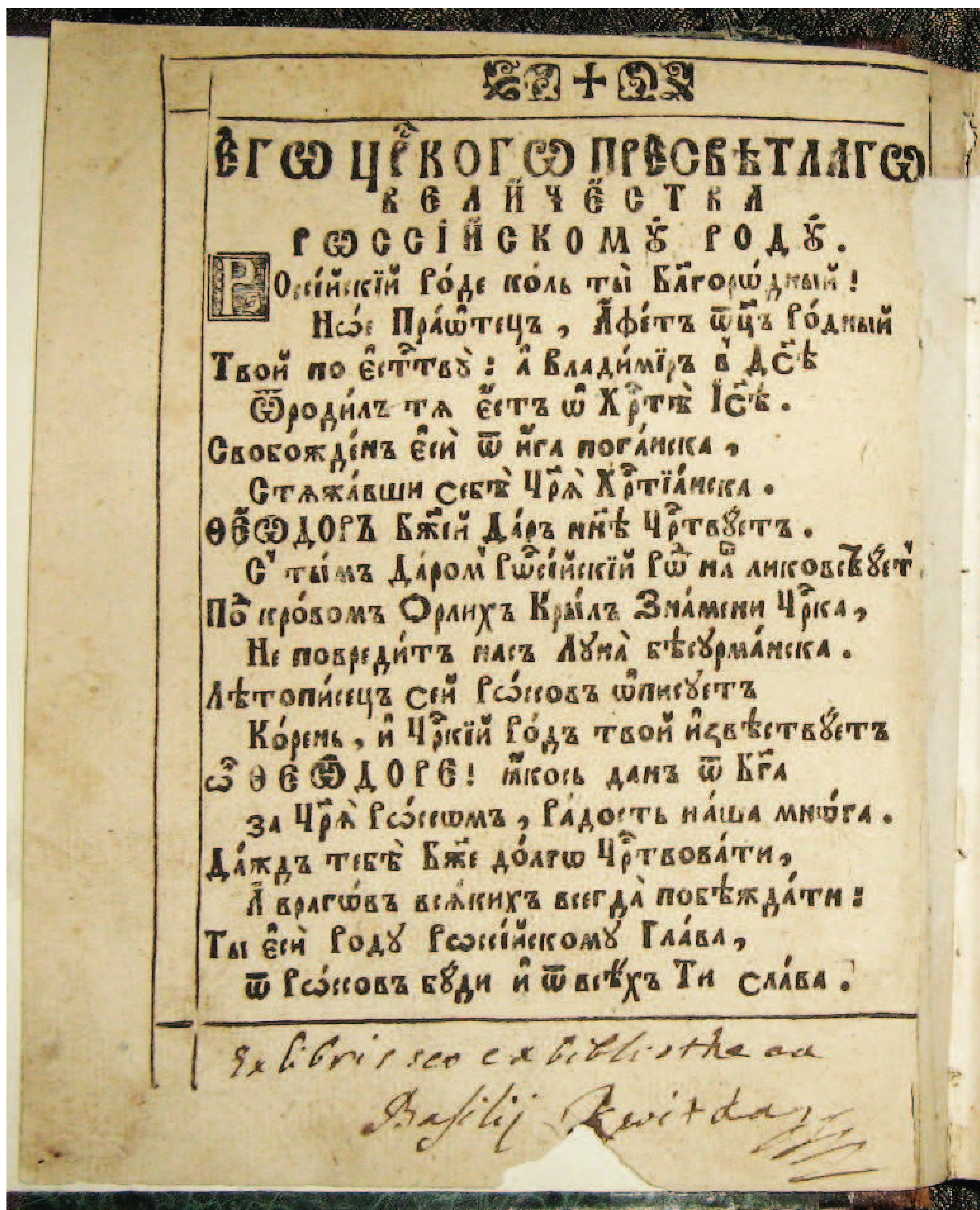
или Краткоє собраніє о(т) ра(з)личны(х) лѣтописцев о началѣ славяно-рос(с)ійского народа и первоначалных кн(я)зе(х) Б(о)госпасаемаго града Кієва... По бл(а)г(осло)венію ... Іннокентіа Гізіеля... – Київ, друкарня Києво-Печерської Лаври, 7188 (1680) [не раніше 1681].

На звороті титульного аркуша – власницький напис Василя Квітки, без дати, *на арк. 129, звороті* – його дарчий напис Харківському колегіуму, без дати. Обидва написи латиною, чорнилом.

ХДНБ ім. В. Г. Короленка, колекція книг із бібліотеки Харківського колегіуму, шифр 529882/62512.

ЕГѠ ЦРСКОГѠ ПРЕСВѢТЛАГѠ
ВЕЛИЧЕСТВА
РѠССІЙСКОМУ РОДУ.

Россійскій роде коль ты благородный!
Ное праѡтецъ, Афетъ ѻтецъ родный
Твой по естеству: а Владимиръ в дсѣ
Ѡродилъ тя есть ѡ Хртѣ Іс҃ѣ.
Свобожденъ еси ѿ ига поганска,
Стяжавши себѣ црство Хртіанска.
Ѳеѡдоръ Бжій даръ нынѣ црствуетъ.
С тымъ даромъ Рѡссійскій родъ ликовствуетъ
Подъ кровомъ Орлихъ Краилъ Знамени Црска,
Не повредитъ насъ Луна бесурманска.
Лѣтописецъ сей Россовъ ѡписуетъ
Корень, и црскій родъ твой извѣствуетъ
Ѡ Ѳеѡдоре! якоже данъ ѿ Бга
За цря Россомъ, радость наша многа.
Даждь тебѣ Бже долго црствовати,
И враговъ всякихъ всегда побѣждати:
Ты еси роду Россійскому глава,
Ѿ Россовъ буди и ѿ всѣхъ ти слава.

Ex libris seu ex bibliotheca
Basilij Kwitka

2. Ґалятовський Іоанікій

Н(е)бо новоє, з новыми звѣздами сотворенноє... – Могильов, друкарня М. Вощанки, 1699.

На нижньому форзаці – власницькі написи Романа Григоровича Квітки (після прізвища закреслено: «Афанасьева»), Ірини Григорівни Ковалевської, без дати, кирилицею, скорописом.

Чуда Пречтои Бци
Ѿ Жены Сувѣллами
пророчицами поганскими,
Которыи пре Зачатіем єи, за ѡбявленіем
Бжимъ знали єи, и въ Книгахъ своих оную
писали и людемъ проповѣдали и выславляли.
Чудо Первое.
Сувѣлла Персика Пророцкимъ
Дхомъ ѿ Бга наполненна, та-
кіи слова ѿ Пречтой Двѣ в своихъ
вѣршахъ написала:
Пріидетъ на свѣтъ Великіи Пркъ,
З высокихъ Краинъ презъ оболокъ,
З Дѣвы чтои народитъ,
И насъ з Бгомъ Ѿцемъ погодитъ.
Чудо

На аркуші 1 – латинський пам’ятний напис про те, що після смерті Василя Квітки ця книжка була приєднана до «Бібліотеки Харківської колегії» в 1735 р.

ХДНБ ім. В. Г. Короленка, колекція книг із бібліотеки Харківського колегіуму, шифр 529926 / 61223.

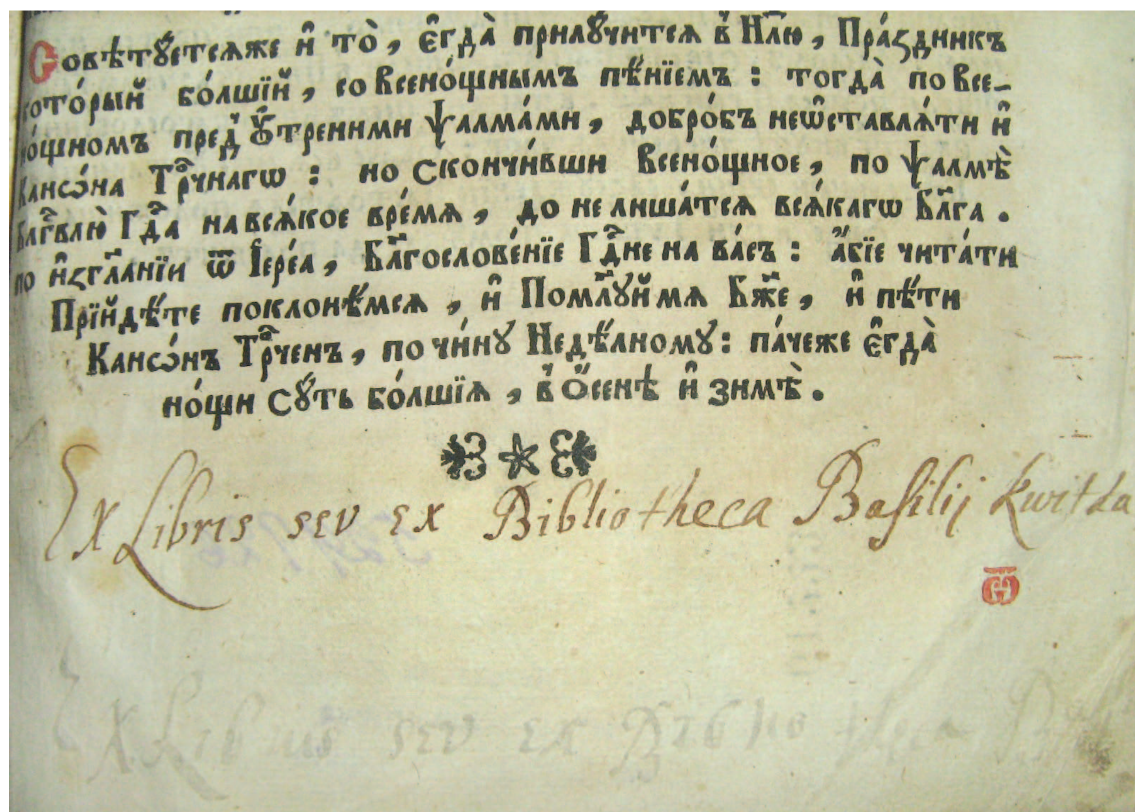

3. Тріодіон, сі єст Трипѣснєц...(Тріодь цвітна). – Київ, друкарня Києво-Печерськой Лаври, 1702.

Наприкінці книжки на 8-му ненумерованому аркуші – два власницькі написи Василя Квітки, латиною, без дати, різними чорнилами.
Пізніше книжка перебувала в бібліотеці Харківського Свято-Покровського монастиря, в Єпархіальному музеї (кін. XIX – початок XX ст.), Музеї українського мистецтва (1920-ті рр.).

ХДНБ ім. В. Г. Короленка, колекція кириличних стародруків, шифр 529926/61223.

Совѣтѹетсѧже и то, егда прилѹчитсѧ в нлю, Праздникъ
который болшій, со всенощнымъ пѣніемъ: тогда по все-
нощномъ пред ѹтренними ѱалмами, доброѣ неѡставлѧти и
Кансѡна Трчнагѡ: но скончивши всенощное, по ѱалмѣ
Блгвлю Гда на всѧкое времѧ, до не лишатсѧ всѧкагѡ блга.
по изглании ѿ Іерея, Блгословеніе Гдне на васъ: абіе читати
Пріидѣте поклонимсѧ, и Помилѹй мѧ Бже, и пѣти
Кансѡнъ Трчень, по чинѹ недѣлномѹ: паче же егда
нощи сѹть болшіѧ, в осенѣ и змѣ.

Ex Libris seu ex Bibliotheca Basilij Kwitka,

Ex Libris seu ex Biblio...

ТРΪОДΪѠН

сїєстъ

ТРИПѢСНЕЦЪ.

Стыѧ великїѧ пѧдесѧтницы.

ПЕНТАКОСТАРΪѠНЪ,

ПѦТДЕСѦТНИЦА НАРЕЧЕННЫИ

ѿ Єллинскагѡ изслѣдованъ,

За Благополучныѧ Державы Пресвѣтлѣйшагѡ

Державнѣйшагѡ, и Благочестивѣйшагѡ,

Великагѡ Гдрѧ нашегѡ Цря и Великагѡ Кнѧзѧ

ПЕТРА АЛЕѮΪЕВИЧА,

всеѧ Великїѧ и Малыѧ и Бѣлыѧ Россїи.

САМОДЕРЖЦА.

Въ Стой Великой Чудотворной Кїевопечерской

Лаврѣ, Ставропигїи Стѣйшагѡ АРХΪЕППА

Московскагѡ, и всеѧ Россїи, и всѣхъ Сѣверныхъ странъ

ПАТРΪАРХИ.

При Всечестномъ Ѻцѣ Архимандритѣ

тоѧжде Лавры,

ΪѠАСАФѢ КРОКОВСКОМЪ.

Второе Тѵпомъ Ѻбновисѧ

Въ Лѣто ѿ Воплощенїѧ Бга Слова ҂аѱѕ.

Мцѧ Февруарїѧ.

4. Максимович Іоан

Б(огороди)це Дѣво Книга нареченна о(т) Троици Прес(вя)тыя пре(д) вѣки сложенна ... – Чернигов, 1707.

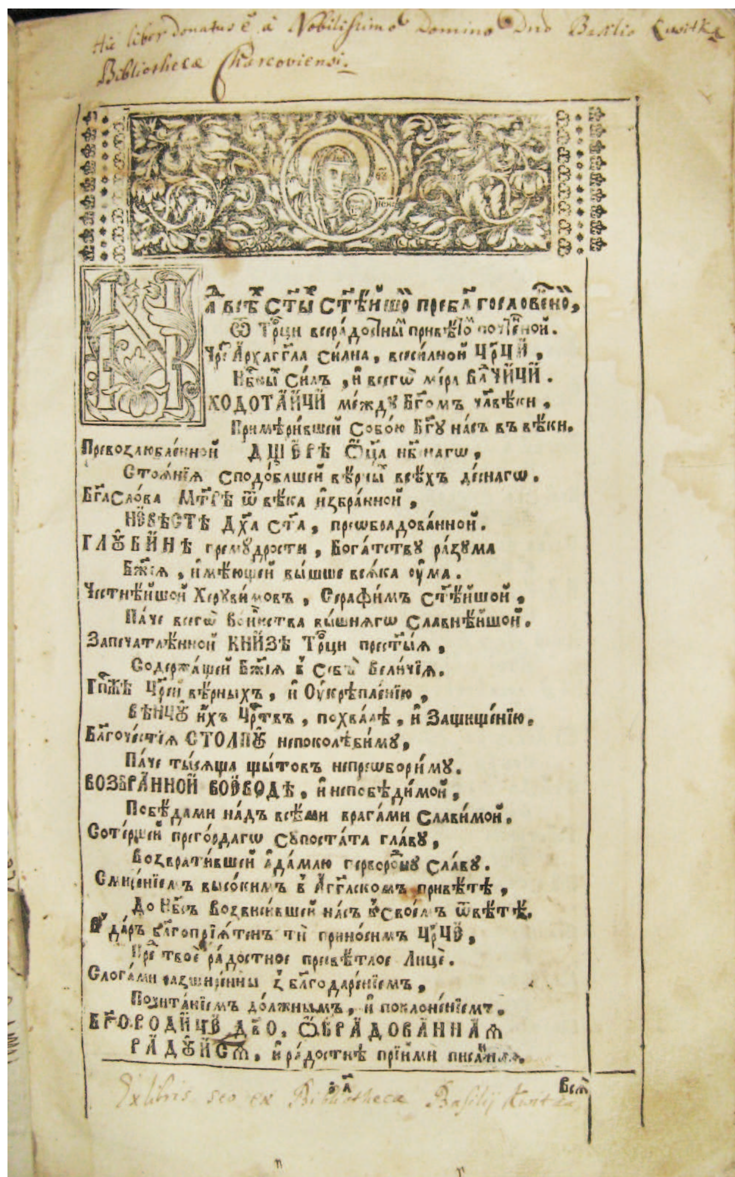

На нижньому форзаці – дарчий напис харківського городничого Тимофія Голуховича «господину полковнику Харковскому Григорію Семеновичу Квѣтцѣ Афонасієву», без дати, скорописом; пам'ятний запис Івана Григоровича Квітки, без дати, скорописом: «Книга сія раба Б(о)жія Іоана Квѣтки По(л)ковниченка Харковского а дана ему о(т) Родителя в благо(с)ловеніе для наученія в Киев вѣршов славенски(х) сложающихся в славно(м) граде Чернѣговѣ в Коллегіум также Че(р)нѣговско(м) ...», малюнки.

На 1-му ненумерованому аркуші після титульного аркуша – латинські написи – власницький та напис про передачу книги Василем Квіткою «Харківській бібліотеці» (бібліотеці Харківського колегіуму).

ХДНБ ім. В. Г. Короленка, колекція книг із бібліотеки Харківського колегіуму, шифр 529922 / 61225.

Hic liber donatus e a Nobilissimo Domino Dno Basilio Kwitka
Bibliotheca Charcoviensi

Ка бгѣ сты стѣйшо преблгословено,
От Трцы всерадостны привѣто почтенной.
Чрѣ Архаггла силна, всесилной Црцы,
Нбсны силъ, и всегw міра блгчйчи.
Ходотайчи между Бгомъ члвѣки,
Примирившей собою Бгу насъ въ вѣки.
Превозлюбленной Дщере Оца нбнагw,
Стоянія сподобльшей вѣры всѣхъ дѣснагw.
Бгаслова Мтре от вѣка избранной,
Невѣсте Дха Стга, пресвыбладованной.
Глубине премудрости, Богатстве разума
Бжія, имѣющей вышше всякa ума.
Честнѣйшой Херувимовъ, Серафимъ стѣйшой,
Паче всегw воинства вышнягw славнѣйшой.
Запечатлѣнной книзѣ Трцы престыя,
Содержащей Бжія в себѣ величія.
Граже Црей вѣрныхъ, и укрѣпленію,
Вѣнцу ихъ Цртвъ, похвалѣ, и защищенію.
Благочестія столпу непоколебиму,
Паче тысяща щитовъ непреобориму.
Возбранной воеводѣ, и непобѣдимой,
Побѣдами надъ всѣми врагами славимой.
Сотерший прегордагw супостата главу,
Возвратившей Адамлю первородну славу.
Славнейша высокимъ в Агглскомъ привѣтѣ,
До нбесъ вознесшей насъ всвоемъ свѣтѣ.
О даръ благопріятенъ ти приносимъ Црцѣ,
Пре твое радостное пресвѣтлое лице.
Слогами раждшенны и благодареніемъ,
Почитаніемъ должнымъ, и поклоненіемъ.
Бгородице Дво, обрадованная,
радуйся, и радостне пріими писанія.

Ex libris seu ex Bibliotheca Basilij Kwitka

Все

5. **Вареній Бернард**

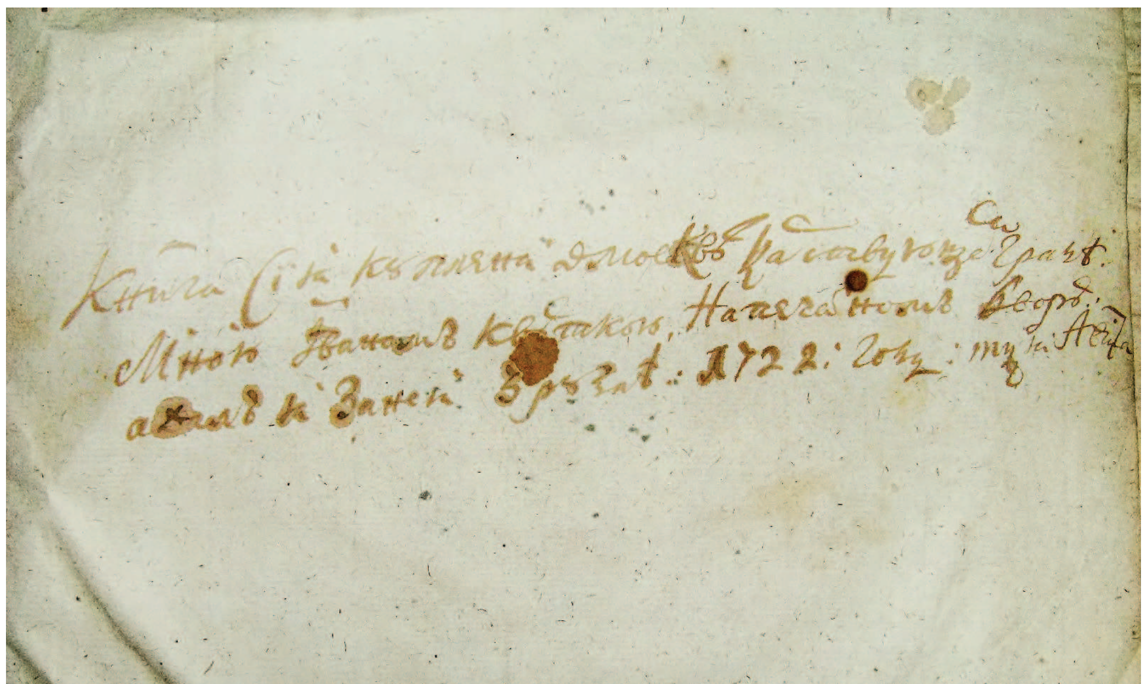
Географіа генералная н(е)б(ес)ный и земноводный круги … – Москва, 1718.

На нижньому форзаці – пам'ятний запис скорописом, чорнилами: «Книга сія куплена в Москвѣ Царствующе(м) Градѣ мною Іваном Квѣткою на печа(т)ном Дворѣ а дал я за нея 3 рублѣ 1722 году … авгу(с)та».».

На звороті титульного аркуша – латинський пам'ятний напис про передачу Василем Квіткою цієї книжки в «Харківську бібліотеку» (бібліотеку Харківського колегіуму), без дати.

ХГНБ ім. В. Г. Короленка,
колекція книг із бібліотеки
Харківського колегіуму,
шифр 529977/70778.

Геѡграфіа
генералнаа
нбный и земноводный круги
купнѡ съ ихъ свойствы и дѣиствы
в трехъ книгахъ ѡписующаа
преведена с латинска языка на россій-
скій и напечатана въ Москвѣ
повелѣніемъ
црскагѡ пресвѣтлагѡ
величества
лѣта Гдна 1718
въ іюнѣ

Hic liber dono oblatus e. Bibliothecae Charcoviens:
à Nobilissimo Dno D. Basilio Kwitka in sempiternam
Ejusdem Commemorationem.

ПРЕДИСЛОВІЕ
ТВОРЦА КНИГИ СЕЯ.

Вся сія вещей повсемственность и обдержность, которую міромъ и вселенною нарицати мы обыкли, отъ многа уже времене общимъ человѣческимъ согласіемъ раздѣлена была на земноводный кругъ и на небо. Которое раздѣленіе не менше съ регулами логическими, какъ и съ самою натурою сходно видится быти, ово что существенную земноводнаго круга отъ неба разность подлагаетъ, ово же что малый земноводный кругъ ко всему небеси, аки центръ ко кругу приравняетъ. Обаче едва не отъ всѣхъ уже прiято, и аки правилно доказано бысть. И сіе ради разныхъ причинъ. Понеже многи міръ раздѣленъ быти мнятъ, яко земноводный кругъ былъ бы велми разныя натуры отъ небесныхъ тѣлесъ: Ибо оному [кругу земному] разнымъ измѣненіямъ и тлѣніямъ повинну быти, симъ же [небеснымъ тѣлесамъ] не разтлѣваемымъ безъ всякія тщеты пребывати, доводити убѣждаются. Потомъ глаголютъ, яко земля велми мала есть, аще приуравнится къ небеси, и есть аки пунктъ или центръ. Центръ же велми различну натуру имѣетъ отъ самаго круга. и оттуду прямо кругъ земноводный къ небеси противополагается, аки отличный и противный. Сіи убо доводы суть ли истиннѣ послѣдующіи. Ибо ниже небесная тѣлеса изъята суть отъ измѣненія и тлѣнія, якоже показали сего и прешедшаго столѣтія математическія обсервацiи [или присмотренія,] ниже земля центръ небесный объемлетъ, сіе нѣкими показано есть доселѣ аргументами, егоже аще бы надлежало ради малости противно поставити къ небу, то многимъ правѣе луну и нѣкія иныя звѣзды, которые менше суть земноводнаго круга, къ томужде противопоставити надлежало. И понеже сіи доводы во лжахъ трудятся. Убо надлежитъ привести иныя, ихже ради, всея сея вселенныя едину часть НЕБО, другую быти ЗЕМНОВОДНЫЙ КРУГЪ сказали старѣйшіи наши.

Оные доводы видятся быти сіи.

Первый: Понеже земля есть рода человѣческаго жилище, и сего ради отъ насъ не меньшія чести есть, неже все небо.

Вторый

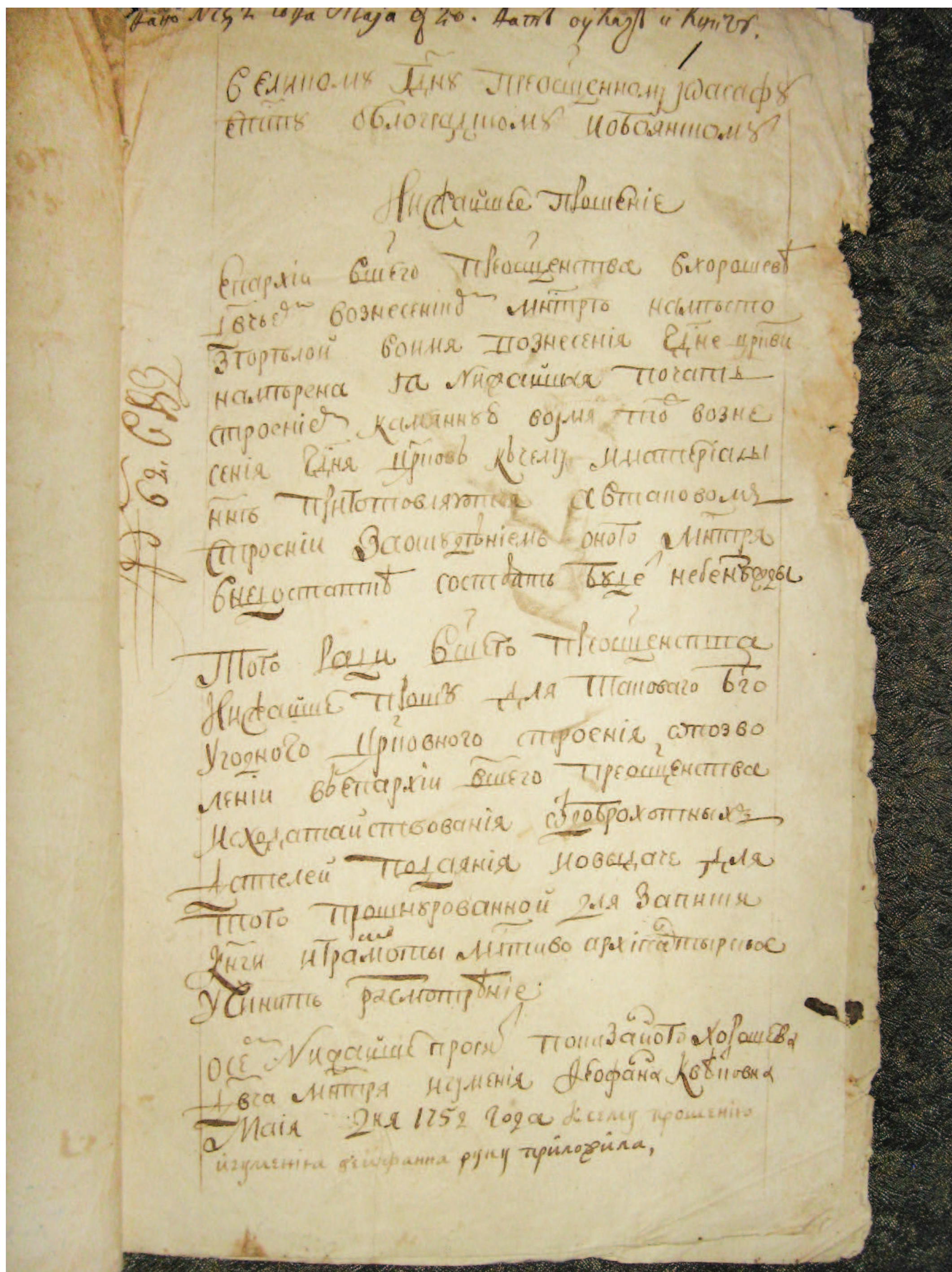
Архівні документи
в фондах Харківської державної наукової
бібліотеки ім. В. Г. Короленка:

1. Прохання ігумені Хорошівського дівочого монастиря Феофани Квітківни на ім'я єпископа Білгородського і Обоянського Йоасафа Горленка про видачу дозволу на будівництво кам'яної церкви Вознесіння Господнього. Травень 1752 р. З підписом-автографом ігумені Феофани.

ХДНБ ім. В. Г. Короленка, колекція давніх актів,шифр 819979/а 157129.

2. Чернетка грамоти Йоасафа Горленка про дозвіл на побудову вказаного храму 20 травня 1752 р.

ХДНБ ім. В. Г. Короленка, колекція давніх актів, шифр 819979/а 157129.

Список ілюстрацій

Зміст

УДК 94 (477.54)
ББК 63.3
ISBN 978-966-2556-75-6

Андрій Федорович Парамонов

Історія роду Квіток

Відповідальний за випуск – Андрій Парамонов
Набір – Андрій Парамонов
Дизайн – Олег Панченко
Верстка – Андрій Яхно

Підписано до друку 10 серпня 2013 р. Формат 60×84/8. Папір офсетний.
Друк цифровий. Гарнітура BodoniSevITC. Умов. друк. арк. 9,5. Наклад 300 прим.

Видавництво «Харківський приватний музей міської садиби»
Україна, 61002, м. Харків, вул. Мироносицька 43, оф.204.
Тел. (057) 756-79-50
E-mail: paf69@mail.ru
http: //ysadba.rider.com.ua
http: //fotograf.rider.com.ua
http: //otkudarodom.com.ua

Свідоцтво про державну реєстрацію: серія ДК №3879 від 14 вересня 2010 р.